

Europese verkiezingen,
het blijft lastig!

Europese verkiezingen, het blijft lastig!

Onderzoek naar de verkiezingen van de
Europese Unie in 2009

Masterthesis Sociale Geografie

Door Mieke Stolk

Nijmegen, September 2010

Radboud Universiteit Nijmegen

Begeleider: Prof. dr. Henk van Houtum

Studentnummer: 0512230

Voorwoord.

Voor u ligt mijn masterthesis met het onderwerp Europese verkiezingen in een globaliserende wereld en hoe het komt dat deze verkiezingen steeds een lage opkomst kennen. Deze is geschreven ter afsluiting van mijn materopleiding European borders, identity and governance. Onderdeel van sociale geografie aan de radboud Universiteit Nijmegen. Voor dit onderwerp heb ik gekozen vooral wegens persoonlijke interesse, er wordt zoveel over dit onderwerp gepraat en geschreven dat ik zelf weleens wilde onderzoeken hoe het zat. Na vele, soms wanhopige, uurtjes achter de computer is dit het resultaat.

Dat een onderzoek als een masterthesis niet alleen geschreven kan worden heb ik in tijd aan den lijve ondervonden. Contact met de mensen in de politiek was van essentieel belang voor het slagen van deze thesis en ik ben dan ook erg dankbaar voor het inkijkje dat ik heb mogen hebben tijdens formele interviews maar ook tijdens informele gesprekken tijdens mijn stage bij de Partij van de Arbeid. In het bijzonder wil ik dan ook Marije Laffeber, Eline Bosman en Erik Theunissen bedanken voor hun begeleiding tijdens deze stage, en alle vragen die ik heb mogen stellen.

Tenslotte wil ik graag een aantal mensen bedanken die mij hebben geholpen om alles op papier te krijgen. Allereerst mijn begeleider Prof. dr. Henk van Houtum voor het helpen van het ordenen van al mijn plannen, en het mij laten beseffen wat ik nou werkelijk wilde onderzoeken, maar vooral ook voor het geduld dat hij heeft gehad. Tevens wil ik graag mijn familie bedanken voor het zijn van een uitlaatklep. En natuurlijk een bedankje naar alle vrienden, met in het bijzonder Ward Frielink, Gideon Visser en Dewi van Veldhuizen voor het zijn van een klankbord en het mij soms verbieden om over de scriptie te praten, gewoon even met wat anders bezig zijn.

Mieke Stolk

Nijmegen, september 2010

Samenvatting

Dit onderzoek richt zich op de lage opkomst van kiezers tijdens de verkiezingen voor het Europees parlement. De afgelopen jaren is het aantal kiezers voor deze verkiezingen aanzienlijk minder dan voor nationale of regionale verkiezingen. Om dit fenomeen te kunnen onderzoeken wordt er gebruik gemaakt van exploratief onderzoek. Vooral omdat er nog weinig bekend is over deze tegenvallende opkomsten.

Allereerst wordt er gekeken naar het feit of de verkiezingen zich wel hebben gericht op Europese onderwerpen. In deze eerste stap ligt de nadruk op de Europese verkiezingen van 2009. En of er een discrepantie bestaat tussen de beleving van het aantal Europese onderwerpen bij de verschillende actoren van deze verkiezingen. Naar aanleiding hiervan zal vervolgens worden ingegaan op de vraag of nationale politieke partijen in staat zijn om een Europees gerichte campagne te voeren. Ten derde komt de kiezer zelf aanbod. De kiezer vormt de spil van de verkiezingen, de macht van een democratisch gekozen vertegenwoordiging ligt bij de kiezer. Kunnen kiezers zich wel identificeren met onderwerpen die buiten de eigen landsgrenzen liggen of is er een structurele desinteresse in politiek in het bijzonder en Europese politiek in het algemeen. Ten slotte wordt gekeken naar de rol van de media. Media spelen in de huidige tijd een grote rol bij campagnes en verkiezingen. Zo worden er hele uitslag avonden gehouden, ook bij de Europese verkiezingen.

Uit het empirisch onderzoek kunnen een aantal conclusies getrokken worden. Zo is herkenbaarheid heel belangrijk. Niet alleen van de lijsttrekker maar ook van politieke partijen. Ook nationale politici zullen vaker over Europa moeten praten om de kiezer vertrouwd te maken met de besluitvorming in Brussel. Daarnaast moeten er eenduidige boodschappen uitgedragen worden. Niet alleen omdat dit goed is voor de herkenbaarheid maar ook om de kiezer niet in de war te brengen.

Vervolgens zal er ingezet moeten worden op kennis. Hier kunnen politici in de media goed samenwerken. Het is in beider belang dat de burger genoeg kennis heeft van de Europese Unie. Vooral omdat het merendeel van de Nederlandse burgers niet negatief tegenover Europa en Europese integratie staat.

Ten slotte zullen (Europese) politici zich moeten realiseren dat slecht nieuws meer nieuwswaarde heeft dan goed nieuws. Door niet alleen de compromissen aan de buitenwereld te tonen maar ook de debatten en discussies die hieraan vooraf gaan voorkom je niet alleen

een soort apathie bij journalisten maar wordt direct getoond dat ook in Europa “gevochten” wordt voor de eigen idealen.

Inhoudsopgave.

Hoofdstuk 1, inleiding

§1.1 projectkader.	pagina 6
§1.1.1 achtergrond	pagina 6
§ 1.1.2 uitleg van de stemprocedure.	pagina 10
§ 1.1.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie.	pagina 12
§ 1.2 doelstelling.	pagina 13
§ 1.3 Onderzoeksmodel.	pagina 13
§ 1.4 vraagstelling.	pagina 14

Hoofdstuk 2, Methodologie.

§ 2.1, Onderzoeksstrategie	pagina 15
§ 2.2, Onderzoeksmateriaal	pagina 16

Hoofdstuk 3, De empirie.

§3.1 de verkiezingscampagne	pagina 20
§3.2 de politieke partijen.	pagina 30
§3.3 de kiezer	pagina 42
§3.4 de media	pagina 50

Hoofdstuk 4, Conclusie en aanbevelingen.

§4.1 de conclusies	pagina 57
§4.2 aanbevelingen	pagina 59
Lijst van figuren en tabellen	pagina 62
Literatuurlijst	pagina 64
Bijlage	pagina 70

Hoofdstuk 1, inleiding.

§1.1 projectkader.

§ 1.1.1 Achtergrond.

Deze masterthesis zal gericht zijn op het onderzoeken van de Europese verkiezingen 2009. Grenzen dicht, Nederland moet weer voor zichzelf gaan zorgen. Geen afhankelijkheid meer van Europa. Deze harde taal gold voor tien jaar terug als het spreekwoordelijk vloeken in de kerk. Nederland stond er toch om bekend dat ze zo internationaal gericht was. Al sinds de gouden eeuw is Nederland een handels natie en op die manier al min of meer afhankelijk van wat andere landen op de markt te bieden hadden. Toch klinkt er in de Nederlandse politiek steeds vaker kritiek op de “overheersing” van Brussel. In het merendeel van de partijprogramma’s voor de Europese verkiezingen kwam het behoud van autonomie voor Nederland naar voren. Vooral op terrein van veiligheid, economie en integratiepolitiek (verkiezingsprogramma’s CDA, VVD, PVV, D66, PvdA, GL en SP).

Hoewel de politiek voor een groot deel hamert op het behoud van autonomie is het ook de kiezer die niet meer warm lijkt te lopen voor de Europese verkiezingen. Al jaren blijkt de belangstelling voor de Europese verkiezingen terug te lopen. Een van de persvoorlichters van de Europese Commissie verwoorde het in juni 2009 treffend door te stellen dat in de begin jaren van de Europese samenwerking deze nog niets voorstelde maar wel erg veel (pers) aandacht kreeg terwijl nu de samenwerking serieuze vormen heeft gekregen de (pers) aandacht sterk is teruggelopen. Daarnaast lijkt het de politieke partijen in Nederland maar niet te lukken om de kiezers echt te interesseren voor de Europese verkiezingen. Problemen wie het lijsttrekkersdebat moet voeren bijvoorbeeld, de politiekeleider of de lijsttrekker voor het Europees parlement. Campagnestrategen zijn er nog niet uit.

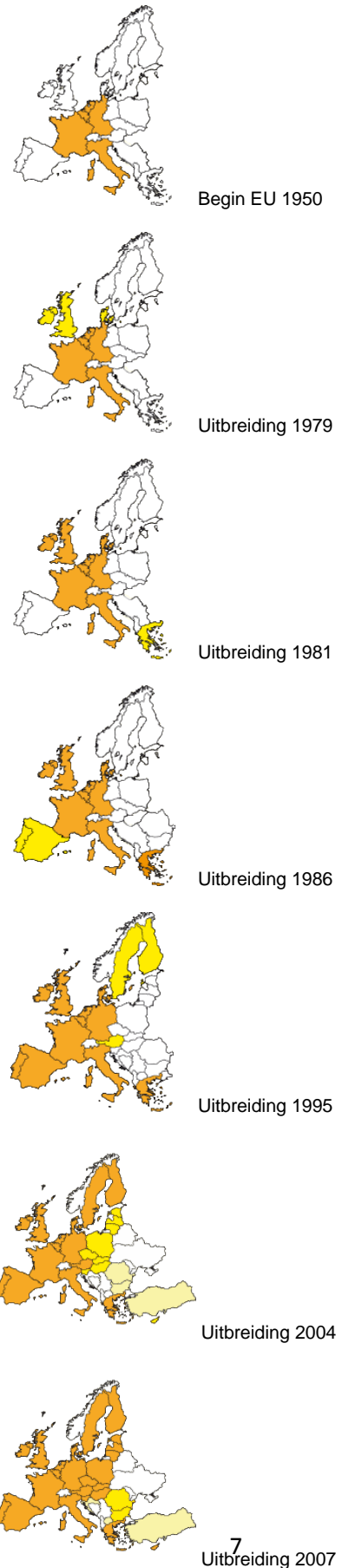
Hoewel in Nederland nu de roep ontstaat om misschien even wat minder taken over te hevelen naar de Europese Unie was er eind jaren 40 van de vorige eeuw juist een sterke roep om internationale samenwerking. Nederland was dan ook één van de eerste landen die samen gingen werken in een internationaal verdragsorganisatie, de NAVO. Hiermee werd militaire samenwerking vastgelegd voor de toekomst. De meest bekende overeenkomst van dit verdrag is artikel 5 een aanval op één is een aanval op allen. Oftewel de verplichting om elkaar bij te staan in tijden van militair geweld.

Vlak na de Tweede Wereldoorlog werd ook besloten tot een Europees samenwerkingsverband. Na twee Wereldoorlogen binnen 50 jaar was de belangrijkste doelstelling nooit meer oorlog op het Europese continent. België, Duitsland, Frankrijk, Italië, Luxemburg en Nederland richtten in 1950 de Europese gemeenschap voor kolen en staal op. Economische staat hier centraal. Kolen en staal werden op dat moment gezien als de belangrijkste economische middelen. Door deze te reguleren en op dit moment nauwer samen te werken wordt voorkomen dat een land weer een immense oorlogsindustrie zou kunnen beginnen.

Na jaren van economische groei werd het samenwerkingsverband in 1973 voor het eerst uitgebreid. Wanneer in 1990 de Berlijnse muur valt wordt het ideaal van een verenigd Europa ineens realistischer. De scherpe scheiding tussen west en oost is gereduceerd. In 2004 laat Europa deze tijd van scheiding definitief achter zich wanneer voor het eerst Oost-Europese landen toe treden tot de Europese Unie. Tot en met 2007 zijn er steeds in groepjes landen bij gekomen.

In de loop van deze jaren is de Europese Unie niet alleen fysiek gegroeid maar is het samenwerkingsverband tussen de landen ook steeds verder uitgebreid. Waar in de jaren 50 vooral de kolen en staal centraal stonden kwamen daar steeds meer taken bij. Een van de belangrijkste hiervan is het Schengenverdrag dat vrij vervoer van goederen/ diensten en producten mogelijk maakt. Uiteindelijk heeft het steeds verder uitbreiden van het samenwerkingsverband, zowel fysiek als op papier geresulteerd in een Europese Unie met steeds meer bevoegdheden voor een controle orgaan, het Europees Parlement (voorlichtingsbureau Europese Unie, 2009).

Hiermee begint de Europese samenwerking steeds meer de vorm te krijgen van een Nationale eenheid, inclusief een regering (Europese commissie,2010) als bestuursorgaan en een parlement als controle orgaan. Zeer recent, begin 2010, is met het verdrag van Lissabon een nieuwe stap gezet in verdere democratisering van de Europese Unie.

Figuur 1: uitbreiding EU.
Bron: <http://europa.eu>

Steeds strakker worden de banden aangetrokken tussen de verschillende Europese landen. Hoewel verschillende Europese landen hebben aangegeven het verdrag van Lissabon als een tijdelijk eindstation te zien en verdere eenwording van de Europese Unie op dit moment een stap te ver vinden lijkt het eindstation echter nog lang niet bereikt te zijn (verdrag van Lissabon).

Waar de Europese Unie steeds meer democratiseert en daarnaast steeds meer de contouren van een nationale staat aanneemt wordt de interesse voor Europa steeds kleiner. Sterker nog er lijkt binnen Nederland en andere West-Europese landen zelfs een soort Europa angst te ontstaan. Discussies over de toetreding van Turkije tot de Europese Unie en de vrees voor het innemen van banen door goedkope Oost-Europese arbeidskrachten voeden deze angst

Deze eventuele angst voor Europa lijkt tot uiting te komen bij de opkomst voor de verkiezingen voor een nieuw Europees Parlement. Sinds de eerste verkiezing voor dit parlement is de opkomst bijna gehalveerd van 58,1% in 1979 naar 36,7% in 2009 (CBS).

Jaar	Opkomstpercentage
1979	58,1
1984	50,1
1989	47,5
1994	35,7
1999	29,9
2004	39,3
2009	36,7

Tabel 1: opkomst percentage Europese verkiezingen. Bron: europa-nu.nl

Een algehele desinteresse in de Nederlandse politiek kan echter niet de reden zijn voor deze lage opkomst cijfers. De opkomstpercentages voor de verkiezingen voor de Tweede Kamer zijn namelijk beduidend hoger.

In 2003 werd een opkomst van 80 procent gehaald voor de Tweede Kamer verkiezingen. Een jaar later bij de verkiezingen voor het Europees parlement werd er echter maar een opkomst van 39,3 procent gehaald.

Onderwerpen	Kiesgerechtigden, opkomst en stemmen
Perioden	Opkomst %
1994	78,8
1998	73,3
2002	79,1
2003	80,0
2006	80,4

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen 12-5-2010

Tabel 2: opkomst percentage tweede kamer verkiezingen. Bron: centraal bureau voor de statistiek.

De populariteit van de Europese Unie is binnen Nederland de afgelopen tien jaar gestaag gedaald. Oorzaken hiervoor kunnen gevonden worden in het feit dat de Europese Unie steeds meer beslissingsbevoegdheid heeft gekregen, maar zich ook op steeds meer terreinen is gaan bemoeien met de landelijke politiek (Centraal planbureau).

Wanneer we de schrijvende media analyseren lijkt het erop dat Nederlandse burgers het overzicht kwijt zijn. De vraag waar beslissingen genomen worden wordt vaak gesteld. Daarnaast maken burgers zich zorgen dat machtige bureaus als Duitsland en Frankrijk kunnen beslissen wat er in Nederland gebeurt. Deze analyse wordt bekrachtigd door een onderzoek

van het Centraal planbureau en het sociaal cultureel planbureau. Hierin is bekeken in hoeverre de Nederlandse burger het lidmaatschap aan de EU als positief ervaart maar ook in hoeverre mensen van zichzelf vinden dat ze voldoende kennis hebben van de Europese Unie. Opvallend is dat de kennis in het voorjaar van 2005 omhoog gaat van tussen de 31% en 41% naar 50%. De verklaring voor deze sprong is het referendum over de Europese grondwet. Het effect van dit kennisinfuus is echter wel van korte duur. In het najaar van 2005 is het aantal Nederlanders dat van zichzelf zegt voldoende kennis te bezitten weer gedaald tot het niveau van 2004, tussen 31% en 41% (centraal planbureau). Ook de betrokkenheid met de Europese Unie is na het referendum over de Europese grondwet weer drastisch gedaald. Bij de betrokkenheid is echter wel een sterke regionale spreiding waar te nemen. Vooral in de grote steden en randgemeenten is men overwegend positief en voelt men zich het meest betrokken bij de Europese Unie. Binnen de grote steden is vooral het opleidingsniveau een goede graatmeter, hieruit blijkt dat voornamelijk lager opgeleiden Nederlanders negatiever ten opzichte van de Europese Unie en Europese integratie staan (centraal planbureau).

Nederland is niet het enige land binnen de Europese Unie waar dit fenomeen zich voordoet. Uit onderzoek van het Comité van de Regio's blijkt dat lager opgeleiden uit alle landen van de Europese Unie zich minder betrokken voelen bij de Europese Unie. Hier moet wel bij worden opgemerkt dat lager opgeleiden Europeanen zich überhaupt minder betrokken bij de politiek en ook duidelijk minder kennis hebben van politiek op alle schaalniveaus (EU, CvdR). Opvallend is wel dat hoe "hoger" het schaalniveau, dus hoe verder het van het dagelijks leven afstaat hoe minder interesse en identificatie er plaatsvindt (EU, CvdR).

Wanneer gekeken wordt naar de verkiezingscampagne voor de Europese verkiezingen van 2009 is opvallend dat alle (grote) politieke partijen een duidelijk europees georiënteerd verkiezingsprogramma hebben geschreven. Deze oriëntatie staat los van het gekozen standpunt van de desbetreffende partijen. Zowel de voor als tegenstanders van de Europese Unie hebben een programma geschreven waarin hun standpunt duidelijk gelinkt wordt aan Europese onderwerpen (verkiezingsprogramma's Nederlandse politieke partijen). Het is op zijn zachts gezegd merkwaardig te noemen dat een groot deel van de verkiezingscampagne vervolgens voornamelijk gaat over nationale thema's. En dat partijen als de PVV en SP de verkiezingsuitslag gebruiken om aan te geven dat het kabinet Balkenende zwaar verloren heeft in de verkiezingen en dus zal moeten aftreden.

§ 1.1.2 uitleg van de stemprocedure.

Wanneer we in Nederland gaan stemmen gebeurt dat eigenlijk altijd op dezelfde manier. Voor zowel de gemeenteraad, Provinciale Staten, de Tweede Kamer als het Europees parlement moeten Nederlandse burgers met een identiteitsbewijs en stempas naar een stembureau waar gestemd kan worden op de gewenste kandidaat. De enige uitzondering hierop is de verkiezing voor het waterschap, dit gebeurt per post. Toch is er bij de vraag wie er mag stemmen voor welk parlement al een verschil te merken. Voor de Tweede kamer mogen alleen Nederlandse staatsburgers boven de achttien jaar stemmen, uitgezonderd die gene die hiervan wettelijk worden uitgesloten (dit kan bijvoorbeeld doordat iemand handelingsonbekwaam is verklaard). “Inwoners van Nederland die niet de Nederlandse nationaliteit hebben, zijn dus niet kiesgerechtigd voor de Tweede Kamer en provinciale staten” (Kiesraad NL). Een kiesgerechtigde hoeft op het moment van stemmen niet in Nederland te wonen of te verblijven. Vanuit het buitenland stemmen is mogelijk, bijvoorbeeld per volmacht of per brief (mits de kiezer zich vooraf heeft laten registreren bij de burgermeester en wethouders van de gemeente 's Gravenhagen).

Inwoners van Nederland die niet de Nederlandse nationaliteit bezitten mogen in bepaalde gevallen wel deelnemen aan de verkiezingen voor de gemeenteraad en het Europees Parlement. Wel geldt ook hiervoor het vereiste dat de kiezer achttien jaar of ouder is en niet uitgesloten van het kiesrecht. Hierbij worden drie groepen onderscheiden:

- EU-onderdanen;
- niet-EU-onderdanen die in dienst zijn van een internationale organisatie of andere staat (diplomatieke dienst);
- niet-EU-onderdanen, die niet in dienst zijn van een internationale organisatie of andere staat (diplomatieke dienst).

Daarnaast is door een wijziging van de kieswet in 2008 mogelijk voor inwoners van de Nederlandse Antillen en Aruba om te stemmen voor het Europees Parlement. Inwoners van de Nederlandse Antillen en Aruba worden als volwaardig Europese inwoners beschouwd en hebben hierdoor het recht te stemmen voor het Europees Parlement.

Na de stemming gaat de zetel verdeling in het Europees parlement op basis van direct percentage behaalde stemmen in de nationale lidstaat en daarnaast naar het aantal inwoners van die lidstaat. Op voorhand worden de 736 zetels evenredig verdeeld onder de 26 lidstaten van de EU al naar gelang het aantal inwoners de lidstaat heeft. Hoe meer inwoners hoe meer zetels er dus in de desbetreffende lidstaat verdeeld kunnen worden. Op basis van de verkiezingsuitslag worden die zetels verdeeld onder de deelnemende politieke partijen. Deze laatste verdeling gaat op de zelfde manier als bij de tweede kamer verkiezingen. De partij waar het meest op gestemd is heeft het recht op de meeste zetels in het parlement. Ook voor het Europees parlement moet dus een minimum aantal stemmen gehaald worden om überhaupt in het parlement vertegenwoordigd te zijn, de kiesdrempel (kiesraad, NL).

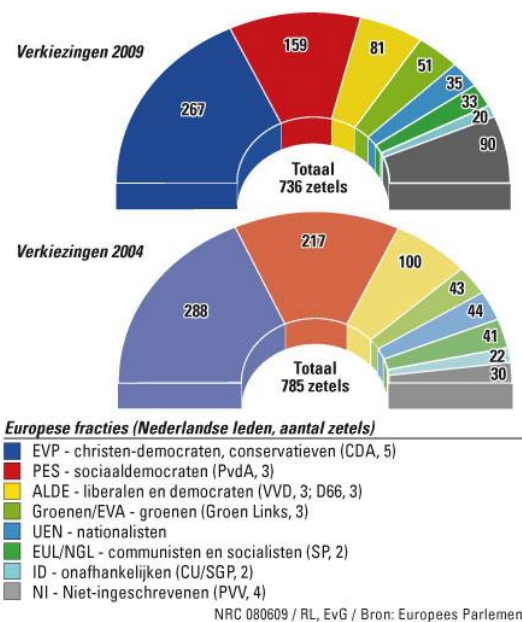
Naast deze wettelijke verschillen en overeenkomsten voor de stemprocedures zijn er ook andere verschillen aan te wijzen .

Zo kunnen in ieder land dat vertegenwoordigd is in de Europese Unie nationale partijen zich inschrijven bij hun eigen nationale kiesraad of vergelijkbare instantie (kiesraad NL). Wanneer deze kiesraad deelname aan de verkiezingen heeft goed gekeurd mag de partij campagne voeren voor haar eigen standpunten en is het voor de kiezer mogelijk om tijdens de verkiezingen te stemmen op zo'n partij. Hierbij is het belangrijk om op te merken dat er dus verschil gemaakt wordt tussen de partijen waarop gestemd kan worden in de verschillende lidstaten terwijl alle EU inwoners stemmen voor het zelfde parlement. Immers, een Nederlands staatsburger kan nooit stemmen op bijvoorbeeld een partij uit Groot-Brittannië of Duitsland.

Een gevolg van deze manier van stemmen is dat vaak dezelfde partijen meedoen aan de nationale verkiezingen als aan de verkiezingen voor het Europees parlement. Hierdoor worden er dus ook veel sneller verbanden gelegd van wat z'n partij vindt in en over Europa en de binnenlandse nationale politiek, onzichtbaarheid voor de Europese parlementariërs dreigt op deze manier (van der Kris, NRC Handelsblad 21-08-2009).

Figuur 3: logo NOS, Europa kiest.
Bron: NOS

Figuur 2: zetelverdeling 2004 en 2009 Europees parlement.
bron: www.nrc.nl

Er bestaan dus geen vaste gecombineerde Europese kieslijsten. Een aantal politieke partijen zouden dit wel graag willen, mede omdat op die manier het besef bij de kiezer dat er daadwerkelijk gestemd wordt voor een Europees parlement groter wordt (GroenLinks, 2009). Een ander argument is dat de kiezer dan beter weet voor welke politieke kleur gekozen wordt (Europa Nu, n.d).

Dit laatste argument komt voort uit het feit dat er in het Europees parlement veelal internationale coalities worden gesloten. Ook het aantal sprekersminuten per fractie worden verdeeld aan de hand van het aantal zetels dat een fractie heeft behaald. Om dan toch een goede stem te

Figuur 4: Nederland kiest NOS. Bron: mediakrant.eu

kunnen laten horen in het parlement kiezen veel nationale partijen ervoor om samen te gaan werken in deze internationale coalities. Deze samenwerkingsverbanden worden gevormd op basis van politieke voorkeur. De partij van de arbeid heeft zich in Europa bijvoorbeeld aangesloten bij de S&D fractie, de fractie waar sociaal democraten samenwerken. Er bestaan ook samenwerkingsverbanden die op het eerste gezicht minder logisch lijken. Zo zitten vanuit Nederland d66 en de VVD samen in coalitie van conservatieve. Terwijl er in Nederland tijdens de verkiezingen op beide partijen afzonderlijk gestemd kan worden en er de afgelopen jaren geen nationale coalitie was van beide

partijen. In het huidige Europees parlement in vanuit Nederland de partij van de vrijheid de enige die zich niet heeft aangesloten bij een internationale fractie.

Een ander gevolg van deze manier van stemmen is tegelijkertijd dat de Europese verkiezingen vaak gelden als een populariteitstest voor de zittende regering.

§ 1.1.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie.

De wereld om ons heen wordt steeds groter. Het proces van globalisering is niet langer een theorie of speculatie maar de keiharde realiteit. Hierdoor is het niet alleen mogelijk om steeds verder en steeds makkelijker op vakantie te gaan, Nederlanders zijn ook steeds meer afhankelijk van processen in het buitenland. Hiermee wordt meteen de maatschappelijke relevantie van dit onderzoek aangetoond. Een democratische Europese Unie kan van grote steun zijn voor de individuele landen en haar inwoners. Hiervoor is het wel van belang dat het democratisch gehalte van de Europese Unie gewaarborgd blijft. Deze kan echter alleen bewaard blijven bij genoeg stemmers die hun mening laten horen. Pas bij een goede opkomst

kan er gesproken worden van een parlement dat daadwerkelijk alle burgers uit de Europese Unie vertegenwoordigd.

De wetenschappelijke relevantie ligt in het feit dat er nog weinig onderzoek is gedaan naar de aanloop van de Europese Verkiezingen. Veel evaluatie rapporten concentreren zich op de verkiezingen zelf of de infrastructurele omstandigheden waaronder gekozen kan worden. Daarnaast hebben in Nederland veel politieke partijen onderzoek gedaan naar het falen van de desbetreffende partij om de kiezers aan zich te binden. De nadruk ligt dan op het feit waarom boodschappen niet over kwamen of kiezers zich niet wilde laten overhalen door de partij. Dit onderzoek zal zich echter richten op de politiek in het geheel en zich richten meer op de algehele motivaties en bezwaren van de kiezers, zonder daarbij de nadruk te leggen op één of meerdere politieke overtuigingen.

§ 1.2 doelstelling.

De doelstelling van dit onderzoek is om aanbevelingen te kunnen doen voor de aanloop naar toekomstige verkiezingen voor het Europees parlement. Dit wordt bereikt door een analyse te maken van de Europees parlement verkiezingen 2009. Daarnaast zal worden gekeken naar de rol van nationale politieke partijen tijdens de verkiezingscampagne naar aanloop naar deze recente Europees parlement verkiezingen.

Om deze doelstelling te kunnen gebruiken zullen de termen nationale politieke partijen en verkiezingscampagne nader worden toegelicht.

§ 1.3 Onderzoeksmodel.

Zoals in de doelstelling naar voren komt is dit onderzoek praktijk gericht maar tevens een erg open. Centraal in het onderzoek staat de vermeende problematiek om burgers te interesseren voor verkiezingen voor het Europees parlement. Dit eventuele probleem wordt centraal gesteld en aan de hand van wetenschappelijke theorie zal gekeken worden naar de omstandigheden en worden er conclusies getrokken.

Omdat er vooraf aan dit onderzoek weinig bekend is over de situatie en vooral waar het probleem zich nou precies bevindt. Het is zelfs nog niet bekend of er überhaupt gesproken kan worden over een probleem. De onderzoeken die er zijn gedaan op dit gebied hebben of een eigen politiekpartij en hun aanloopproces centraal staan of richten zich heel globaal op de

opkomst in heel Europa waardoor Nederland een relatief kleine rol speelt in het onderzoek. Door deze onbekendheid en onzekerheid zal er gebruik gemaakt worden van exploratief onderzoek. Bij deze vorm van onderzoek wordt gezocht naar aanknopingspunten, om uiteindelijk het onderzoeksmodel te concretiseren. Exploratief onderzoek is onderzoek waarbij de onderzoeker nog niet weet wat belangrijk is om op te letten (Zee, 2004). Tijdens het onderzoek zal het vinden van aanwijzingen in de empirie om het conceptueel model te verfijnen centraal staan (van der Zee, 2004).

§ 1.4 vraagstelling.

In hoeverre is de lage opkomst en betrokkenheid van het electoraat een probleem bij verkiezingen voor een supranationaal orgaan als de Europese unie. En waar wordt dit eventuele probleem door veroorzaakt?

Ter ondersteuning van deze hoofdvraag wordt gebruik gemaakt van de volgende deelvragen:

1. In hoeverre werd er tijdens de verkiezingscampagne ingespeeld op Europese Thema's
2. Is het mogelijk voor nationale politieke partijen om hun prioriteit bij Europese verkiezingen te leggen?
3. Is het voor burgers mogelijk zich te interesseren voor verkiezingen die zich op een veel hoger schaalniveau afspelen, namelijk Europa?
4. Heeft de berichtgeving in de media invloed gehad om de opkomst voor de Europese verkiezingen?

Hoofdstuk 2, Methodologie.

§ 2.1 Onderzoeksstrategie

Voor dit onderzoek is bewust gekozen om alleen de Europese verkiezingen in Nederland te analyseren. In de inleiding was al te lezen dat er door heel Europa terug lopende opkomstcijfers zijn bij verkiezingen voor het Europees parlement. Ik vind het na mijn eigen ervaring bij de partij van de arbeid zeer aannemelijk dat elk land naast redenen die voor heel Europa gelden een aantal unieke redenen heeft waarom het opkomstcijfer daalt. Door het onderzoek alleen op Nederland te betrekken wordt het mogelijk om mij ook te richten op deze specifieke redenen. Daarnaast is de politiek in elk land net wat anders geregeld, door meerdere landen er bij te betrekken zullen politieke systemen die niet geheel gelijk zijn met elkaar vergeleken moeten worden. Het gaat hier dan bijvoorbeeld om het kiesstelsel van landen maar ook op de manier waarop campagne gevoerd wordt. Door het onderzoek te beperken wordt er gestreefd naar meer diepgang.

Door deze diepgang en door het feit dat motieven en strategieën niet tot moeilijk te zien zijn in kwantitatieve data wil ik een onderzoek doen met een kwalitatieve inslag. Om de gegevens van eventuele problematiek en campagne strategieën te kunnen verzamelen zal er gebruikt gemaakt worden van interviews. Aangezien het onderzoek een voornamelijk kwalitatieve inslag heeft zullen dit ook diepte interviews zijn met een bepaald aantal mensen. Deze mensen zullen worden geselecteerd op basis van beschikbaarheid, en geschiktheid. In paragraaf 2.2 zal meer informatie staan over de geïnterviewde personen.

Bij exploratief onderzoek is er over het algemeen spraken van een hoofdvraag die op zoek gaat naar een verband of het formuleren van een nieuwe, dan wel aangescherpte, hypothese (Baarda en de Goede, 2007). Bij dit type onderzoek wordt er als het ware een reconstructie gemaakt van het te onderzoeken fenomeen. In dit geval gaat het dus om een reconstructie van de Europese verkiezingen van 2009. Daarnaast bied dit type onderzoek de mogelijkheid om onderzoek te doen naar fenomenen waar nog niet veel onderzoek naar gedaan is. Door een reconstructie te maken van de gebeurtenissen tijdens, naafloop voorafgaand aan de Europese verkiezingen wordt getracht om antwoorden te geven op de vraagstelling. Hiermee is exploratief onderzoek zeker geschikt voor dit onderwerp omdat er nog geen grote theorieën over de Europese verkiezingen bestaan. Met deze reconstructie wordt wel geprobeerd om de diepgang in het onderzoek te waarborgen. Het is dan ook de bedoeling dat de reconstructie verder zal

gaan dan alleen een opsomming van feiten, in sommige gevallen zullen ook verklaringen gegeven worden voor feiten en/of gebeurtenissen.

In dit geval zal het exploratief onderzoek samen gaan met een bureaustudie, vooral wanneer het gaat om de motieven van kiezers om wel of niet te gaan stemmen voor het Europees parlement. Deze motieven zijn op dit tijdstip niet meer valide te toetsen aangezien mensen van mening veranderd kunnen zijn of simpelweg niet meer weten wat toen hun directe drijfveren waren. In deze gevallen zal gebruik gemaakt worden van onderzoeken die (vooral door de EU) al gedaan zijn.

§ 2.2 Onderzoeksmateriaal

Het begin van de reconstructie heeft plaatsgevonden vlak na de uitslag van de Europese verkiezingen in 2009. In deze fase van het onderzoek heb ik mij vooral gericht op het analyseren van mediabronnen en verkiezingsprogramma's van verschillende politieke partijen. Juist in de media wordt verslag gedaan van het hele proces en wordt er een mening gegeven, vaak verdekt opgesteld. Door hiervan een analyse te geven wordt misschien ook een stap gezet naar een verklaring voor een lage betrokkenheid. Hierbij moet wel rekening gehouden worden dat de media vaak alleen de extreme gevallen aan het licht brengt. Daarom zal de media vooral aanvullend gebruikt worden als het gaat om daadwerkelijke verklaringen. De mediabronnen zijn uitgekozen op basis van beschikbaarheid in de digitale database picarta. Daarbij is rekening gehouden met de maatschappelijke en wetenschappelijke status van de kranten en tijdschriften. Zo is er alleen gekozen voor bronnen waar een zekere mate van onafhankelijkheid of waarheidsbeeld aan gehangen kan worden. Hierbij valt te denken aan kranten als het NRC Handelsblad, Trouw, de Volkskrant en het Financieel Dagblad. Bij tijdschriften valt te denken aan Elsevier en soortgelijke bladen.

De verkiezingsprogramma's geven een inzicht in de plannen van de verschillende politieke partijen voor Europa. Door middel van deze programma's wordt het makkelijker om de campagne te analyseren. Mede omdat zo te bekijken is of partijen campagnevoeren op inhoudelijke argumenten of meer op bestuurlijk niveau. Het gaat hierbij om de verkiezingsprogramma's van de grootste partijen van Nederland inclusief de ChristenUnie. (CDA, VVD, SP, GroenLinks, PvdA, D66, PVV). Er is gekozen voor de grootste partijen omdat deze partijen de meeste invloed hebben op de Nederlandse samenleving maar ook de meeste aandacht krijgen van de media. Door dit zo te stellen rijst ook meteen de vraag of er niet een groot samenspel is tussen media en politieke partijen, hierop zal later in dit onderzoek ingegaan

worden. De ChristenUnie is een buitenstaander als het gaat om de beschrijving de grootste politieke partijen. Deze partij zat tijdens de verkiezingen echter in het Nederlandse parlement en had hiermee een belangrijke invloed had op de politieke situatie. Bij alle programma's gaat het om het definitieve programma. Dit wil zeggen dat het verkiezingsprogramma is goedgekeurd door het congres van de desbetreffende partij. Over het algemeen zijn dit ook de enige programma's die openbaar gemaakt worden door de politieke partijen. De enige uitzondering hierop is het CDA, na het verzoek om het verkiezingsprogramma werd alleen het conceptverkiezingsprogramma ter beschikking gesteld. Na navraag te hebben gedaan bij het CDA bleek dat er alleen op het gebied van woordkeus en zinsbouw veranderingen waren door gevoerd door het ledencongres van het CDA, de politieke inhoud is gelijk gebleven. Daarom is besloten dit conceptverkiezingsprogramma te gebruiken.

Om de reconstructie niet alleen te baseren op literatuur en mediaberichten is er voor gekozen om stage te lopen bij een politieke organisatie. In eerste instantie was het de bedoeling dat deze stage zou gebeuren bij een politiek partij in Brussel. Helaas bleek dit met name door de verkiezingen niet binnen de duur van dit onderzoek mogelijk. Mede door een grote wisseling van Nederlandse Europarlementariërs werd er pas erg laat gezocht naar stagiaires. Wel was er de mogelijkheid om stage te lopen op het internationaal secretariaat van de Partij van de Arbeid. De keuze voor de Partij van de Arbeid is voor een deel gemaakt uit persoonlijke voorkeur, een partij in het centrum of net links van het centrum in het politieke spectrum. Deze keuze is echter vooral bepaald aan het feit dat de Partij van de Arbeid de enige partij is die een uitgebreid internationaal secretariaat heeft, dat tevens plaats biedt aan een stagiaire. Het internationaal secretariaat ondersteunt de werkzaamheden van de internationaal secretaris van de partij. Een van de hoofdtaken van het secretariaat daarbij zijn het onderhouden van contacten met de zusterpartijen van de Partij van de Arbeid, dit zijn andere sociaal democratische partijen in de wereld. Ook de democratische partij van Barack Obama in de Verenigde staten en Labour in het Verenigd Koninkrijk vallen hieronder. Een andere kerntaak is het onderhouden van de banden tussen de nationale politici van de Partij van de Arbeid en de Europarlementariërs van deze partij. Een derde kerntaak is het levendig houden van het internationale debat binnen de Partij van de Arbeid. Het organiseren van debatten over actuele onderwerpen of langlopende conflicten en meningsverschillen vallen hieronder. Het grote voordeel van een stage bij deze organisatie is de unieke kijk in de keuken van de internationale politiek, en niet alleen de internationale politiek maar ook in de relaties tussen de nationale en internationale politiek. Tijdens mijn stage heb ik mij wel te allen tijde gerealiseerd dat het hier

om de visie en werking van één politieke partij of stroming ging. Toch vind ik het, ook op basis van ervaringen tijdens een internationaal congres, zeer geloofwaardig dat de manier van werken een vrij universele manier is voor alle politieke partijen. De enige kanttekening die hierbij gemaakt dient te worden is dat de partij voor de vrijheid een partij zonder leden is en daarmee dus een andere manier van beslissen heeft binnen de partij.

Al tijdens de stage periode heb ik veel gesprekken gehad met Marije Laffeber. Zij was tijdens mijn stage mijn baas maar tevens een grote bron van informatie over de politiek en de Europese politiek in het bijzonder. Marije Laffeber is de internationaal secretaris van de Partij van de Arbeid. In die hoedanigheid is zij tevens lid van het bestuur van deze partij en besturen van een aantal internationale samenwerkingsverbanden voor sociaal democratische partijen, Europa- en wereldwijd. Met name binnen de Party of European Socialist (PES) en de Socialist International (SI) vervult zij een grote rol. Het ging hier om informele gesprekken waar vaak geen directe verslaglegging van is gedaan. Deze gesprekken hebben vooral bijgedragen aan een goede basis van kennis over het wel en wee in de politiek. Vooral de manier van werken binnen politieke partijen de rol van de leden maar ook de rol van een politieke partij in Europa en het Europees parlement is een stuk duidelijker geworden. Het feit dat ik van al deze handelingen en processen onderdeel ben geweest heeft sterk bijgedragen aan een groter besef van “de politieke wereld” waar ik voor dit onderzoek toch vooral een toeschouwer was, heb ik het idee dat ik door er deel vanuit te maken veel meer te weten ben gekomen en ook mogelijke vooroordelen makkelijker opzij heb kunnen zetten.

Doordat ik voor mijn stage bij de Partij van de Arbeid naar het PES congres in Praag mocht was het mogelijk om daar op een informele manier te praten met Europarlementariër Thijs Berman. Van dit gesprek zullen ook enkele zinnen gebruikt worden in dit onderzoek. Niet alleen omdat Thijs Berman een eigen kijk heeft op de Europese Unie maar ook omdat hij na een moeizame interne lijsttrekkersverkiezing toch een hele partij vertegenwoordigt in het Europees Parlement. Deze moeizame verkiezing is juist interessant omdat het bijna typerend is voor de politiek. Na veel machtsvertoon en uiten van uiteenlopende meningen zal er een weg gevonden moeten worden om gezamenlijk het standpunt te bepalen en daarvoor te vechten.

De informele gesprekken met Marije Laffeber en Thijs Berman vormen het begin van een nieuwe fase in de reconstructie, de diepte interviews. Hiervoor is het de bedoeling dat er interviews worden gehouden met mensen uit de politiek maar ook uit de media om op deze manier een beeld te krijgen van de strategieën en de werkelijke motieven van politieke partijen

en werkwijzen. Te denken valt aan Europarlementariërs van verschillende Nederlandse politieke partijen maar ook aan campagnestrategen en journalisten. Juist deze mensen staan dicht bij “Brussel” en hebben zelf ervaren hoe de campagne is opgezet dan wel gevoerd. Belangrijk aan het interviewen van een journalist is naar mijn mening dat deze het proces van een wat grotere afstand heeft gevolgd maar er tegelijkertijd wel midden in zat. Tevens kan een journalist inzicht verschaffen in de manier hoe de media bepaald wat wel of geen nieuwswaarde heeft. Uiteindelijk is gekozen om naast Marije Laffeber (internationaal secretaris PvdA) en Thijs Berman (Europarlementariër PvdA) ook Sophie in 't Veld (Europarlementariër D66), Corien Wortmann (Europarlementariër CDA) en Jeroen van der Kris (verslaggever in Brussel voor het NRC Handelsblad). Voor uitwerkingen van deze interviews verwijs ik u naar de bijlage. Graag had ik ook nog gesprekken gevoerd met parlementariërs van de VVD en/of de PVV om zo het hele politieke spectrum te belichten. helaas bleek het voor deze partijen niet mogelijk om hier tijd voor te maken.

De laatste stap in de reconstructie is het gebruik van al bestaande wetenschappelijke literatuur. Verschillende theorieën zullen kunnen dienen om mogelijke verklaringen te vinden om het onderzoek zo diepgaander te maken. Hierbij zal zoveel mogelijk geprobeerd worden om bepaalde opvallende zaken uit de empirie te verklaren. Wel zal er te allen tijde rekening gehouden worden met het feit dat een theorie niet zaligmakend is en er meerdere visies zijn op het zelfde probleem. Waarom er voor bepaalde theorieën gekozen is zal worden uitgelegd wanneer de desbetreffende theorie aanbod komt. Wel zal er gekeken worden naar onderzoeken die al eerder gedaan zijn door de Europese Unie. Hierdoor is het mogelijk om meer representatievere uitspraken te doen. Vooral omdat deze onderzoeken gehouden zijn met valide steekproeven. In het tijdsbestek van een masteronderzoek is het niet mogelijk om zelf deze steekproeven te doen.

Hoofdstuk 3 de empirie:

§3.1 De verkiezingscampagne

Tijdens de verkiezingscampagne worden er allerlei middelen ingezet om de partijboodschap over te brengen op de kiezer. Figuur 5 a t/m d geven een beeld van deze verschillende manieren. Zo kunnen politieke partijen zendtijd kopen bij de publieke omroep en binnen deze tijd hun boodschap doormiddel van een campagnefilm overbrengen. Ook stedenbezoeken en speeches voor de eigen partij worden ingezet om de boodschap over te brengen. Daarbij wordt ook ingezet op naamsbekendheid van de partij en de lijsttrekker.

Figuur 5a: tv spotje D66. Bron: www.D66.nl

Figuur 5b: Speech Mark Rutte. Bron: www.brabantsdagblad.nl

Figuur 5c: PVV op stedenbezoek. Bron: www.tweedekamer.nl

Figuur 5d: gadgets van de SP. Bron: zoetermeer.sp.nl

Voor een deel lijkt dit te worden geprobeerd met het uitdelen van gadgets zoals te zien is op figuur 5d, het logo van de SP als sponsje. Aangevuld met een samenvatting van de standpunten van de Partij. De verkiezingscampagne gaat echter niet alleen over de vraag hoe de boodschap over gebracht moet worden maar vooral ook Welke boodschap.

Wanneer we naar de verkiezingsprogramma's bekijken dan hebben alle (middel-)grote partijen ervoor gekozen om een verkiezingsprogramma te schrijven dat erg Europa gericht is. Alle programma's leggen met nadruk hun visie op de Europese Unie uit en op de rol van de EU op de Nederlandse samenleving. Hierbij hebben de meeste partijen een duidelijke lijn gekozen, dat wil zeggen positief over Europa of negatief. Ook wordt er in alle programma's aandacht besteed aan onderwerpen die volgens de desbetreffende partijen op internationaal of Europees niveau aandacht nodig hebben. Dit alles zonder een grote nadruk te leggen op de nationale politieke verhoudingen en onderwerpen die in de nationale politiek spelen. Zo wordt er in de programma's amper gesproken over segregatie terwijl dit ten tijden van de Europese verkiezingen in Den-Haag een groot gespreksonderwerp was.

SP	GroenLinks	PvdA	D66	CDA	VVD
Een beter Europa begint in Nederland	Nieuwe energie voor Europa. Gl.zin in de toekomst	Sterk en sociaal dichtbij mensen	Europa gaat om mensen!	Kracht en ambitie. CDA Werken aan zekerheid	Voor een werkend Europa
Minder Brussel. Beter samenwerken, op basis van eigen verantwoordelijkheid	Verdere democratisering van Brussel. Europese partijen i.p.v. nationale arvaarelingen, wel actievare rol van nationale parlementen	Europa als geheel zien (meer dan som der delen). Zelfstandig in Veiligheidsraad. Meer Democratisering en transparantie in EU.	Verder gaande samenwerking. Het verlagen van drempels. Europa waar het kan. Met meer democratische controle op het EP.	EU is een waardegemeenschap. Nodig een sterke eensgezinde en ambitieuze EU. EU zonder verlies van Nederlandse waarden/ normen en eigen identiteit.	Krachtig Europa beperken! de kerntaken, alleen EU bij belemmeringen onderling economisch verkeer, grensoverschrijdende problemen en schaalvoordelen.
Geen verdere uitbreiding EU. M.u.v. Kroatië	Iedereen is welkom, maar geen te prille democratiën toelaten. EU moet zuinig zijn op succesformule 'recht boven macht'	Geen verplichtingen over verdere uitbreiding aangaan. Zonder op langere termijn principeel uit te sluiten.	Uitbreiding met landen binnen de Europese grenzen.	Consolidatie nu de hoogste prioriteit. Strikte toepassing van de Kopenhagen criteria voor nieuwe toetreders.	Geen nieuwe lidstaten m.u.v. Kroatië. Pas op de plaats nodig om nieuwe leden te verwerven.
Ja maar onder strikte voorwaarden, en na een referendum.	Ja, Turkije is van belang voor EU als kloof naar moslim wereld	Ja, mits Turkije zich houdt aan alle eisen van de Kopenhagen criteria*	Ja, gewenst zodra Turkije aan alle criteria voldoet. Geen nieuwe eisen.	Nee, Turkije voldoet niet aan de gestelde criteria. Kwestie continent Europa.	Nee. Tegen toetreding de komende tien jaar. Rellen in houdend dat het noot toetreed
geen steeds verdergaande EU blokvorming maar verdergaande internationale samenwerking en solidariteit. Geen superstaat Europa.	Green Deal. Democratische Unie waar gezamenlijk gewerkt wordt aan kansen. Ook voor de armere landen en onze kleinkinderen.	Een transparantie en democratische EU moet een rol spelen als baken, waarop andere landen en als buffer tegen internationale bedreigingen.	Sterke Europese Unie, die niet stopt bij het verdrag van Lissabon maar zich van onderaf ontwikkeld.	Europa als waardegemeenschap. Samenwerking op tal van terreinen op basis van dezelfde (christelijke) waarden.	Unie voor economische samenwerking en veiligheid Voor behoud nationale belangen.
Europa niet vernijken over de rug van de rest van de wereld, maar inzet op een eerlijk handelen, eerlijk delen en een veilige wereld. EU geen militair bondgenootschap! De Europese Unie dient	Gezamenlijk buitenlandsbeleid voor de EU. Alleen zo Ned. Ook aan tartei. De EU moet hiermee moreel/ leiderschap tonen. Made hiervoer nationale krijgsmachten	Europa moet een rol spelen als baken, waarop andere kunnen koersen, en als buffer tegen internationale bedreigingen. Europa dient meer dan nu met	Europa als gelijkwaardige partner voor andere wereldmachten	Sterke, eensgezinde en ambitieuze EU nodig. Vanuit dezelfde waarden van de EU en VS een gelijkwaardig partnerschap met de VS. Daartoe zijn een gezamenlijk beleid en gebundelde middelen noodzakelijk op vele	Het buitenlands en defensiebeleid blijven in nieuwe samenwerking met de VS plaatshebben. Bij het buitenlands beleid van de E moeten de

Tabel 3 is een overzicht van de hoofdthema's hierin zien we dat alle partijen kiezen voor een duidelijk standpunt over de rol van de Europese Unie in de Nederlands samenleving en andersom. Voor een uitgebreidere samenvatting van de partijprogramma's verwijst ik u naar de bijlage hier is een samenvatting van de programma's te vinden

Wanneer we de tabel goed bekijken lijkt het dat de verschillende partijen een duidelijke mening hebben over de Europese Unie en de rol van Nederland hierin. Over de vijf thema's die

genoemd worden hebben in ieder geval alle partijen een duidelijke en gefundeerde mening. Daarnaast hebben de partijen (op de PVV na) de moeite genomen om een speciale slogan te verzinnen voor de Europese verkiezingen. “Een beter Europa begint in Nederland” van de SP of “voor een werkend Europa” van de VVD. In één zin wordt de kern van het programma van deze partijen neergezet. Het is aannemelijk dat ook de gemiddelde kiezer deze summiere samenvatting hoort en de partij kan plaatsten in het politieke spectrum. Hoewel volgens Marije Laffeber voor de politieke partijen de onderwerpen de Europese Unie naar buiten toe en de Europese Unie in de toekomst het belangrijkste waren zien we in de media toch vooral de uitbreiding van de Europese unie naar voren komen. Bijvoorbeeld het artikel in de Volkskrant van 3 juni 2009 waar de angst van de Nederlandse burgers maar ook van een aantal, vooral rechts georiënteerde, voor de Europese superstaat wordt beschreven. Zit hier een discrepantie tussen wat partijen willen en wat er naar buiten wordt gebracht of is er geen duidelijke basis in de vorm van het programma?

Door de partij programma's te lezen wordt duidelijk dat deze partijen ten minste de intentie hebben gehad om een campagne te voeren die gericht is op de Europese Unie (SP, GL, PvdA, d66, CDA, VVD, PVV). Opvallend zou kunnen zijn dat alle partijprogramma's geschreven zijn vanuit het Nederlandse oogpunt. Centraal staan in de meeste programma's dilemma's als de tegenstellingen tussen de voor- en nadelen van Europa voor Nederland. Maar ook hoe we in Nederland om kunnen gaan met de wet en regelgeving vanuit Europa. Daarbij hebben alle partijen een alinea in het programma staan hoe de Europese Unie zich in de toekomst zou moeten gedragen en waarom juist deze visie in het voordeel is van Nederland en de Nederlandse kiezer. Dit hebben we gezien in Tabel 3. Deze partijen zijn er over het algemeen over eens dat de Europese Unie zal moeten blijven bestaan en op zijn minst een democratisch orgaan moet zijn en blijven. Opvallend is dat je om dit te bereiken toch op zijn minst verkiezingen moet hebben waar een groot deel van de bevolking stemt. Hoe meer mensen hun stem hebben uitgebracht hoe meer burgers daadwerkelijk vertegenwoordigd worden door het Europees parlement.

Een ander voorbeeld hiervan is de vraag of de Eu wel of niet zal kunnen of moeten uitbreiden in de nabije toekomst. Ook dit onderwerp komt terug in tabel 3. In mijn eigen zoektocht naar de verkiezingen is naar mijn idee opvallend dat er maar twee partijen uitspringen die wel willen uitbreiden zonder erg veel restricties. GroenLinks zowel als D66 zijn in principe voor verdere uitbreiding. En stellen daarna pas restricties (GroenLinks, D66). In meer of mindere maten zijn

de overige partijen het er over eens dat de uitbreiding van de EU in ieder geval niet binnen de komende vijf jaar zal moeten plaatsvinden (PVV, VVD, SP, PvdA CU).

Wanneer we kijken naar de campagne zoals die gevoerd is, is het opvallend dat er erg veel aandacht is besteed aan Europese onderwerpen in de verkiezingsprogramma's terwijl het beeld bestaat dat de campagne niet over Europese onderwerpen ging, of toch op zijn minst hoofdzakelijk over Nederlandse onderwerpen ging. Zo geeft Sanders in zijn artikel aan dat de Europese fracties nog steeds een kloof te dicht hebben met de kiezer. De kiezer zit volgens hem minder te wachten op loze beloften maar juist op een visie en een ideaal (Sanders, 2009, p1).

Figuur 6: IJsland bij de EU of niet. Bron: endtimes.punt.nl

Uit gesprekken met een aantal Europarlementariërs blijkt ook dat er een zekere discrepantie lijkt te ontstaan tussen de campagne en het heersende beeld van deze campagne. Zo geeft Sophie. In 't Veld aan dat zij er samen met haar partij D66 bewust voor heeft gekozen om campagne te voeren over Europese onderwerpen. Niet alleen omdat het nu eenmaal verkiezingen zijn voor het Europees parlement maar ook om de Nederlandse burger er bewust van te maken dat Europa wel degelijk mee telt, en dat ook hun stem tijdens deze verkiezingen voor veranderingen kan zorgen (in 't Veld, 15-06-2010). Bij het uitlichten van deze Europese of Europa georiënteerde onderwerpen hebben geen van de politici waar gesprekken meer gevoerd zijn belemmeringen ondervonden. Zo zijn Sophie in 't Veld, Corien Wortmann en Thijs Berman van mening dat zij zowel bij tv optredens als tijdens campagne in het land, hun eigen verhaal hebben kunnen vertellen. Ze hebben naar eigen zeggen in kunnen zetten op Europese thema's. Ook Corien Wortmann van het CDA bevestigd deze conclusie nog eens extra. In gesprek met Corien Wortmann blijkt dat ook de campagne van het CDA voor het grootste deel over Europese onderwerpen is gegaan, zij vindt het ook niet meer dan logisch aangezien het de plicht van de kandidaats Europarlementariërs is om te laten zien wat het werkveld is maar ook wat Europa voor Nederland betekent. Wel onderkent Corien Wortmann dat de campagne in sommige gevallen dreigde af te glijden naar te veel nationale aangelegenheden, vaak lag de oorzaak hierbij in de gedachte dat "Brussel" een te ver van mijn bed show was voor veel kiezers. De belangstelling gaat vaak toch uit naar wat maatregelen dan concreet betekenen voor de samenleving in het algemeen en "mij als kiezer" in het bijzonder. De Nederlandse kiezer

wil graag weten waarvoor hij of zij kiest maar ook wat de gevolgen zijn voor Nederland specifiek. Indirecte belangen of gevolgen worden als minder of onbelangrijk beschouwd (Wortmann, 28-06-2010).

Hiermee komen we ook tot een van de problemen waar politici wel tegen aan liepen, zo beweren zij in de verschillende gesprekken, namelijk de technische aard van de meeste onderwerpen die in Europa worden besproken. Door deze technische aard dreigde vooral in debatten maar ook tijdens campagne bezoeken de uitleg van de onderwerpen te simplificeren in een soort Jip en Janneke taal. De ondervraagde Europarlementariërs zijn het er echter over eens dat dit probleem tot het minimum is beperkt en dat er over het algemeen op een volwassen en duidelijke manier campagne is gevoerd over Europese Onderwerpen.

Figuur 7: Pauw en Witteman. Bron:
<http://misc.omroep.nl/wordpress/?p=1021>

Een aanhangend probleem waar vooral D66 en de PvdA tegen aan liepen was de media. In sommige gevallen hadden zij het idee dat de Europese politiek tijdens georganiseerde mediadebatten niet als volwaardig werd beschouwd. Als voorbeeld noemde Sophie In 't Veld een debat onder leiding van Pauw en Witteman, vlak voor het debat werd de deelnemers nog ingefluisterd dat als het debat stil zou vallen of men te snel door de onderwerpen heen zou zijn er nog wel reserve onderwerpen waren vastgesteld. Tijdens de uitzending bleek dat zelfs de reguliere vragen er zo veel waren dat ze amper in vijftig minuten

konden worden behandeld. De Europese politiek is een volwaardige politiek en ook de politici zijn vaak ervaren. Het zijn geen tweederangs politici die opzij geschoven worden in Brussel, aldus in 't Veld. Ook Marije Laffeber van de PvdA onderstreept deze bevinding, zij is echter van mening dat dit euvel in het leven wordt gehouden door te weinig aandacht voor Europa in jaren dat er geen verkiezingen zijn. Marije Laffeber ziet hier echter wel een verandering in.

De houding van de media wil geen van de ondervraagden echter aanvoeren als reden waarom de Nederlandse burger zich minder lijkt te interesseren voor Europese onderwerpen dan voor nationale of regionale onderwerpen. Zowel Marije Laffeber als Thijs Berman voeren aan dat deze gebrek aan interesse komt door geringere kennis en door de natuurlijke drang van mensen om zich meer te interesseren in onderwerpen die hen directer raken. Hierdoor is het voor politici moeilijker om hun standpunten duidelijk te maken over Europese onderwerpen. Ondanks dat de campagne wel gevoerd wordt over deze onderwerpen. De te ver van mijn bed

show blijft bestaan en zal de kloof tussen de informatie die overgebracht wordt en die informatie die ontvangen wordt blijven beheersen.

Wanneer we afgaan op het voorgaande ontstaat de gedachte dat er een kloof bestaat tussen de politici en de kiezers dan wel andere betrokkenen als journalisten. Zo laat journalist van der kris weten dat naar zijn idee alle partijen er min of meer voor hebben gekozen om een voor dan wel tegen campagne te houden tijdens de verkiezingsstrijd. Partijen kozen ervoor voor of tegen de EU te zijn en hingen hier al hun eigen idealen aan. De ene politieke partij deed dit duidelijker dan de andere, volgens van der kris is het opvallend dat vooral de partijen met een erg duidelijke boodschap voor of tegen zich de winnaars van deze verkiezingen hebben mogen noemen (van der Kris, 01-07-2010). Dit beeld van een felle pro- of anti campagne komt niet terug in het beeld van de Europarlementariërs.

Het verschil in de manier waarop de Europarlementariërs aangeven hoe zij de campagne beleeft hebben en het beeld dat naar voren komt in de media is intrigerend. Hoe is het mogelijk dat één en de zelfde campagne door verschillende partijen zo verschillend wordt opgevat. En dat er daarbij ook nog eens heel verschillende conclusies worden getrokken uit de uitspraken van nationale en internationale politici. Hier lijkt het niet alleen meer te gaan om politiek of politieke idealen maar ook over het overbrengen van boodschappen en communicatie in het algemeen.

Campagnevoeren is een vorm van communicatie, de politieke partijen in het algemeen en de Europarlementariërs in het bijzonder willen hun boodschap zo helder mogelijk en zonder te veel verdraaien over brengen aan de Nederlandse burger. Die moet immers kiezen of de boodschap die over gebracht wordt hem of haar aanstaat en een stem uitbrengen op de partij. Hierbij is communicatie het belangrijkste middel. Een interessante visie op communicatie is de visie van Steehouder. Steehouder heeft veel geschreven over communicatie en heeft daar een geheel eigen kijk op. Hierdoor en door het feit dat deze visie goed te combineren valt met de communicatie naar groepen of van groepen wordt Steehouder gebruikt in dit onderzoek. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de theorie van Holzhauer, deze theorie is gekozen omdat het goed aansluit bij de theorie van Steehouder. Daarnaast legt Holzhauer zijn theorie op z'n manier uit dat deze ook te begrijpen is voor mensen die geen grote basiskennis hebben over communicatie- en hersenstudies.

Steehouder ziet communicatie als:

- *Persoon A laat persoon B iets weten, er wordt kennis overgedragen. Hierbij wordt persoon A de zender genoemd en persoon B de ontvanger. Wanneer persoon B een groep betreft is er sprake van een publiek (Steehouder e.a, 1999).*

Het kan hierbij gaan om zowel verbale als non-verbale communicatie, dat wil zeggen communicatie doormiddel van gesproken woord, taal, of op basis van andere middelen dan taal (gebaren, gezichtsuitdrukkingen etc.). Zo eenvoudig als dit systeem van zenden en ontvangen lijkt te zijn is het in de praktijk niet. Door toedoen van ons brein worden boodschappen gemaakt, gecodeerd, en worden deze boodschappen door de ontvanger weer gedecodeerd. Hierdoor haalt de ontvanger de betekenis uit de boodschap of creëert hij dan wel zij de eigen kennis. Hiermee vormt het brein het begin en het eind van de communicatiecyclus. En is het het brein van de ontvanger, vaak zonder dat deze dat door heeft, dat de boodschap bepaald (Holzhauer, 2002).

Om alle informatie en boodschappen goed over te kunnen laten komen is het belangrijk dat het brein gestructureerde informatie krijgt. Door alle chaos om de mens heen is het brein de hele dag bezig om goed te kunnen sturen en reacties te geven. Deze reacties komen niet altijd voort uit rationeel gedrag, in sommige gevallen spelen emoties en gevoelens een grotere rol, ook in het reageren op boodschappen van zenders. De mens is geen gestructureerde machine, het brein laat zich soms sturen of op irrationale wijze beïnvloeden (Holzhauer, 2002). Doordat de hersenen zich laten sturen of beïnvloeden is het bij communicatie vaak noodzakelijk om in te spelen op die personen die de informatie moeten ontvangen. Voor de zender wordt het hiermee noodzakelijk om zich af te vragen hoe hij zich presenteert en hoe hij overkomt bij de ontvanger(s) (Steehouder e.a, 1999). Alleen zenden is niet voldoende, er moet ook een analyse gemaakt worden van de ontvanger en de reactie van de ontvanger.

Naast deze manipulatie van het brein wordt door de ontvanger gebruik gemaakt van een systeem van onthouden, denken en leren. Dit systeem samen met de ontwikkelingen in het brein tijdens de communicatie lijkt te zijn opgebouwd uit verschillende subsystemen. Deze systemen kunnen elkaar versterken maar geven ook frictie (holzhauer, 2002).

In tabel 4 staan de verschillende systemen beschreven.

<u>Een zintuiglijk waarnemingssysteem</u>	Dit is het input-systeem, het systeem dat de perceptie regelt. Het bestaat uit een aantal zintuigen die externe en interne prikkels kunnen opvangen. Niemand die communiceert, kan om de zintuigen heen. Mensen kunnen iets actief, oriënterend of passief waarnemen. Mensen nemen enerzijds bewust waar (centrale route) en anderzijds zonder het bewustzijn (perifere route) in te schakelen. Dat wat we weten of kennen beïnvloedt onze waarneming. Percepties worden altijd gekleurd, geëvalueerd en geduid op basis van de kennis en de opinies van de waarnemer. Mensen kunnen niet neutraal naar verschijnselen kijken, zijn altijd subjectief. De mens kan zijn zintuigen gebruiken om te selecteren, dit treedt op bij: Te veel prikkels (boodschappen), niet- passende prikkels (cognitieve dissonantie: bepaalde prikkels worden bewust geweerd) en bekende prikkels. Zenders kunnen de richting en de intensiteit van de perceptie van andere mensen beïnvloeden
<u>Een instinctief systeem</u>	Instinct heeft bij de mens een uiterst lage status, maar het speelt (geen onbelangrijke) rol in het gedrag. Instincten geven interne impulsen af en dienen om het gedrag te sturen. Dit systeem werkt

Pas wanneer al deze systemen elkaar 100% ondersteunen en er de spreekwoordelijke geoliede machine ontstaat, komt de boodschap van de zender precies zo aan als deze bedoeld is. Dit gebeurt echter maar zeer zelden. Eén van de meest voorkomende redenen voor het mislukken van de communicatie is het feit dat ontvangers vaker afgaan op ervaringen uit het verleden dan volledig neutraal ten opzichte van de zender te staan. Het geheugen houdt de informatie vast en bij nieuwe ontmoetingen, direct dan wel indirect via televisie, zullen deze gegevens weer naar boven komen. Zoals in tabel 4 beschreven staat gaat het hier om de eigen reconstructie van de eerdere ontmoetingen. Een overdaad aan informatie wordt ook niet onthouden. Het systeem filtert die informatie die relevant lijkt te zijn voor de specifieke persoon. Ongeacht of alle informatie geregistreerd is door de hersenen wordt maar een deel van die informatie en boodschappen opgeslagen (Holzhauer, 2002 en Stappers, 1988).

Door de zintuigen van de ontvanger is het voor de zender mogelijk het brein te beïnvloeden. De

zender zal zich hierbij terdege moeten realiseren dat de ontvanger vaak meer op de zender zelf let dan op de boodschap die de zender uitdraagt (Holzhauer, 2002).

Deze bevinding komt overeen met de theorie van Steehouder die ook benadrukt dat de rol die de zender speelt bepalend kan zijn voor datgene wat de ontvanger oppikt. “Essentieel is dat een zender geloofwaardig is. De zender kan een soort strategisch spel spelen, waarbij hij de ontvanger met opzet andere eigenschappen toelicht dan die in werkelijkheid heeft” (Steehouder e.a, 1999).

In beide theorieën lijkt het van essentieel belang hoe de zender de boodschap brengt. Wat de boodschap is, is hieraan zelfs ondergeschikt. Hierin lijkt een crux te zitten tijdens de afgelopen Europese verkiezingen. Uit de gesprekken met zowel Sophie in 't Veld, Thijs Berman, Corien Wortmann en Marije Laffeber blijkt dat deze politici er van overtuigd zijn dat zij een campagne

hebben gevoerd die heel erg op Europa gericht. (in 't Veld, Wortman, Berman). Dit is al eerder aanbod gekomen maar het lijkt belangrijk dat hier nog eens te benadrukken.

EUROBAROMETER

Figuur 8: Europese barometer. Bron: ec.europa.eu

De Europese Unie heeft een onderzoek gedaan naar wat kiezers zich kunnen herinneren van de Europese verkiezingen. Opvallend hieraan is dat deze herinneringen vooral worden gereduceerd tot de economische crisis en immigratie (The 2009 European Elections, tns opinions). In

gesprek noemt Sophie in 't Veld dit voor een deel selffulfilling prophecy. “Wij”, de burgers maar ook de politiek of de onderzoekers, hebben het idee dat Europa minder belangrijk is en dat de campagne voor de verkiezingen vooral over Nederlandse onderwerpen gaat. Volgens Sophie in 't Veld worden deze gedachten en ideeën geprojecteerd en blijven we in dit kringetje draaien. Wanneer zij als politica het land in ging om in gesprek te gaan met burgers, deze burgers wel degelijk erg geïnteresseerd zijn in onderwerpen over Europa. De onderwerpen die de genoemd worden in het onderzoek van de Europese Unie zijn uiteraard heel Europees gericht en lijken ook de hoofdthema's van de verkiezingen te zijn geweest maar waren zeker niet de enige belangrijke onderwerpen, zeker niet voor de politieke partijen die zich aan de linkerkant van de politieke arena bevinden. Dit blijkt vooral uit een evaluatieonderzoek dat de PvdA heeft gehouden over het verloop van haar eigen Europese verkiezingscampagne. De hoofdconclusie was dat de boodschap die de partij probeerde over te brengen niet duidelijk genoeg was en niet goed genoeg over is gekomen op de potentiële kiezers (Commissie Dijkstra).

Corien Wortmann stelt dat het verschil in iets anders ligt. In gesprek heeft zij het over de negatieve sfeer die er hangt rond de Europese Unie. Deze negatieve sfeer is volgens Corien Wortmann voor een deel door de nationale politiek gecreëerd. Door Brussel de “schuld” te geven van negatieve regels in Nederland ontstaat er een soort antipathie tegen de Europese politiek. Daarbij is Brussel voor veel Nederlanders een ver van mijn bed show, aldus Corien Wortmann (Wortmann, 28-06-2010).

Wat in de voorgaande pagina's vooral duidelijk lijkt te zijn geworden dat er alleen maar meer verschillen zijn ontstaan dan dat er opgelost zijn. Politieke partijen en de kandidaat Europarlementariërs hebben vooral geprobeerd boodschappen te verzenden en datgene wat de kiezers hebben ontvangen lijkt iets anders te zijn.

Deze frictie zou veroorzaakt kunnen zijn door de manier waarop de partijen en parlementariërs zich hebben gepresenteerd. Zij lijken er immers van overtuigd te zijn dat er een campagne is gevoerd die overwegend over Europese onderwerpen ging. Vanuit hun oogpunt gezien is dit ook zo. Interviews in de kranten, op tv en in de overige bladen samen met de tv-debatten gingen inderdaad over Europese onderwerpen. Sterker nog tijdens de verkiezingscampagne werden ook de werkzaamheden van Europarlementariërs extra benadrukt in allerlei media. Toch is dit niet de boodschap die is blijven hangen bij de kiezers.

De theorieën van Steehouder en Holzhauser geven aan dat het verschil ontstaan kan zijn door manipulatie in het brein van de ontvanger. Hierdoor pikt de ontvanger selectief de informatie uit de boodschap van de zender. Tijdens de verkiezingen hebben de politieke partijen en specifiek de Europarlementariërs zich te weinig aangetrokken van het “publiek”. Hierdoor is lang niet alles overgekomen wat de parlementariërs graag hadden willen over brengen. Wanneer er beter ingespeeld was op het manipuleren van het brein en de emoties van de kiezers hadden de boodschappen wellicht beter aangekomen en hadden de kiezers ook meer onthouden van de informatie die hen tijdens een korte periode, de campagnetijd, op hen afgekomen is.

§3.2 De politieke partijen.

“Nieuwe energie voor Europa. GL zin in de toekomst” (GroenLinks), “Europa gaat om mensen!” (D66), “Voor een werkend Europa” (VVD). Een kleine greep uit de slogans die de herkenbaarheid van de politieke partijen tijdens de campagne moesten vergroten. in een

Figuur 9, cartoon lijsttrekkers Europese verkiezingen. bron: NRC handelsblad

zogeheten politieke cyclus zitten vier en soms vijf verkiezingsmomenten. De belangrijkste voor de partijen zelf is de tweede Kamerverkiezing, daarnaast wordt er campagne gevoerd voor de gemeenteraad, provincialenstaten en het Europees parlement. Voor sommige partijen komt hier ook nog de verkiezing voor het waterschap bij.

Buiten dat verreweg de meeste van deze campagnes nationaal georiënteerd zijn hebben de grote Nederlandse partijen ook de meeste ervaring met nationaal gericht campagnevoeren. Al sinds de oprichting van verschillende politieke partijen is er een cultuur ontstaan van campagnevoeren voor je eigen standpunten. De grotere politieke partijen hebben een immens archief waar kennis kan worden opgedaan van jarenlang campagnevoering. Daarnaast is ook de politieke leider van een politieke partij nationaal gericht. Hij is immers de fractievoorzitter in de tweede kamer, dan wel minister in het kabinet. Dat terwijl de politiek leider het bekendste gezicht van de politieke partij is en voor een groot deel ook de beeldvorming van de partij bepaalt.

Het imago van deze politieke leider is hiermee dus ook bepalend voor alle verkiezingen waarin deze partij deelneemt. Voor de Europese verkiezingen kan dit een extra opstapel vormen doordat de lijsttrekker van de lijst voor het Europees parlement de meeste aandacht krijgt of zou moeten krijgen. De vraag is of hier geen frictie zit. In hoeverre is een politieke partij in staat om

een campagne te voeren die Europees gericht is, terwijl er zoveel kenmerken en herkenningspunten van die partij nationaal gericht zijn. Met andere woorden in hoeverre kan een politieke partij haar identiteit verleggen naar een partij in het Europees parlement?

Tijdens de verkiezingen voor het Europees parlement is het van cruciaal belang dat de hele campagne erop gericht is kiezers over te halen te stemmen op de desbetreffende partij dan wel Europarlementariërs. Dit is wezenlijk niet anders dan een campagne voor andere verkiezingen. In alle gevallen wordt er in eerste instantie een lijsttrekker aangewezen. Dit gebeurt meestal via een internenverkiezing binnen de verschillende partijen. Een voorgedragen kandidaat lijsttrekker moet door een congres en afdelingbijeenkomst goed gekeurd worden. Dit gebeurt vaak uiterlijk drie maanden voor de geplande verkiezingen. Vaak is hier de regel toe te passen hoe bekender de lijsttrekker hoe eerder hij of zij wordt gekozen. Althans dit beeld lijkt te ontstaan wanneer we kijken naar mediabronnen.

Vooral bekende lijsttrekkers worden uitgenodigd voor televisieprogramma's of interviews. Dit beeld behoeft echter wel enige nuance aangezien dit meestal niet op gaat voor grote gevestigde partijen (Jager, 9-06-2009).

Over voorgaand fenomeen heeft Brants een interessante visie ontwikkeld. Alhoewel de visie al in 1982 is ontwikkeld en het politieke klimaat toen nog anders was is de visie vandaag de dag nog goed bruikbaar. Misschien zelfs wel meer dan toen. Alhoewel de verzuiling ook in de jaren tachtig al meer naar de achtergrond was verdwenen bleven kiezers veel vaker hun hele leven trouw aan een bepaalde partij (Laffeber, PvdA). Juist in deze tijd waarin de kiezer tijdens elke verkiezing een nieuwe keuze maakt is de kracht van een partij en/of de partijleider van een groter belang en daarmee dus ook de visie die Brants al in 1982 ontwikkelde naar mijn idee.

Brants geeft aan dat de nieuwe man of vrouw in de leidersfunctie de partij nog een eigen imago moet geven en tegelijkertijd ook nog door de eigen achterban geïdentificeerd moet gaan worden met de desbetreffende partij. Een partijleider wordt daarom ook vaak niet alleen gekozen op de goede redenaars en debat kwaliteiten maar ook met het oog op de eigen partij achterban en de

kiezers. Wat willen zij, en vooral waarmee kunnen zij zich identificeren (Brants, e.a. 1982. P51). Op het afsluitende congres waar de lijsttrekker gekozen wordt, worden tegelijkertijd de overige kandidaten voor de lijst, het verkiezingsprogramma en de campagne strategie goed gekeurd. De enige uitzondering op dit proces is de Partij voor de Vrijheid. Die kent geen leden en daarmee dus ook geen stemrecht voor leden (Brants, e.a. 1982. P51).

Figuur 10: nationale lijsttrekkers ten tijde van de Europese verkiezingen

Voor het grootste gedeelte ondersteund ook Krouwel dit idee van Brants, wel is Krouwel wat genuanceerder in zijn uitspraken hierover. Zijn promotie onderzoek heeft hij gedaan naar de veranderde identiteit van politieke partijen. Krouwel heeft zijn proefschrift in 1999 geschreven en is daarmee een meer recentere bron. Daarnaast geeft hij een gedegen en geaccepteerde visie op de verandering binnen politieke partijen en de consequenties hierdoor is er voor gekozen om ook Krouwel te raadplegen om dit onderwerp te analyseren.

Krouwel haalt in zijn proefschrift een visie van Kirchheimer aan. Deze stelde dat de op klasse of religie gebaseerde massapartij langzaam is veranderd in een catch-all people's party (Krouwel, 1999, p:309). Oftewel een partij waar alle mensen zich potentieel thuis voelen. Om te komen tot zo'n catch-all partij is het noodzakelijk dat politieke partijen in de afgelopen jaren een ontwikkeling hebben doorgemaakt. Belangrijke veranderingen daarbij zijn

- “een drastische reductie van het ideologische karakter van de partij;
- Een versterkte positie van politieke leiders die eerder worden beoordeeld op hun betekenis voor het totale politieke en sociale systeem dan op de mate waarin zij de specifieke doelen van de partij bevorderen;
- Een minder sterke positie van gewone partijleden;
- Minder nadruk op specifieke sociale of confessionele kiezersgroepen: catch-all partijen trachten kiezers te winnen uit alle bevolkingsgroepen;
- Een verminderde loyaliteit van leden en kiezers die partijen dwingt samen te werken met een groot aantal belangengroeperingen om zich op deze manier van permanente electorale steun te verzekeren” (Krouwel, 1999, p:308).

Krouwel nuanceert deze theorie door te stellen dat in de afgelopen decennia weliswaar de invloed van de kiezer op keuzes binnen de partij laag is maar dat deze al zo laag was dat een vermindering bijna niet meer mogelijk was. Zo stelt Krouwel vast dat in de West-Europese landen en in het bijzonder in Nederland de besluitvorming over machtsposities binnen de politieke partijen gedomineerd wordt door het partijleiderschap. In deze stemming heeft de partijleiding op zijn minst een veto (Krouwel, 1999, p:312). Daarnaast moeten we volgens Krouwel de ontwikkeling tussen de veranderingen binnen de partijen relatief los van elkaar zien. Hij heeft het hier over de interne besluitvorming, de centralisatie van de macht/besluitvorming en professionalisering van het parlementaire leiderschap. Ook zijn de veranderingen niet bij alle partijen even groot. Er zou een groot verschil aan te merken zijn tussen meer traditionele christendemocratische en liberale partijen en sociaal democratische en communistische partijen. Tevens zou ook de geografie een invloed hebben op de veranderingen die partijen hebben ondergaan. Krouwel concludeert dat er in zijn bevinding geen lineaire verandering te zien is binnen de politieke partijen naar een catch-all politiek, maar dat politieke partijen zich aanpassen aan de veranderde omstandigheden in de samenleving of de politieke arena. De mate waarin partijen zich kunnen aanpassen beïnvloed hun overlevingskansen (Krouwel, 1999, p:319).

Hoewel Brandts en Krouwel allebei het belang van de verkiezing van partijleider of partijleiding aangeven stelt Brandts veel meer het belang van die partijleider voorop. Beide geven echter aan dat de keuze mogelijkheid voor het kiezen van een partijleider belangrijk is maar dat de kiezer of de partijleden daar misschien niet altijd veel invloed op hebben. Daarnaast zijn er volgens Krouwel nog andere factoren die bepalen of een partij succesvol is. Zo spreekt hij bijvoorbeeld van de mogelijkheid zich aan te passen aan de veranderingen binnen de

maatschappij. Hoewel de rol van de partijleider duidelijk als belangrijk wordt geschetst lijkt er hier een verschil te bestaan in de mate waarin deze leider bepalend is voor een partij tijdens de verkiezingen.

De eigenlijke verkiezingscampagne wordt in de meeste gevallen ook gecoördineerd vanuit de campagneafdeling op het centraal kantoor van de partij. Al sinds 1970 hechten partijen grote waarden aan persoonlijke benadering en zichtbaarheid op lokaal niveau. Hierdoor wordt tijdens het merendeel van de campagnes nauw samengewerkt met de lokale afdelingen. Op die manier wordt de zichtbaarheid van de partij en de lijsttrekker gewaarborgd bij een groter deel van de kiezers. Direct contact met de achterban is vaak van cruciaal belang om stemmen binnen te halen. Mede voor de zichtbaarheid is het ook belangrijk om een zoveel mogelijk eenstemmig beeld te geven. Vaak worden daardoor verkiezingsgadgets op centraal niveau ontwikkeld en aangeboden (Brants, e.a. 1982. P60-62 en PvdA campagneteam). De opbouw van de campagne is voor elke campagne hetzelfde. Verschillen zitten in de te volgen verkiezingsstrategie, de lijsttrekker en het verkiezingsprogramma.

Zoals Brants aangeeft gaat het bij de keuze voor de lijsttrekker al om de kiezer overtuigen te stemmen op de ideeën van een bepaalde partij, of zoals het in sommige gevallen gaat de kiezer over te halen te stemmen op een persoon. De persoon wordt immers vaak geïdentificeerd met de partij, of andersom.

Hiermee komen we in mijn ogen meteen tot het cruciale verschil tussen de Europese verkiezingen en de andere meer nationaal gerichte verkiezingen. Bij zowel de tweede kamer verkiezingen als de gemeenteraad verkiezingen is de nationale lijsttrekker het uithangbord van de partij (campagne team PvdA). Bij de Europese verkiezingen is dit niet het geval, hier wordt de lijsttrekker van de Europese lijst naar voren geschoven en is veel te zien in de media en bijeenkomsten in het land. Kritiek op dit optreden is dat de Europese lijsttrekker in veel mindere mate geassocieerd wordt met de desbetreffende politieke partij. Daarom lijkt het voor de partij lastiger om een Europa gerichte campagne te voeren. Met een Europa gerichte campagne wordt in deze thesis bedoeld een verkiezingscampagne die er primair op gericht is om stemmen binnen te halen voor het Europees parlement door middel van het aansnijden van Europese onderwerpen, of onderwerpen waar Europa een primaire rol in speelt. De connectie tussen de partij en het optreden van de lijsttrekker wordt lang niet altijd direct gemaakt. Die connectie is van belang voor de betrokkenheid van leden en kiezers bij de partij. Op deze manier is de verwachting dat een Europa gerichte campagne lastiger te voeren. Juist voor een gerichte

campagne zou het goed zijn dat er een verbinding is tussen die gene die het standpunt van de partij verkondigd en de kiezers.

Volgens CDA Europarlementariër Wortmann hoeft dit niet een probleem te zijn, “we” in Nederland zullen moeten inzien dat we hiermee een trend te pakken hebben die al een aantal jaren duurt. Het is logisch dat wat zich in Nederland afspeelt of zelfs in de regio de Nederlander meer raakt dan wat zich in het verre Europa afspeelt. Dat heeft niet perse te maken met het feit dat de politiekleider een persoon uit de nationale politiek is (Wortmann, 28-06-2010). Hiermee wil Wortmann benadrukken dat een politiekleider of een lijsttrekker voor de Europese verkiezingen niet perse de onderwerpen bepaald waarover de verkiezing gaat. Daarnaast heeft de politiekleider of de politieke partij volgens Wortmann ook geen tot heel weinig invloed op de interessegebieden van de burger. Ook In 't Veld Europarlementariër voor D66 ziet geen problemen voor het voeren van een Europa gerichte campagne. Tijdens de verkiezingsstrijd was D66 volgens haar ook één van de weinige partijen die echt een Europa gerichte campagne heeft gevoerd. Groot voordeel voor D66 hierbij was Guy Verhofstadt als lijsttrekker voor de lijst van Europese liberalen het samenwerkingsverband van D66 in het Europees parlement. Guy Verhofstadt is ook in Nederland een bekend gezicht waardoor het voor D66 makkelijker werd om te laten zien met wie ze hun standpunten zouden gaan waarmaken in Europa (in 't Veld 15-06-2010).

Een bekend gezicht werkt in verkiezingstijd om het vertrouwen van de kiezer te winnen maar kan ook een struikelblok zijn. Zo ondervond ook de PvdA, na een teleurstellende verkiezingsuitslag voor de Europese verkiezingen besloot het partijbestuur een commissie in te stellen om te kijken waar dit grote verlies voornamelijk aan had gelegen. De commissie onder leiding van Sharon Dijksma, PvdA staatssecretaris voor onderwijs in kabinet Balkenende IV voegde hier nog de vraag aan toe: “Waarom willen we in de toekomstige verkiezingen winnen?” (Commissie Dijksma, 2-07-2009). Het werd een breder onderzoek naar de redenen waarom de PvdA meedoet aan de Europese verkiezingen, door deze redenen te achter halen zouden de dieperliggende idealen naar boven komen, zo hoopte de partij (Campagneteam PvdA). Veel tijd had de commissie niet nodig om als basis conclusie te trekken dat de boodschap die de PvdA wilde uitstralen niet duidelijk was. Vaste kiezers herkende zich niet meer in de boodschap die de van oudsher pro Europa partij verkondigde. Was de partij nou wel of niet voor Europa. Een van de redenen voor deze onduidelijkheid leek te zijn een verschil van mening over Europa tussen politiek leider Wouter Bos en Europees lijsttrekker Thijs Berman. Hoewel er in de brief

aan de leden overgerens alleen gesproken wordt over een gevoel bij Thijs Berman geïsoleerd te zijn (Commissie Dijkma, 2-07-2009). De campagneleiding wordt verweten geen duidelijke boodschap te hebben geformuleerd, en tijdens het verloop van de campagne niet of niet genoeg te hebben ingegrepen toen de campagne over andere onderwerpen bleek te gaan dan vooraf bedacht waren door het campagneteam.

Voorzichtig zou er geconcludeerd kunnen worden dat de boodschap van de partij toch niet zo duidelijk was als vooraf aangenomen. Toch lijkt de vraag of dit kwam door het campagneteam of door een verschil in opvatting over Europa tussen Thijs Berman en Wouter Bos nog niet beantwoord. Wouter Bos heeft er geen geheim van gemaakt dat hij veel sceptischer staat tegenover een gezamenlijk Europa dan Thijs Berman. Meerdere malen heeft Bos zijn kritiek en eigen visie over Berman in de media ten toon gespreid. Zo liet Bos in een interview in de volkskrant weten niet op Berman gestemd te hebben. Daarnaast benadrukte hij dat voor Berman al vijf mensen benaderd waren voor het lijsttrekkerschap (trouw, 15-09-2009). Een gebrek aan naamsbekendheid, maar 3% van de eigen achterban kende Berman, en een te pro-Europese opvatting zette Bos aan het twijfelen (Trouw, 15-09-2009). Het openlijk afvallen van de eigen lijsttrekker is op zijn zachtst gezegd niet handig en bevordert een positief beeld van de partij ook niet. Met deze actie geeft Wouter Bos echter wel een uniek voorbeeld van het voordeel van bekendheid voor een lijsttrekker. Neem Krouwel die aangeeft dat de partijleiding vaak een veto heeft in het kiezen van een partijleider. Bos heeft hier weliswaar geen gebruik gemaakt van zijn veto maar lijkt zijn positie wel te gebruiken om naar de partijachterban zijn eigen mening door te voeren (Krouwel, 1999, p.308). Verder in deze alinea zal gesproken worden over een theorie van Putman, kort gezegd geeft Putman aan dat de identiteit die mensen toekennen aan een persoon of partij gebaseerd is op het stereotype van die persoon of partij (Hirsch, 1982, p227). Op het moment van de verkiezingen was het stereotype beeld van de Partij van de Arbeid geschetst door Wouter Bos. Thijs Berman paste veel minder in dit beeld waardoor er volgens de theorie van Putmann een discrepantie ontstond tussen het beeld dat bestond van de partij en het beeld dat Berman uitte. Wanneer Berman bekender was geweest en de tijd had gehad om zijn eigen beeld meer te ventileren had de kiezer waarschijnlijk minder in dubio gekomen door de tweestrijd tussen Wouter Bos en Thijs Berman. Nu lijkt het erop dat leden van de PvdA maar ook “onafhankelijke” kiezers zijn gaan twijfelen aan de uitspraken van Thijs Berman.

Het voorgaande voorbeeld gold tijdens deze verkiezing alleen voor de PvdA toch laat het goed zien wat voor een invloed de politiekeleider kan hebben op de publieke opinie. Het Financieel

Dagblad van 30 mei 2009 vat dit pakkend samen in de kop geen smoel, geen teksten, geen stemmers (financieel dagblad, 30-05-2009, p.2). Volgens dit artikel hebben de Europese lijsttrekkers zich meer bezig gehouden met zichzelf bekend maken en profileren als betrouwbaar politicus dan met een echte boodschap uit te dragen. “ het wervend vermogen van ‘Europese’ lijsttrekkers als Wim van de Camp (CDA) of van Thijs Berman moet niet hoog worden aangeslagen. Volgens verslaggevers van het Financieel Dagblad weegt het belang van de bekendheid van een politicus bij Europese verkiezingen nog zwaarder dan bij nationale (Financieel Dagblad, 30-05-2009, p.2).

Volgens deze verslaggevers weegt die bekendheid nog zwaarder omdat op Europees vlak de identiteit van de partijen nog niet helemaal duidelijk is. Op nationaal niveau hebben de partijen zich duidelijk van elkaar onderscheiden. Dit onderscheid en vooral de duidelijkheid hierover ontbreekt sterk bij de Europese verkiezingen (Financieel Dagblad, 30-05-2009, p.19). tevens wordt in dit artikel gesproken over de normalisering van de Europese politiek. Pas wanneer de Europa een vast onderdeel wordt van het politieke debat. Dus niet alleen tijdens Europese verkiezingen, wordt het een vast onderdeel van de Nederlandse samenleving en de beleefwereld van burgers (Financieel Dagblad, 30-05-2009, p.19). Deze conclusie wordt ondersteund door Sophie in 't Veld, zij benadrukt dat D66 één van de weinige partijen is die ook tijdens de tweede Kamerverkiezingen van 2010 herhaaldelijk over Europa hebben gesproken. Opmerkelijk aangezien zowel de Nederlandse regering als de Tweede kamer de komende periode veel belangrijke beslissingen moeten nemen over Europa (in 't Veld 15-06-2010). Juist de toppers van de Nederlandse politiek, de bekende kopstukken, zouden in een Europese of tweede kamer verkiezing, de kans moeten grijpen om Europa een logisch onderdeel te maken van de samenleving (Financieel Dagblad, 30-05-2009, p.19).

In alle bovenstaande gevallen komt het begrip herkenbaarheid naar voren. In dit geval gaat het om herkenbaarheid van een politieke partij en daarbij dus van een groep mensen. Wanneer een groep als zodanig herkenbaar wil zijn gaat het zich een gezamenlijke identiteit aangemeten. Om te kijken hoe het aanmeten van een identiteit gaat wordt gebruik gemaakt van twee theorieën.

Figuur 11: Vrije keuze van identiteit. Bron: www.4en5mei.nl

Deze twee theorieën zijn van Putman en Sen. Er is gekozen voor deze twee wetenschappers omdat ze hemelsbreed van elkaar verschillen. Zo heeft dateert de bron over Putman van 1982 die van Sen uit 2006. Hoewel er niet direct gezocht is naar een ontwikkeling in de standpunten zou deze wel benoemd kunnen worden. Daarnaast kwam ik tijdens mijn stageperiode bij de PvdA in aanraking met de theorie van Putman, hoewel dit in een heel andere context was intrigeerde deze theorie mij wel. De theorie kwam ter spraken tijdens een debat over de problemen in het midden oosten. Ik was verrast dat een theorie mij intrigeerde en ik was benieuwd naar de hele theorie. Daarnaast is de theorie van Putman jarenlang een gezaghebbende theorie geweest, en ook vandaag de dag wordt er nog steeds verwezen naar Putman. Wanneer een theorie zo lang gebruikt blijft worden in de wetenschap mag naar mijn mening aangenomen worden dat de theorie geaccepteerd is. Dit zelfde geldt voor de theorie van Sen. Deze is een stuk recenter en zal op die manier ook aan het recente debat een bijdrage kunnen leveren. De theorieën verschillen sterk van elkaar. Putman gaat veel meer uit van een statische definitie van identiteit waar Sen veel meer spreekt over de eigen keuzes van mensen. Juist deze tegenstelling heeft er voor gezorgd dat ik deze theorieën allebei heb opgenomen om zo een beter inzicht te krijgen in de empirie via verschillende invalshoeken. Juist die verschillende kanten zijn van cruciaal belang in een reconstructie.

Allereerst de theorie van theorie van Putman. Putman basis idee is dat de identiteit van een persoon wordt geassocieerd met een stereotype van die persoon. Het gaat hier dan vooral om groepen. Wanneer er een groep A ontstaat waar bepaalde generaliserende kenmerken voor bestaan, wordt door buitenstaanders iedereen van groep A op de zelfde manier bekeken. Door deze manier van kijken is er een verschil ontstaan tussen de werkelijke wereld en een mogelijke wereld (Hirsch, 1982, p227). Dit verschil kan een discrepantie geven tussen wat men ziet en wat er is. Bijvoorbeeld iemand behoort wel tot groep A maar voldoet niet aan het generaliserende beeld dat buitenstaanders van die groep hebben dan wordt deze persoon niet als lid van de groep gezien. Een ander fenomeen is het zelfde proces maar dan precies andersom. Een persoon hoort niet tot groep A maar vertoont wel kenmerken van die groep, hij of zij wordt dan toch gezien als deel van de groep en ook op die manier behandeld (Hirsch, 1982, p227).

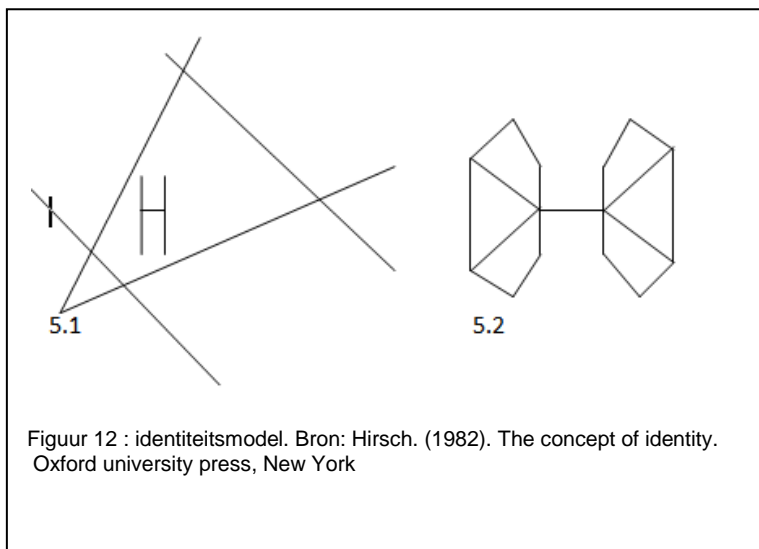
Deze manier van kijken kan vervelend worden als mensen worden aangesproken op gedrag van een groep waar ze niet toe behoren maar waar ze wel de kenmerken van vertonen. In Nederland gebeurt dit bijvoorbeeld met derde generatie Nederlanders van Turkse afkomst. Zij hebben de uiterlijke kenmerken van een Turk maar voelen zich Nederlander. Toch worden zij

door de uiterlijke kenmerken gecategoriseerd als Turk en op die manier behandeld door de samenleving. Kernpunt is of er een verborgen structuur aanwezig is. Wanneer we terug gaan naar het voorbeeld van groep A dan zien we dat het conceptueel juist is iedereen die aan de kenmerken van groep A heeft gezien wordt als deel van groep A. De kenmerken zijn aanwezig en wanneer de kenmerken strak gevolgd worden is die persoon dus lid van groep A (Hirsch, 1982, p229).

Op deze manier wordt gesuggereerd dat identiteit door andere wordt opgelegd. Door middel van beeldvorming wordt een identiteit bepaald. Zelf hebben de personen daar geen invloed op. Deze manier van denken staat haaks op het idee van Sen (Sen, 2006).. die aangeeft dat iedereen een eigen keuze heeft voor zijn of haar identiteit. Ook vanuit de wereld van de filosofie wordt kritiek geleverd op deze theorie. Een van de meest voorkomende kritiek is het feit dat mensen op deze manier geheel op kunnen gaan in de samenleving. De 'eigen' identiteit is in dat

geval niet meer zichtbaar (Hirsch, 1982, p237).

Ter illustratie wordt afbeelding 12 gebruikt.

afbeelding 1 heeft duidelijk zichtbaar een H in het midden staan. Dat ook afbeelding 2 een H in het midden heeft kost iets meer moeite voor de kijker. Volgens Putman zou dit figuur als fundamenteel iets anders worden getypeerd als figuur 5.1 omdat op het eerste gezicht ze niet aan dezelfde kenmerken voldoen. Critici stellen echter dat dit niet het geval kan zijn omdat de mens zich niet zomaar laat labelen. De verborgen structuur, in het geval van figuur

5.2 dus de H zal naar voren gebracht worden door de persoon zelf (Hirsch, 1982, p260).

Het opleggen van een identiteit wordt hierdoor minder geloofwaardig. Wel stellen deze critici dat hoewel een identiteit niet geheel opgelegd kan worden het idee van stereotypering wel veel voorkomt. Vaak wordt er een oordeel geveld op het eerste oog waardoor een stereotype wordt gecreëerd. Dit eerste beeld kan echter weer teniet gedaan worden door nadere kennismaking en of bepaald gedrag van de gestereotypeerde.

Als tweede theorie wordt ingegaan op het idee over identiteit van Amartya Sen. Sen heeft een heel ander idee over identiteit dan Putman. Hij geeft aan dat elke identiteit een keuze is. Deze

keuze hoeft niet altijd bewust te zijn. Sterker nog deze keuze wordt in het merendeel van de gevallen juist onbewust gemaakt. Ieder mens heeft meerdere identiteiten. Deze verschillende identiteiten worden gebruikt op basis van de context van de situatie. Ieder mens is dus in staat om zich in meer of mindere maten aan te passen aan de situatie waarin hij of zij zich bevindt (van der Walle, 2008). Juist de nationale identiteit is wel erg belangrijk in bepaalde contexten. Bijvoorbeeld bij verkiezingen. Bij verkiezingen is het belangrijk dat inwoners zich verbonden voelen met Nederland dan wel de plaats waar ze wonen. Loyaliteit aan de eigen plek is noodzakelijk om een mening te vormen en om überhaupt de bereidheid te hebben om te gaan stemmen.

Waar Amartya Sen de nadruk oplegt is de eigen keuzen van mensen. Zo geeft hij aan dat het moslimgelooft niet als alles omvattende identiteit gezien mag worden. Het geloof mag niet per definitie gekoppeld worden aan het beeld van moslimterroristen (Sen, 2006). Ook hier komt Sen weer terug op het feit dat mensen zichzelf zien op verschillende manieren, en dat mensen daar ook het recht op hebben. Als voorbeeld geeft hij een moslim uit Bangladesh, deze moslim is niet alleen moslim maar ook een inwoner van Bangladesh hij identificeert zichzelf dus al met twee verschillende zaken, het land Bangladesh en met het moslim geloof. Toch kan deze inwoners zich nog met heel veel andere verschillende zaken identificeren, met muziek, met politiek, met sociale status, met sexe etc (Sen, 2006).

Met dit idee gaat ook Sen regelrecht in tegen het idee van een statische nationale identiteit. Iedereen heeft meerdere identiteiten, in een multiculturele samenleving als Nederland is het dus mogelijk om je zowel met je geloof, je eigen cultuur en met Nederland te identificeren.

Wanneer we bovenstaande theorieën combineren met het de waarnemingen uit de empirie dan lijken de waarnemingen en ideeën wisselend als het gaat over het voeren van een campagne echt gericht op Europa. Toch lijken deze, vaak kleine, tegenstrijdigheden zich vooral te concentreren op de vraag hoe het publiek reageert op de campagne in het bijzonder of de Europese politiek in het algemeen. Als we puur kijken naar de manier waarop door de politieke partijen campagne is gevoerd kunnen we toch met enige zekerheid zeggen dat het voor politieke partijen mogelijk om een Europa gerichte campagne te voeren. De lijsttrekkers, strategieën en programma's worden net als bij regionale verkiezingen aangepast. Op die manier kunnen er onderwerpen worden opgenomen die voor het desbetreffende verkiezingsniveau van belang zijn. Alhoewel er bij een aantal partijen sprake is geweest van interne of organisatorische problemen lijkt dit niet de boventoon te voeren in de vraag of dit de

oorzaak is van de moeizame Europese verkiezingen (Lanting, 8-06-2009). Als voorbeeld van dit soort problemen is het lijsttrekkers probleem bij de Partij van de Arbeid aangehaald. Tevens kwam er door dit voorbeeld een ander aspect naar voren, namelijk de relatie tussen het voeren van een campagne en het beeld dat de kiezer heeft van de campagne of de partij.

Deze constatering is tevens erg belangrijk voor de zoektocht die dit onderzoek toch is. In het begin van dit onderzoek is de deelvraag gesteld: is het voor politieke partijen mogelijk om hun prioriteit bij Europese verkiezingen te leggen? Hiermee is geprobeerd om te kijken naar de rol van politieke partijen bij deze specifieke verkiezingen, waarbij er vooraf gesuggereerd had kunnen worden dat dit impliciet refereerde aan interne problemen bij partijen wanneer het gaat om Europa, of misschien wel een loyaliteits probleem. Door het onderzoek breed te houden is geprobeerd om niet vooraf een schuldige aan te wijzen of conclusies te trekken, verrassend genoeg is er mede hierdoor een heel ander beeld ontstaan van de situatie. Waar politieke partijen er van overtuigd zijn dat zij een campagne (kunnen) voeren die op Europa georiënteerd is, hebben kiezers en in mindere mate ook de media hier een ander beeld van.

Er lijkt een discrepantie te bestaan tussen het beeld dat kiezers van een partij hebben en het beeld dat uitgedragen wordt door de Europese lijsttrekkers. Dit hoeft niet perse de schuld te zijn van de lijsttrekkers. Volgens de theorie van Putman, zoals die is gebruikt om een verklaring te verschaffen wordt de partij als stereotype gebruikt waardoor de boodschap van de lijsttrekker in eens niet meer verenigbaar is met het beeld dat kiezers al hebben van de partij. Op het moment dat één partij meerdere boodschappen uitzendt kan het probleem nog grotere voren aannemen. Vooral als die boodschappen door de partijleider en de lijsttrekker worden gezonden. Beide personen zijn immers een belangrijke vertegenwoordiging van de partij. Aan de andere kant staat daar de theorie van Sen die aangeeft dat één persoon meerdere identiteiten bezit. Op basis hiervan zou hij/zij zich aanpassen aan de situatie waarin de persoon zich op dat moment bevindt. Wel kunnen we voorzichtig zeggen dat het is van belang is dat tijdens een verkiezing voor het Europees parlement de lijsttrekker de boodschap uitdraagt die enigszins homogeen is. Nederlandse kiezers wennen aan de Europese verkiezingen, kunnen zich qua identiteit aanpassen aan de tijdelijk veranderde Europese identiteit van de partij terwijl de politieke partij toch een eigen geluid laat horen. Zichtbaarheid en een homogene boodschap van de partij lijken de belangrijkste punten te zijn waar een partij kiezers mee kan trekken. Het feit dat een partij nationaal gericht is hoeft hiervoor geen belemmering te zijn.

Alhoewel dit laatste een stevige conclusie lijkt te zijn kunnen we maar in geringe mate zeggen dat er een eenduidige conclusie getrokken kan worden. Met enige zekerheid kan gezegd worden dat het voor Nederlandse politieke partijen mogelijk is om een campagne te voeren die gericht is op Europa. Hiermee zou de deelvraag zoals die gesteld is beantwoord kunnen worden. Toch zijn er gedurende die antwoorden weer nieuwe vragen opgekomen. Het belangrijkste aandachtspunt hierbij is, zoals eerder aangegeven, de discrepantie tussen het beeld dat kiezers van een partij hebben en het beeld dat uitgedragen wordt door de Europese lijsttrekkers. Maar ook het beeld dat politieke partijen hebben van hun campagne en het beeld dat leeft onder de kiezers.

§3.3 De kiezer.

Waar in de vorige paragraaf de kiezer al veelvuldig aanbod is gekomen als onderdeel van de campagne strategie, of de manier van reageren op de politiek, wordt juist de kiezer in deze paragraaf centraal gezet. Een veel gehoorde klacht, vooral in de politieke arena, is dat er campagne gevoerd kan worden wat we willen maar dat de burger gewoon niet geïnteresseerd is in Europa. Het staat te ver weg van de burgers. Of te wel de zogeheten kloof tussen Europa en de burger is te groot. Een goed antwoord op de vraag waarom Europa dan zo ver van de kiezer vandaan staat wordt niet gegeven. Het is gewoon zo. Opvallend bij deze uitspraken is dat Europa hierbij als synoniem gebruikt wordt voor de Europese politiek. Geografisch gezien in dit al niet zo. Europa bevat immers alle landen op het continent Europa terwijl de Europese politiek zich in besluitvorming alleen beperkt tot de landen die tot de Europese Unie behoren. Belangrijk is om te realiseren dat het verschil tussen Europa en de Europese politiek toch een wezenlijk verschil is. Zeker in de hoofden van de kiezer.

Figuur 13: File in Frankrijk. Bron: metronieuws.nl

Europa staat namelijk helemaal niet ver van de kiezer af. Bijna iedere dag vertrekken er Nederlanders naar andere landen binnen de Europese Unie om daar vakantie te vieren. Favorieten landen als Spanje, Italië en Griekenland worden in dat opzicht alleen gezien als mooie landen met veel cultuur en bovenal erg mooi weer. Er staan in het hoogseizoen niet voor niets kilometers file op de route du soleil of voor de Gotthardtunnel. Mede door betere en snellere vervoersmiddelen, snelle en goedkope communicatiemiddelen, open grenzen binnen tussen de landen van het Schenge verdrag is Europa zelfs steeds dichterbij gekomen (van Naerssen). Sterker nog de “meerderheid voelt zich ook Europeaan” blijkt uit een onderzoek van het Metro life panel (Daniel Eg). Hoewel we het hier alleen maar over het vakantiegevoel van de Nederlander hebben is het volgens hoogleraar Wintle van de Universiteit van Amsterdam zeer zeker mogelijk dat Nederlanders zich verbonden voelen met Europa. “Wintle ziet een Europese identiteit vooral als een vorm van identificatie met of loyaliteit aan het werelddeel Europa” (Wintle, 2009). Jacobs en Maierr zijn iets voorzichtiger zeker wanneer het gaat om een toekomstige algemeen geaccepteerde vorm van Europese identiteit. Zij zien vooral een heel prille beginvorm van een identiteit dat kan uitgroeien tot een gezamenlijke Europese identiteit. Die beginvorm kan een Europese identiteit genoemd worden, een kanttekening daarbij is dat de daadwerkelijke ontwikkeling en tot bloeikomen van deze identiteit zeer sterk afhangt van de ontwikkeling van de Europese Unie

(Jacobs, Maier, 1998). Hoewel voorzichtigheid geboden is kan er gesteld worden dat er sprake is van een ontluikende Europese identiteit en een zekere verbondenheid met Europa.

In de context van de Europese politiek worden de eerder genoemde landen, Spanje, Italië en Griekenland toch vooral genoemd om de grote schuldenlast en de eventuele gevolgen voor de gehele Europese Unie hiervan. Gaat de Euro hierdoor in waarde zakken, of moeten landen als Nederland heel veel geld gaan investeren in deze Zuid-Europese landen. Die onzekerheid die vaak een bron vormt om negatief over deze leden van de Unie te praten is geen reden ook negatief te praten over het land als vakantieland.

Toch blijft de vraag of het de kiezer zich überhaupt wel in de Europese politiek kan interesseren aangezien veel van de onderwerpen die daar besproken worden niet direct invloed op Nederland lijken te hebben. Immers, wat heeft het onderdrukken van minderheden in Roemenië en te maken met de gemiddelde Nederlander. Is het voor burgers mogelijk zich te interesseren voor verkiezingen die zich op een veel grotere schaal, namelijk Europa afspelen?

Volgens Corine Wortman is juist dit het probleem waar we de komende tijd mee om moeten zien te gaan. En dan met name de Europese politici. Zij zullen Europa dichterbij de Burger moeten brengen. Maar misschien nog wel belangrijker politici in het algemeen zullen de politiek dichterbij de burger moeten brengen. Het is de laatste jaren een algemene trend geworden dat de politiek steeds verder af kwam te staan van de Burger, aldus Corine Wortman (Wortmann, 28-06-2010). Die algemene trend van de afkeer en de angst voor het onbekende en de globalisering wordt vaak geuit in lokalisering. Steeds meer aandacht voor de eigen omgeving en een sterke hang naar het bekende. In dit geval dus de nationale dan wel lokale omgeving (Knox, 1995) De vraag blijft echter of dit proces wel zo sterk is in Nederland als het lijkt. Sophie in 't veld onderschrijft wel is waar de bevindingen dat burgers minder snel gaan stemmen door angst voor het onbekende, zij stelt echter dat de globalisering en angst voor immigratie, integratie niet de hoofdredenen hoeven te zijn.

De afgelopen jaren heeft de Nederlandse overheid er niets tot bijna niets aan gedaan om de Europese politiek bekender te maken. Sterker nog het leek een aantal politieke partijen wel mooi uit te komen dat er enige angst bestond voor het globaliseringproces. Deze partijen konden hier tijdens de campagne voor de Europese verkiezingen mooi op in spelen door te doen voorkomen dat zij de angstige burgers zouden beschermen tegen vergaand beleid vanuit Brussel.

Daarnaast speelt er volgens Sophie in 't veld nog een reden mee waarom kiezers zich minder makkelijk laten overhalen om te gaan stemmen. In haar overtuiging hoort binnen de huidige Nederlandse samenleving een individu sterk tot de winnaar of de verliezers binnen de gemeenschap. Wanneer een persoon zichzelf tot de verliezers rekent of door de omgeving deze stempel krijgt opgedrukt dan is de kans aanzienlijk groter dat er een afkeer ontstaat voor de Europese politiek of een gemeenschappelijk Europa, aldus in 't Veld. Dit zou puur uit zelfbescherming gebeuren. Deze groep van "verliezers" of "potentiële verliezers" is bang om buiten de samenleving te vallen en daarmee vatbaarder voor beïnvloeding van buitenaf in de visie van in 't Veld. Zeker als de wereld om hen heen zich nog verder vergroot, door de globalisering (in 't Veld 15-06-2010). Ook Bartolomeo en Dugatkin samen met andere wetenschappers winnaars en verliezers typeren binnen de samenleving. Deze manier van typeren is overgenomen van de dierenwereld. Hier overleven de sterkste dieren (van Doorn, 2003). Een direct verband met de Europese politiek is echter nog niet gegeven. Aangezien dit wel een interessante verklaring is voor de angst die er lijkt te ontstaan in de samenleving, en de manier van stemmen is het opgenomen in dit onderzoek.

Mede door de angst die onder een groot deel van de bevolking bestaat pleit Sophie in 't Veld ook voor meer aandacht voor de Europese politiek. Zo zullen de nationale politici meer aandacht moeten besteden aan Europa, en vooral niet alleen op een negatieve manier. Ook Jeroen van der Kris en Marije Laffeber beamen deze stelling. Juist door meer aandacht vanuit Den Haag zullen burgers zien dat Europa belangrijk is voor Nederland. Wel stelt van der Kris dat hier ook een taak ligt voor de Europese politiek zelf. De besluitvorming in Brussel is erg ingewikkeld, daarnaast zijn ook de onderwerpen die besproken worden vaak ingewikkelder dan in de nationale politiek. Hierdoor wordt het voor een gewone burger lastig om te volgen en vaak ook minder interessant (Van der Kris, 01-07-2010).

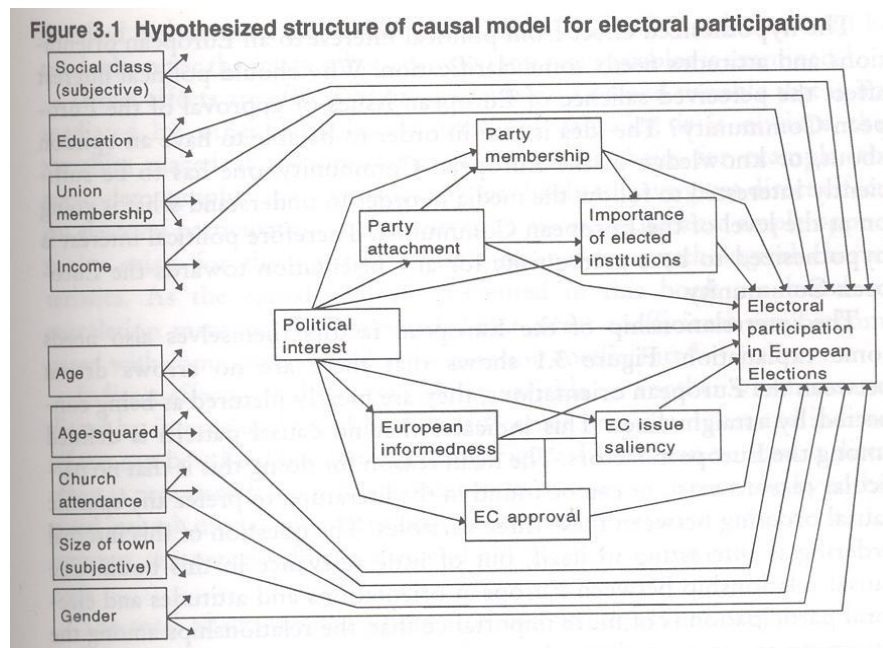
Om te kijken naar het gedrag van burgers als het gaat om de politiek of de participatie van burgers in de politiek wordt gekeken naar de theorie van Oppenhuis. Oppenhuis heeft onderzocht wanneer en op welke manieren burgers gaan participeren in de politiek zowel passief als actief. Dit onderzoek is gedaan in meerdere landen binnen de Europese Unie. Aangezien dit onderzoek een van de weinige onderzoeken is die zowel over burgerparticipatie als over Europa gaat is ervoor gekozen deze theorie op te nemen in de analyse.

Volgens Oppenhuis zijn er over het algemeen twee basis factoren die bepalen of burgers politiek participatief zijn. Een facilitaire en een motivatie factor. De facilitaire factor bevat zowel

individuele variabelen als institutionele voorwaarden. Deze factoren faciliteren politieke participatie bij individuen ongeacht hun motieven (Oppenhuis, 1995, p:19). Hiermee wordt aangetoond dat politieke betrokkenheid en participatie voor sommige burgers moeilijker is dan voor andere. Institutionele voorwaarden bevorderen de waarschijnlijkheid van deelname maar kunnen het ook afzwakken. Hierbij moet gedacht worden aan sociaaldemografische en sociaal-culturele factoren die een rol spelen (Oppenhuis, 1995, p:19). Stemplicht, verkiezingen op zondag en samenvallende nationale verkiezingen werken opkomst bevorderend (Oppenhuis, 1995, p:248)

De motivatie factor legt veel meer de nadruk op psychische politieke oriëntatie en houding. Voorbeeld hiervan kan zijn een gevoel van burgerplicht. Hierbij is het van belang te weten in hoeverre de uitkomst van verkiezingen directe gevolgen heeft voor de stemmende burger. Het wisselen van een regering wordt hierbij gezien als een grote directe invloed. Belangrijk is te beseffen dat motivatie en facilitaire factoren niet los van elkaar gezien kunnen worden. Er zal altijd een wisselwerking zijn tussen beide factoren (Oppenhuis, 1995, p:19).

Om te de politieke participatie te kunnen meten heeft Oppenhuis een causaal model ontwikkeld, zie figuur 16 . alle variabelen binnen dit model hebben in meer of mindere maten invloed op de electorale participatie tijdens verkiezingen voor het Europees parlement. Een variabele in dit

Figuur 14. causaal model voor electorale participatie. Bron: Oppenhuis, E, (1995). Voting behavior in Europe. Het spinhuis. Amsterdam.

model die meer uitleg nodig heeft is politieke interesse. Deze heeft van alle variabelen de meeste invloed op verschillende variabelen. Het idee hierachter is dat om een beeld te kunnen vormen of een mening te kunnen hebben over de Europese gemeenschap mensen ook voldoende interesse hebben om media te volgen om zo meer informatie te krijgen wat er speelt, bijvoorbeeld binnen de Europese commissie (Oppenhuis, 1995, p:42). “daarom is politieke interesse als voorwaarden gesteld voor andere oriëntaties voor de Europese gemeenschap.” Om te kunnen meten of dit model daadwerkelijk geschikt is om politieke participatie te meten is

er onderzoek gedaan in alle Europese landen. Om hier vervolgens gegeneraliseerde conclusies uit te kunnen trekken. Wel is tevens gekeken naar nationale verschillen.

Table 3.9 Total effects of individual characteristics on turnout

	Bel											UK		Average ^a
	Fla	Wal	Dk	Fr	Ger	Gr	Ire	Ita	Nl	Por	Sp	GB		
Linear effect of age	.16	.03	.27	.37	.06	.36	.36	-.00	.18	.15	.18	.30	.20	
Party adherence	-.03	.33	.19	.14	.27	.07	.09	.24	.15	.34	.27	.22	.19	
Political interest	.01	.12	.25	.20	.28	.06	.13	.15	.27	.20	.25	.27	.18	
Curvilinear effect of age	-.16	-.25	-.07	-.10	.04	-.35	-.26	-.03	-.04	-.15	-.17	-.11	-.14	
Education	.07	.16	.18	.11	.04	.21	.11	-.02	.11	-.02	.10	.07	.09	
European informedness	-.03	.13	.20	.01	.05	.08	.08	.08	.04	.16	.04	-.01	.07	
Size of town	-.07	-.12	-.05	-.07	.03	-.13	-.08	-.09	-.06	-.05	-.05	.02	-.06	
Church attendance	-.04	-.04	.01	.11	.13	-.01	.02	.10	.08	.11	.08	.10	.05	
EC-approval	.08	.07	.03	-.00	.08	.02	.01	.02	.11	.02	.04	.11	.05	
Union membership	.13	-.04	-.05	.08	.05	.05	.05	.04	.01	-.02	.07	.09	.04	
Imp. of elected institutions	.03	-.03	-.04	.06	.10	.03	.10	.08	.04	-.04	-.04	.09	.03	
Income	.01	.03	-.01	.12	.10	-.07	.01	.06	-.07	.08	-.05	.01	.02	
Social class	.12	-.18	.07	-.04	-.02	.02	-.03	-.02	.21	.02	.04	.02	.02	
Party membership	-.07	.10	.02	.08	-.09	-.01	.01	.00	.03	-.16	-.12	.02	-.02	
Gender	-.04	-.08	.01	.01	.07	.00	-.00	.08	-.02	.13	-.01	.01	.01	
EC issue saliency	.07	-.16	-.02	.03	.07	.05	.04	-.00	-.02	.06	-.02	-.03	.01	

a. The averages are obtained by taking the unweighted mean, i.e., the sum of all coefficients divided by 12.

Tabel 5: effecten van variabelen op politieke participatie. Bron: Oppenheim, E. (1995). *Voting behavior in Europe*. Het spinhuis. Amsterdam

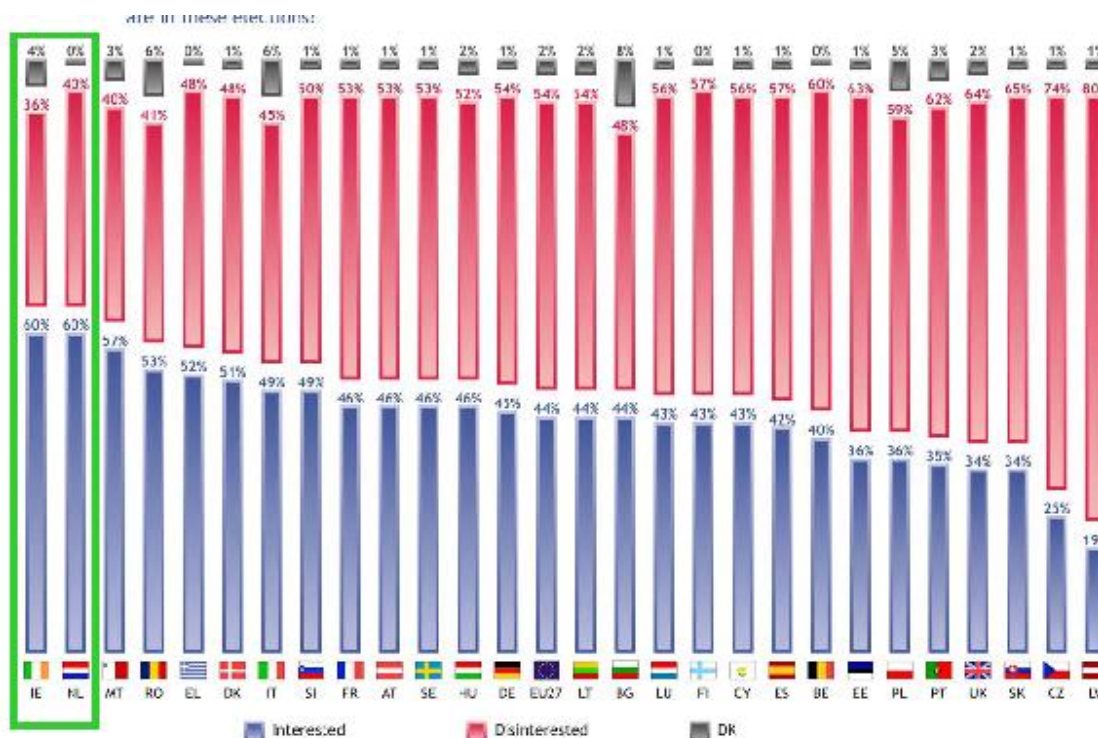
socialen klasse. Nederland heeft daarbij nog een uitzonderingspositie samen met Groot-Brittannië scoort het ook relatief hoog op bijval van de Europese Commissie. De slechte opkomst bij Europese verkiezingen kan op basis van deze gegevens nauwelijks worden verklaard uit een negatieve oriëntatie en houding ten opzichte van de Europese gemeenschap en Europese integratie.

Politieke interesse wordt daarbij ook nog eens een zwaarwegendere variabelen naarmate de verkiezingen als minder belangrijk worden gezien (Oppenheim, 1995, p:248). Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat bij minder belangrijke verkiezingen er meer moeite gedaan moet worden om daadwerkelijk meer fundamentele en genuanceerdere argumenten te vergaren. Dit vereist van de kiezer een meer motivatie en in zekere zin meer politieke interesse (Oppenheim, 1995, p:249). Hierbij moet echter wel een kanttekening worden geplaatst. De laatste jaren zijn de Europese verkiezingen voor de politieke partijen en de media uitgegroeid tot zeer belangrijke

wanneer we kijken naar de conclusies van dit onderzoek is te zien dat er maar een aantal variabelen echt een substantiële invloed hebben op de politieke participatie: politieke interesse, loyaliteit aan een specifieke partij en leeftijd. Daarbij komt nog dat in de tabel opvalt dat Nederland als enige land ook heel hoog scoort op

verkiezingen, de kiezer kan door de vele aandacht en debatten bij deze verkiezingen de hoofdlijnen van de partijstandpunten bijna niet missen. De vraag is wel of de kiezer de verkiezingen belangrijk genoeg vindt om de debatten en andere berichtgeving te volgen.

Bovenstaande conclusie die getrokken worden door Openhuis wordt ondersteund door onderzoek van de Europese Unie zelf. Volgens het onderzoeksteam van de Eu heeft Nederland samen met Ierland verreweg het grootste percentage burgers dat zich interesseert voor de Europese verkiezingen. Binnen Nederland zegt 60% zich te interesseren voor de Europese verkiezingen (zie figuur 17).

- High interest in the European elections in Ireland and the Netherlands (60% each)

Figuur 15: interesse in de Europese verkiezingen 2009. Bron: EU- TNS Opinions.

In dit onderzoek geven de Europese burgers tevens aan dat het Europees parlement het orgaan binnen de EU is waar zij het meeste vertrouwen in hebben. Door dit vertrouwen zou volgens de onderzoekers de motivatie om te gaan stemmen toenemen. Wat als opvallend en als tegenstellend kan worden aangemerkt is dat in het onderzoek maar 29% van de Nederlanders wist wanneer de Europese verkiezingen gehouden zouden worden, in Malta en

Luxemburg wist ongeveer de helft van de bevolking dit. Nederland scoort met dit resultaat in de middenmoot. Dit zou echter weer weerlegd kunnen worden doordat 52% van de Nederlanders aangeeft in dit zelfde onderzoek te gaan stemmen. Samen met België en Denemarken scoort Nederland hier ver boven het Europees gemiddelde. Dit onderzoek is gedaan vlak voor de verkiezingen van 2009. En onderzocht alleen interesse, kennis en bereidheid tot stemmen (EU, TNS opinion, 2008).

Hartman is een heel andere visie aangedaan, juist door deze tegenstelling is ervoor gekozen om ook Hartman op te nemen in dit onderzoek. Hartman onderkend in de geschiedenis van de burgerparticipatie in de politiek verschillende stadia. Deze stadia gaan van massaorganisaties, emancipatiebewegingen tot sterker gedefinieerde belangengroepen, vernieuwde sociale organisaties en individueel meedoen aan door de overheid gespecificeerde participatiegroepen (Hartman, 2008). Voor de huidige meer individuele inbreng in deze politieke participatie is volgens deze theorie de belangrijkste graatmeter het opleidingsniveau. Hoe hoger het opleidingsniveau hoe groter de participatie en de interesse, wel wordt hier de kanttekening bij gemaakt dat in de laatste jaren het opleidingsniveau veel sterker is gestegen dan de politieke participatie. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de beschikbare tijd om deel te nemen aan de politiek is afgenomen, aldus Hartman.

Volgens Hartman is er dus een sterke verbondenheid met burgerschap en politieke participatie. Het gaat hier dan op de manier waarop de burger in de samenleving staat en welke kansen burgers krijgen. Met een beetje fantasie kunnen we hier misschien toch een parallel trekken met de uitspraak van Sophie in 't Veld die stelt dat in de samenleving winnaars en verliezers bestaan en dat verliezers sterker geneigd zijn zich terug te trekken van de politiek.

Een oplossing zou kunnen zijn dat de kiezer beter wordt ingelicht over Europa, zowel in 't Veld als Hartman zien hier een taak voor het onderwijs. Bijvoorbeeld een vak als maatschappijleer of Aardrijkskunde zou meer aandacht kunnen besteden aan de Europese Unie en de Europese besluitvorming (in 't Veld, 15-06-2010). Anders dan in 't Veld geeft Hartman aan dat dit echter niet per definitie hoeft te betekenen dat ook de participatie toeneemt. Echter het opheffen van het verschil in kennis tussen bevolkingsgroepen zou volgens Hartman al helpen aan een beter beeld van de politiek (Hartman 2008)

Het lijkt erop dat de Nederlandse burger in staat is om zich te interesseren voor verkiezingen op een hoger schaal niveau. Sterker dan in de ons omringende landen lijkt de sociale klasse een sterke factor die bepaalt of mensen daadwerkelijke gaan stemmen. Hoewel scholing hier een uitkomst zou kunnen bieden hoeft dit niet per definitie te betekenen dat de lage opkomst tijdens deze verkiezingen hierdoor verklaard wordt. Een aspect dat vandaag de dag wel meespeelt is de vergrote angst voor globalisering, dit kan leiden tot een (overdreven) bescherming van dat gene dat eigen is. Een aantal politieke partijen gebruikt deze angst om hun eigen standpunten beter tot hun recht te laten komen. Dit verklaart echter de lage opkomst niet maar kan hooguit een verklaring zijn waarom er in grote mate tegen verdere samenwerking binnen Europa is gestemd.

Wederom moet er gezegd worden dat er hooguit een klein deel van de vraag is beantwoord. Er zijn echter ook weer vragen bijgekomen. De Nederlandse burger lijkt zich dus te kunnen verplaatsten in de Europese Unie, lijkt zelfs geïnteresseerd in Europese besluitvorming en wil hier ook voor stemmen. Toch is deze interesse niet terug te vinden in het aantal stemmen dat is uitgebracht tijdens de verkiezing. Zonder hier een verklaring voor te kunnen en willen geven lijkt het dat de verklaring hiervoor buiten de motivatie van de kiezer zal moeten worden gezocht.

§3.4 De Media.

In de huidige verkiezingscampagnes speelt de media gewild of ongewild een grote rol. In verkiezingstijd verschijnen er dagelijks wervingsspotjes op tv, of posters in de kranten. Naast al die door de partijen zelf geregisseerde media uitlatingen wordt er ook veel geschreven over de verkiezingen.

Allereerst volgt nu een analyse van die bronnen. Dit zal zich voornamelijk toespelen op de geschreven media.

Alhoewel het niet in verhouding staat met betrekking tot de nationale verkiezingen wordt er ook aan de verkiezingen voor het Europees parlement veel aandacht besteed in de media. Vooral de schrijvende media besteed veel aandacht aan het analyseren van de gebeurtenissen in Brussel en de campagne.

Voor de verkiezingen wordt er over het algemeen een positief beeld gegeven van Europa in de Nederlandse media. Naast nationale partijleiders komen ook de Europese lijsttrekkers aan het woord. Vooral de zichtbaarheid is hierbij een groot thema, zo wil CDA lijsttrekker Camp het Europees parlement zichtbaar maken voor de hele Nederlandse bevolking (het Financieel dagblad, 8-08-2009). Ook proberen veel media om Europa tastbaar te maken. Er worden makkelijke voorbeelden gegeven. Op deze manier proberen de verschillende media uitleg te geven over het Europees parlement. Opmerkelijk is dat er bijna nergens concrete voorbeelden worden gegeven van besluiten die genomen zijn door het Europees parlement. Veel politici proberen te benadrukken dat ze vooral de Nederlandse belangen gaan behartigen in Brussel. Dus ook hier ligt de nadruk weer op nationale onderwerpen.

Negatieve geluiden voorafgaand aan de verkiezingen komen voornamelijk van partijen met een duidelijke afkeer voor Europa, hierbij is de PVV het duidelijkste voorbeeld.

Na afloop de verkiezingen wordt de toon in de Nederlandse media wat negatiever. In het Financieel dagblad van 18 juli wordt door Hans van Baalen (VVD) opgeroepen om Europa terug te geven aan de lidstaten. Wat voor een gevolgen dat zal

hebben voor vooral de Nederlandse economie wordt hierin niet duidelijk. Ook wordt er steeds vaker de nadruk gelegd op de nadelen van de Europese Unie. Zo zou de Nederlandse regering geen tot weinig invloed hebben in Brussel. Balkenende lijkt niet de gedroomde leider te zijn om

Figuur 16: stemlogo. Bron: www.hpdetijd.nl

in Brussel een vuist te maken voor de Nederlandse belangen. Daarnaast zouden de Nederlanders niet hard genoeg hun best doen om hoge posten binnen de EU binnen te slepen. Bijvoorbeeld een belangrijke commissie post.

Hiermee wordt ingespeeld op de verkiezingsuitslag, waarbij de erg lage opkomst opvalt. De uitslag is namelijk niet alleen maar anti Europa, dus daar kunnen niet direct conclusies uit getrokken worden, ook de media waagt zich hier niet aan. D66, die een positief geluid over Europa heeft laten horen wint ook. Wel krijgen de tegenstanders van Europa meer aandacht in de media.

De regeringspartijen verliezen een groot aantal stemmen bij deze verkiezingen. In de media krijgt vooral de PvdA veel aandacht. De oorzaak hiervan lijkt te liggen in het feit dat de PvdA meteen aankondigt een grondig onderzoek binnen de eigen partij te doen. Daarnaast hebben de sociaaldemocraten in heel de Europese Unie verloren. De S&D fractie in het Europees Parlement heeft over de gehele breedte veel zetels verloren, vooral aan de midden partijen. Volgens de PvdA ligt de oorzaak voor dit verlies voornamelijk intern. Zo zou de campagne afdeling te weinig hebben ondersteund in het verspreiden van de boodschap van de partij en is de boodschap te onduidelijk geweest. Er had gekozen moeten worden voor een eenduidige boodschap in plaats van Europa ja, mits/ Europa nee, tenzij (campagne afdeling PvdA).

Verder is opvallend dat de kiezers die tegen de Europese Unie hebben gestemd vooral gekozen hebben voor de rechtse partijen. De SP heeft na de uitslag ook te maken met een teleurstelling. De partij wijt dit vooral aan de verkiezingslogan. Deze zou niet begrepen worden door de kiezers. De verkiezingscampagne miste volgens de partij de solidariteit en duidelijkheid die de kiezers naar de stembus hadden moeten trekken (Trouw 22 juni 2009). Volgens de SP maakt het de kiezer niet uit waar de beslissingen genomen worden als hun eigen problemen en de maatschappelijke problemen maar opgelost worden.

Figuur 17: europa kiest logo van de NOS. Bron: www.nos.nl

Veel van de media wagen zich niet direct aan een eigen analyse van de verkiezingen. De politieke partijen geven hun eigen analyses en die worden veelal overgenomen door de media. Dit geldt echter voornamelijk voor de schrijvende media. De televisie, geeft een eigen interpretatie van de uitslag. De analyses worden echter wel vertaald naar de nationale politieke situatie. Zo wordt er tijdens de uitslagenavond op tv-zender Nederland 1 de opmerking gemaakt door Ferdi mingelen, minister-president Balkenende u

heeft fors verloren (NOS). Waarna direct gesuggereerd wordt dat het draagvlak voor het zittende kabinet niet meer voldoende zou zijn onder de bevolking.

Deze analyse toont aan dat er tijdens ongeveer een half jaar voor de verkiezingen relatief veel aandacht is geweest voor de Europese Unie. Dit in tegenstelling wat veel Europese politici beweren (Jiří Havel, 3-12-2009). Relativerend moet hier volgens Jeroen van der Kris, correspondent bij het NRC Handelsblad, wel bij worden opgemerkt dat 60 procent van deze klachten inderdaad van buitenlandse Europarlementariërs afkomstig is. Volgens hem waren de meeste politici blij met de hoeveelheid aandacht die er deze verkiezingen was, met name omdat deze vele malen meer was dan bij de vorige verkiezingen vijf jaar geleden. Wel geeft hij aan dat hier een discrepantie zit. Bij veel vooral wat meer ervaren Europese politici zit het gevoel van te weinig aandacht van de media nog erg diep. De verhouding tussen de aandacht die nationale verkiezingen krijgen en de aandacht die uitgaat naar Europese verkiezingen is in zijn opinie ook wel scheef. Toch komt dit niet door het aantal journalisten dat in Brussel gestationeerd is. Zowel de Nos als het NRC Handelsblad hebben relatief veel mensen in de Europese hoofdstad. De mindere aandacht lijkt voornamelijk te komen door keuzes in uitzenden (van der Kris, 01-07-2010).

Wel vindt van der Kris, en de NOS onderschrijft deze mening dat sommige Europarlementariërs gewoon niet geschikt zijn om voor de camera hun mening te geven. De media is dan niet snel geneigd om deze mensen naar hun mening te vragen. Dit is niet de schuld van de media maar ligt bij de parlementariërs zelf. Met de media kunnen omgaan is nou eenmaal onderdeel van zo een baan. Wanneer mensen dat niet kunnen zijn ze eigenlijk niet geschikt voor dit beroep (van der Kris, 01-07-2010).

De noodzaak om het kennis niveau van de Nederlandse burger op te vijzelen wat betreft de Europese Unie is groot. De schrijvende media heeft op dit moment ook problemen om artikelen

over Europa op een duidelijke manier vorm te geven. Veel ruimte gaat op aan het uitleggen van verschillende procedures. Meer aandacht van de media ook gedurende de vier jaar dat er geen verkiezingen zijn zou dit gebrek aan kennis kunnen verhelpen of verminderen (NOS en van der Kris).

Hier komen we echter meteen op een nieuw probleem. De besluitvorming in de Europese Unie is erg ingewikkeld. Tot

Figuur 18: Tsunami in 2004. Bron: Rode kruis.

het moment dat een wetsvoorstel definitief wordt aangenomen zijn verschillende momenten waarop er over gesproken of gestemd wordt. Op al die momenten zou er aandacht aan besteed kunnen worden, er kan dus ook voor gekozen worden om dit op dat moment niet te doen. De keuzes die hierin gemaakt worden zullen in sommige gevallen overkomen als onverschilligheid en als bevestiging voor de mensen die vinden dat Nederlandse Media geen aandacht willen schenken aan deze vorm van politiek. Van der Kris vergelijkt het met de hongersnood in de wereld. Die is er ook altijd er zijn dus heel veel momenten dat media er voor kiezen om hier niet over te berichten. Hij voegt hier aan toe dat het misschien niet leuk en sympathiek klinkt maar dat een grote ramp, met veel impact op de mens die op één specifiek moment plaats vindt veel makkelijker en interessanter is om over te berichten.

Volgens van der Kris zou het goed zijn als “Brussel” zich iets meer realiseert dat er niet zomaar keuzes gemaakt worden in wat wel of geen aandacht krijgt binnen de media. Eén van de redenen dat er soms minder aandacht gaat naar het Europees parlement ment is dat er in het Europees parlement niet echt gedebatteerd wordt. Iedere spreker krijgt spreektijd en moet binnen die aangegeven tijd het partij of coalitie standpunt duidelijk maken. Voor tv-kijkers is dit erg saai om naar te kijken (van der Kris, 01-07-2010).

Dit in tegenstelling tot de Tweede Kamer waar soms wel een stevig debat gevoerd wordt. Het is dan ook een van de redenen waarom de NOS nooit debatten uit het Europees parlement uitzendt, en er in programma's als NOVA weinig aandacht is voor lopende zaken uit Europa.

Een andere reden is dat slecht nieuws liever gebracht wordt dan goed nieuws (van der Kris, 01-07-2010). Om het imago van het Europees parlement te versterken is afgesproken dat de uitstraling naar buiten toe positief moet zijn. De berichtgeving vanuit de Europese Unie is er ook primair op gericht om burgers een goed gevoel te geven over de samenwerking (EU). Een neveneffect hiervan is dat ruzies tussen regeringsleiders of parlementariërs binnen kamers worden uitgevochten. Vervolgens komen ze naar buiten en verklaren dat er een stevig debat is gevoerd maar dat ze er uit zijn gekomen. Juist die tegenstellingen die nu binnenskamers worden getoond zouden naar buiten moeten komen. Slecht nieuws heeft nog altijd meer nieuwswaarden dan goed nieuws. Daarnaast krijgen kiezers ook het idee dat er iets belangrijks gebeurt. Er zijn immers stevige discussies gevoerd, en ook “de vertegenwoordigers van Nederland” hebben hun stem laten horen (van der Kris, 01-07-2010). het gevolg van dit krampachtig vasthouden aan een positieve berichtgeving en imago is bijvoorbeeld dat er in tien jaar tijd pas echt aandacht kwam voor Brussel toen daar bedreigd werd de Europese commissie

weg te stemmen. Eindelijk gebeurde er wat. Dit klonk als een volwassen democratie, waarin tegenstellingen ook naar buiten komen (van der Kris, 01-07-2010).

Ten slotte is er ook een effect op de zichtbaarheid van de verschillende partijen in het Europees parlement. Compromissen sluiten hoort bij de politiek maar idealen ook. Door alleen de compromissen naar buiten te brengen worden die idealen bijna onzichtbaar. De herkenbaarheid van de verschillende politieke partijen wordt hierdoor steeds minder.

De NOS zowel als het NRC Handelsblad geven toe dat de Europese politiek wel wat meer in het nieuws zo kunnen en moeten. Zo wordt er in Nova, en in mindere maten nu in nieuwsuur, veel aandacht besteed aan de nationale politiek. Ook als die een wat minder interessante dag hebben gehad wordt er dagelijks een spetterend stukje debat uitgezonden. Dit zou voor Europa ook meer een vaste regelmaat moeten worden. Wel met de kanttekening dat debatten vanuit Europa veel minder tv-geniek zijn.

Uit voorgaande analyses kan blijken dat de media wel een rol speelt in het stemgedrag van kiezers maar geen sleutelrol. Dit wordt onderstreept door Kraus en Davis. In hun studie naar de effecten van massamedia op politiek gedrag trekken zij twee belangrijke conclusies.

1. Massamedia, meer specifiek de televisie, hebben weinig directe invloed op politiek gedrag.
2. Media opereren meer als bekrachtigers van een mening dan als vormers van die mening. (Kraus, Davis, 1976, p:52).

Voor deze theorie is gekozen omdat Kraus en Davis een analyse geven van de sterke verbonden- en verwevenheid tussen de media en de politiek. Juist die verbondenheid staan centraal in dit onderzoek. Een groot nadeel is echter de gedateerdheid van deze visie. Omdat het voor dit onderzoek van cruciaal belang is om de verbondenheid te benadrukken is er toch voor gekozen om gebruik te maken van Kraus en Davids. Daar tegenover zal echter een veel recentere visie gezet worden namelijk die van Koch-Baumgarten en Voltmer. Zij hebben in 2010 hun onderzoek gepubliceerd naar de relatie en het samenspel tussen massamedia en politieke besluitvorming. Ook hier speelt weer mee in de keuze dat het specifiek gaat om het samenspel en de relatie.

Campagneboodschappen vanuit de verschillende politieke partijen zijn de grootste vormers van een politieke mening. In de huidige samenleving hebben media en dan met name televisie wel een grote doorgeef rol. Veel campagnespotjes worden landelijk uitgezonden waardoor een veel groter publiek makkelijker kan worden bereikt.

Hoewel in de voorgaande analyses vooral geschreven is over de rol van de media in verkiezingscampagnes wordt door Koch-Baumgarten en Voltmer ook gesteld dat de algemene relatie tussen de politiek en massa media een hele belangrijke relatie is. Zowel de politiek als de media zouden voordeel kunnen halen uit deze relatie stellen zij (Koch-Baumgarten, Voltmer, 2010, p:215).

Wel zullen beide partijen volgens Koch-Baumgarten en Voltmer zich moeten realiseren dat ze zich ten alle tijden in een discours bevinden. Dit discours moet gezien worden als een “social construct of reality” (Koch-Baumgarten, Voltmer, 2010, p:216). Er zal maar een selectie van evenementen of belangrijke zaken worden getoond in de media, de media zelf maar ook belangengroepen en experts zijn betrokken bij de selectie van die evenementen (Koch-Baumgarten, Voltmer, 2010, p:216). De politiek zelf kan volgens de onderzoekers hier ook een rol in spelen. Juist dit beperkt aantal evenementen zal het bredere publiek te zien krijgen, dit hoeven niet altijd de onderwerpen te zijn die politici als het meest belangrijk betitelen. Dit discours houdt naast de keuze van de onderwerpen maar ook op de interpretatie van die gebeurtenissen. Ook deze interpretatie hoeft volgens Koch-Baumgarten en Voltmer niet overeen te komen. Alleen al tussen de politici en de media kan er een groot verschil in interpretatie bestaan. Beide groepen spiegelen de gebeurtenis onder anderen aan het verleden, hun eigen geschiedenis, het eigen sociale milieu en de meningen van experts of belangengroepen (Koch-Baumgarten, Voltmer, 2010, p:216). Voor politici zou de media een belangrijk instrument kunnen zijn. Niet om hun eigen idee te verspreiden, dit kan anders geïnterpreteerd worden door andere partijen, maar als bron van informatie (Koch-Baumgarten, Voltmer, 2010, p:217).

Vandaag de dag zullen de massa media steeds meer ingezet worden door politieke partijen. Media mogen echter nooit een propagandamiddel worden (van der Kris, 01-07-2010). Alleen al om die reden kan er nooit van de verschillende media gevraagd worden meer te doen om kiezers te interesseren voor verkiezingen. Wel kan er een betere samenwerking ontstaan

Figuur 19: campagne Europese verkiezingen van de SP. Bron: nu.nl

tussen politici en journalisten om op die manier de burgers beter te informeren. “Kennis is macht”, alhoewel dit gezegde niet altijd opgaat zal in dit geval een toename van kennis op zijn minst betekenen dat burgers uitspraken van politici over Brussel beter kunnen relativiseren.

Daarnaast zou kunnen worden gezegd op basis van de visie van Koch-Baumgarten, Voltmer dat de media en de politici een heel ander belang dienen. Deze twee belangen zijn misschien niet altijd helemaal duidelijk. Toch zou dat een verklaring kunnen zijn voor het verschil in inzicht tussen journalisten en politici over de maten waarin er verslag wordt gedaan van gebeurtenissen uit Europa. In plaats dat media en politici gebruik van elkaar maken, lijkt het nu soms zo dat ze aan het vechten zijn voor een gelijk dat misschien niet eens bestaat.

Op basis van de discours visie: realiseer je welke rol je binnen het discours speelt!

Hoofdstuk 4 Conclusie en aanbevelingen

§4.1 De conclusies

In het voorgaande hoofdstuk zijn op de verschillende deelvragen antwoorden gegeven op basis van exploratief onderzoek. Op basis van deze analyse zal er geprobeerd worden om voorzichtig een conclusie te trekken en de hoofdvraag te beantwoorden.

Tijdens de verkiezingen voor het Europees parlement is er door alle grotere politieke partijen ingegaan op Europese thema's. Problemen leken er voornamelijk te zitten in een boodschap die uitgezonden werd en niet altijd geheel duidelijk over leek te komen bij de kiezer. Uit een aantal wetenschappelijke bronnen komt het beeld naar voren dat dit veroorzaakt kan worden door het niet duidelijk zenden van de boodschappen. Of een niet eenduidige boodschap. Vooral dit laatste komt als een duidelijk pijnpunt naar voren, gespletenheid binnen een politieke partij of binnen de politiek in het algemeen. Dit beeld wordt gestaafd door onderzoeken binnen partijen maar ook door de interviews met prominenten uit de politieke wereld (in 't Veld, Wortmann).

Daarnaast is er een beeld ontstaan dat kiezers zich niet interesseren voor de politiek, dit zou een reden kunnen zijn waardoor kiezers niet gaan stemmen en zich de campagne nog maar heel selectief herinneren. Toch wordt dit beeld sterk tegen gesproken wanneer we kijken naar de analyse van de kiezer. Uit de analyse van de bronnen van Oppenhuis zowel als TNS-opinions en Hartmann. Hieruit komt het beeld naar voren dat de kiezer zich wel degelijk voor Europa interesseert.

Op basis van die analyse kunnen we voorzichtig concluderen dat de lage opkomst bij de Europese verkiezingen niet of nauwelijks kan worden verklaard door een negatieve houding ten opzichte van de Europese unie en het Europees parlement. Opvallend is echter wel dat Nederland een van de weinige landen is waar de variabele sociale klasse een grote rol speelt in het feit of mensen zich wel of niet interesseren voor Europa (Oppenhuis, 1995). Voor een deel komt dit omdat mensen met minder kansen in het leven zich sneller aangevallen voelen door de toenemende globalisering. Daarnaast zijn Nederlanders veel sneller geneigd om te denken in winnaars en verliezers. Alhoewel we bij voorgaande conclusie vooral terughoudend moeten zijn. Een gebrek aan interesse kan het echter wel worden tegengesproken.

Uit een analyse van de partijprogramma's blijkt dat een aantal partijen in het Europees parlement over willen gaan op internationale verkiezingen. Dit wil zeggen geen nationale partijen meer mee laten doen aan de verkiezingen maar internationale partijen samenstellen die alleen opereren in het Europees parlement. Hierdoor zou de identiteit van de partijen beter naar voren komen. Op basis van dit onderzoek kan, met gepaste voorzichtigheid, geconcludeerd worden dat hier geen noodzaak voor als het argument alleen is dat de huidige politieke partijen zich niet zouden kunnen verplaatsten in een Europees georiënteerde campagne. Het probleem lijkt op basis van de bronnen analyse meer te liggen in de herkenbaarheid. Het uitzenden van een eenduidige boodschap lijkt veel meer voor de hand te liggen als het gaat om herkenbaarheid. Hierbij komt naar voren dat deze herkenbaarheid niet alleen tijdens de verkiezingscampagne maar ook in de drie jaar tussen verkiezingen. Dit wil niet zeggen dat een partij nooit mag wisselen van standpunt. Het gegeven dat prominente partijleden elkaar in het openbaar afvallen zou mogen worden gezien als groot pijnpunt in de herkenbaarheid van politieke partijen. Hoewel uit de bron van Sen naar voren komt dat kiezers zich kunnen identificeren met meerdere identiteiten, zou een eenduidig beeld van de politieke partij wel bijdragen aan het beeld dat de kiezer heeft. De kiezer wil wel graag weten waarmee hij/zij zich identificeert (Brandts, Hirsch, Sen). Er lijkt een discrepantie te ontstaan tussen het beeld dat de politieke partijen van zichzelf hebben en het beeld dat de kiezer heeft. Hoewel toch wel gezegd zou kunnen worden dat de politieke partijen in staat zijn zich te identificeren met Europa en hier ook een campagne op te voeren, blijft de vraag bestaan waarom dat beeld niet strookt met het beeld dat bij de kiezer naar voren komt.

Wanneer we kijken naar de analyse van de bronnen ten aanzien van de rol van de media, kunnen we ook hier voorzichtig zeggen dat de media niet beschuldigd kan worden een groot aandeel te hebben in de lage opkomst bij de Europese verkiezingen 2009. Hoewel media veel gebruikt worden om politieke boodschappen te verspreiden, werkt dit vaak alleen oordeel bevestigend. Een oordeel wordt door de kiezer niet gemaakt door uitlatingen van journalisten. Daarnaast moet er voor worden opgepast dat de media als een soort propaganda machine worden gezien (van der Kris). Wel zal er een betere samenwerking kunnen ontstaan tussen politici en journalisten om burgers beter te informeren. Beide partijen lijken daar baat bij te hebben. De journalisten omdat ze hun items kunnen gebruiken voor daadwerkelijke berichtgeving zonder dat ze zich druk hoeven te maken om de uitleg. Politici kunnen de kiezer beter bereiken. Daarbij komt uit de bron Koch-Baumgarten, Voltmer naar voren dat zowel de media als de politiek opereren in een discours, wanneer we hier van uitgaan zullen politici en

media zich dit ook moeten realiseren. Het sociale construct vind plaats op verschillende niveaus, op het gebied van de keuzes van onderwerpen maar ook in de manier waarop de onderwerpen worden gebracht en welke experts er worden geraadpleegd (Koch-Baumgarten, Voltmer). De Europese Unie zelf, zal zich daarbij nog kunnen realiseren dat door de (overdreven) positieve berichtgeving het saai wordt om de berichten te volgen (van der Kris, 01-07-2010). Slecht nieuws verkoopt volgens van der Kris helaas nog altijd beter dan goed nieuws. Een flinke woordenwisseling mag dus best op zijn tijd. Laat zien dat er voor standpunten “gevochten wordt” en wat dan uiteindelijk het compromis is.

Wanneer we toch voorzichtig conclusies willen gaan trekken kunnen er een aantal zaken genoemd worden als oorzaak voor de lage opkomst bij Europese verkiezingen. Om vervolgens meteen te beginnen met een slag om de arm, de lage opkomst zal namelijk in de tijdgeest geplaatst moeten worden. Het hoeft geen onoverkomelijk probleem te zijn of alleen een neerwaartse spiraal. Het zou kunnen dat in de loop van de jaren het aantal stemmers zich stabiliseert of weer aantrekt. Allereerst kan als oorzaak worden gezien het ontbreken van een goed overkomende campagne boodschap. In bijna alle gevallen is dat gene wat er verteld is niet of niet geheel overgekomen bij de kiezer. Ten tweede zoude zichtbaarheid en herkenbaarheid van de partij idealen genoemd kunnen worden. Een politieke partij moet herkenbaar zijn ook in andere verkiezingen dan de nationale. Dit punt is zelfs nog belangrijker tijdens de Europese verkiezingen omdat hier, bij een deel van de bevolking, al onzekerheid en angst bestaat. In sommige gevallen door een gebrek aan kennis in andere gevallen oor het sociale milieu waarin de kiezer zich bevindt. Nationale politici kunnen het ook in de jaren tussen de verkiezingen meer hebben over Europa, en niet alleen in een negatief daglicht. Hierdoor gaat Europa meer leven voor de kiezer. Wees eerlijk en hou je bij je idealen. En vooral kies want door verschillende boodschappen uit te zenden voer je een gespleten tong beleid. Ten slotte kan de media niet verantwoordelijk worden gehouden voor een lage opkomst bij verkiezingen. Wel lijkt er een opening te liggen voor de media om samen met politici, nationale en Europese, de burger meer kennis bij te brengen over de Europese Unie.

§4.2 aanbevelingen

Om de huidige gevoelens in de samenleving te veranderen is een transitie nodig die jaren in beslag gaat nemen. Voor politici kan dit een probleem opleveren omdat zij vaak geneigd zijn om in ambtstermijnen te denken. Dit is echter typisch een probleem dat zeer zeker op te lossen is

maar tijd en geduld zal kosten. De kans is groot dat ook de bij de volgende Europese verkiezingen de opkomst laag zal zijn, zelfs als er een begin is gemaakt aan de transitie.

Van essentieel belang voor het slagen van de transitie is dat politieke partijen zich meer gaan bezighouden met de herkenbaarheid van hun partij. Vooral politici in Den Haag zullen zich meer bezig moeten houden met Europa. Een middel hierbij kan zijn Europa te benoemen in de alledaagse politiek. De Europese Unie zou niet alleen de schuld moeten krijgen als maatregelen negatieve gevolgen heeft voor Nederland. Er wordt in Europa ook wetgeving gemaakt die wel positief uitpakt voor Nederland. Wellicht zou het goed zijn ook dit te benoemen zodat de burger het volledige beeld krijgt van wat de invloed is van de Europese Unie op Nederland. Het lijkt goed te zijn wanneer politici eerlijk zijn zonder een debat uit de weg te gaan of je idealen te verloochenen.

Naast deze meer praktische aanbeveling zal er ook meer onderzoek nodig zijn naar de belevingswereld van burgers. Vooral de angst voor globalisering en de invloed hiervan op de beleving van de Europese Unie is een belangrijk punt voor verder onderzoek. Vooral omdat hier veel tegenstrijdige uitkomsten uit zijn gekomen. Aan de ene kant zijn de burgers betrokken bij Europese onderwerpen en zijn Nederlandse burgers zelfs het meest betrokken van alle Europese volken en toch is er bij een deel van de bevolking een angst voor globalisering en vertaald zich dit in anti Europese Unie gevoelens en blijft het aantal mensen dat gaat stemmen sterk achter.

Daarnaast zou het wenselijk zijn om te kijken of de verschillen in opkomst misschien regionaal te verklaren zijn. Vooral omdat de uitkomst als het gaat om interesse in Europa zo afwijkend is. Het zou kunnen zijn dat landelijk gezien Nederlanders verreweg het meeste interesse hebben in de Europese Unie ten op zichte van andere Europese volken maar dat er een sterk regionaal verschil is binnen Nederland.

Ten slotte is dit een zeer analyserend onderzoek geweest, verder diepgaand onderzoek, vooral op de punten waar in dit onderzoek discrepanties zijn ontdekt zou wenselijk zijn. Het gaat hier dan vooral over de onderwerpen identificatie met de Europese Unie door burgers ten aanzien van de verkiezingen en zoals eerder genoemd de discrepantie tussen het beeld dat politieke partijen hebben over de verkiezingscampagne en het beeld dat de kiezer hier van heeft.

Lijst van figuren en tabellen

Figuren:

Figuur 1: uitbreiding Europese Unie. Bron: <http://europa.eu>

Figuur 2: zetelverdeling 2004 en 2009 Europees parlement. bron: www.nrc.nl

Figuur 3: logo NOS, Europa kiest. Bron: NOS

Figuur 4: Nederland kiest NOS. Bron: mediakrant.eu

Figuur 5: a: tv spotje D66. Bron: www.d66.nl, b: speech Mark Rutte. Bron: www.brabantdagblad.nl, c: PVV op stedenbezoek. Bron: www.tweedekamer.nl, d: gadgets van de SP. Bron: zoetermeer.sp.nl

Figuur 6: IJsland bij de EU of niet. Bron: endtimes.punt.nl

Figuur 7: Pauw en Witteman. Bron: <http://misc.omroep.nl/wordpress/?p=1021>

Figuur 8: Europese barometer. Bron: ec.europa.eu

Figuur 9, cartoon lijsttrekkers europese verkiezingen. bron: NRC handelsblad

Figuur 10: nationale lijsttrekkers ten tijde van de Europese verkiezingen

Figuur:11 Vrije keuze van identiteit. Bron: www.4en5mei.nl

Figuur 12 : identiteitsmodel. Bron: Hirsch. (1982). The concept of identity. Oxford university press, New York.

Figuur 13: File in Frankrijk. Bron: metronieuws.nl.

Figuur 14. causaal model voor electorale participatie. Bron: Oppenhuis, E, (1995). Voting behavior in Europe. Het spinhuis. Amsterdam.

Figuur 15: interesse in de Europese verkiezingen 2009. Bron: EU- TNS Opinions

Figuur 16: stemlogo. Bron: www.hpdetijd.nl

Figuur 17: europa kiest logo van de NOS. Bron: www.nos.nl

Figuur 18: Tsunami in 2004. Bron: Rode kruis.

Figuur 19: campagne Europese verkiezingen van de SP. Bron: nu.nl

Tabellen:

Tabel 1: opkomst percentage Europese verkiezingen. Bron: europa-nu.nl

Tabel 2: opkomst percentage tweede kamer verkiezingen. Bron: centraal bureau voor de statistiek.

Tabel 3: standpunten politieke partijen uit het verkiezingsprogramma. Bron: verkiezingsprogramma's, SP, GroenLinks, PvdA, D66, CDA, VVD en PVV.

Tabel 4: geheugen systemen. Bron: holzhauer, 2002

Tabel 5: effecten van variabelen op politieke participatie. Bron: Oppenhuis, E, (1995). Voting behavior in Europe. Het spinhuis. Amsterdam

Literatuur

- Andriessen, F.H.J.J, e.a.(2004). *Europa werkelijkheid en opgave*. Damon. Budel.
- 'angst voor de superstaat'. *De Volkskrant* 3 juni 2009.
- Baalen, H. 'geef Europa terug aan de lidstaten'. *Het financieel dagblad* 18 juli 2009.
- Berentsen, L. 'Nuance over EU werkt niet, PVV drong PvdA, CDA en VVD in de verdediging met campagne tegen Europa.' *Het Financieel dagblad* 6 juni 2009.
- Berentsen, L. 'Uitslag Europese verkiezingen voor meerdere uitleg vatbaar'. *Het Financieel dagblad* 3 juni 2009
- Berman, Thijs. Europarlementariër en lijsttrekker van de Europeselijst tijdens de verkiezingen voor het Europeesparlement, PvdA. Verschillende gesprekken tijdens stage op het internationaal secretariaat van de PvdA. Onder andere tijdens het congres van de partij voor Europese socialisten (PES).
- Brants, K.L.K, Kok, W.J.P, P van Praag. (1982). *De strijd om de kiezersgunst; verkiezingscampagnes in Nederland*. Kobra. Amsterdam
- Bogdanor, V en D, Butler. (1983). *Democracy and elections. Electoral systems and their political consequences*. Cambridge university press. Cambridge.
- CDA, verkiezingsprogramma Europees parlement.
- Centraal bureau voor de statistiek. CBS. Via ww.cbs.nl
- Centraal planbureau en sociaal cultureel planbureau. (2007). *Divers Europa. De Europese unie in de publieke opinie en verscheidenheid in cultuur, economie en beleid*.
- Commissie Pronk, verkiezingsprogramma Europees parlement 2009-2014 PvdA.
- Commissie Dijkzma, evaluatierapport van de verkiezingen voor het Europees parlement 2009-2010. PvdA.
- D66, Europa gaat om mensen!, verkiezingsprogramma D66. Europese verkiezingen 2009.

Davis, D en Kraus, S. (1976). *The effects of mass communication on political behavior*. Pennsylvania state university press. Pennsylvania.

Dijkgraaf, M. 'de verpersoonlijking van Europa; Simone Veils (1927) leven kent drie thema's: Holocaust, feminisme en vrede'. *NRC Handelsblad* 1 juli 2009.

Doorn van, S. (2002). *De evolutie van macho's en nerds*. Nederlands instituut voor biologie.

Eijk van der, C en M, Franklin. (1996). *Choosing Europe? The european electorate and national politics in the face of union*. The University of Michigan Press. Michigan.

EU, comité van de Regio's. (1999). *Opkomst bij de regionale en lokale verkiezingen in de Europese Unie, 1990-1999*

EU. Publieksvoorlichting van de EU, zowel telefonisch als via internet, www.europa.eu

Gorp, C. 'kiezer begreep sp-slogan niet; partijraad evalueert tegenvallende uitslag Europese verkiezingen.' *Trouw* 22 juni 2009.

Goudswaard, M. 'Nee, niet voor of tegen Europa'. *Het Financieel dagblad* 4 juni 2009.

Goudswaard, M. 'Kiezers zijn moeilijk te verleiden; de kiezer loopt niet warm voor de Europese verkiezingen. Impressie van een campagne.' *Het financieel dagblad* 3 juni 2009.

Goudswaard, M. 'Europese verkiezingscampagne is gemiste kans'. *Het Financieel dagblad* 30 mei 2009.

Gruyter, C. 'Nieuw seizoen in Brussel: zondebokken zoeken; Europese Unie nieuwe verhoudingen in Parlement, strijd over herbenoeming van Barroso: er heerst intense politieke sfeer in Brussel'. *NRC Handelsblad* 3 september 2009.

Hartman, I. (2008). *Burgerschap en patronen van politieke participatie*. Aksant.

Havel, Jiri. Tsjechisch fractielid van de progressieve alliantie van socialisten en democraten in het Europees parlement. informeel gesprek tijdens het congres van de partij voor Europese socialisten (PES)

Hirsch, E. (1982). *The concept of identity*. Oxford university press. Oxford en New York.

Holzhauser (2002). Communicatie. Via internet, www.communicatietheorieen.nl
vinddatum: 18-02-2010.

In 't Veld, Sophie. Europarlementariër voor D66. Telefonisch interview 15-06-2010.
Gesprek van 1 uur.

Jacobs, D en Maier, R. (1998). *Europese identiteit en Europees burgerschap als constructie, feit en fictie*. Gepubliceerd in: De Helling, wetenschappelijk tijdschrift van GroenLinks.

Jager, P. 'Eurosceptis groeit bij links en bij rechts; extreem-rechts gaat waarschijnlijk niet samenwerken'. *Trouw* 9 juni 2009.

Johnston R.J, e.a. (2000). *The dictionary of Human Geography*. Blackwall Publishing. Padstow.

Kiesraad koninkrijk der nederlanden, www.kiesraad.nl

Knox, P en Marston, S (1995). *Places and regions in global context. Human geography*. Pearson education, pearson prentice hall.

Koch-Baumgarten, S en Voltmer, K. (2010). *Public policy and massmedia*. The interplay of mass communication and political decision making. Routledge. Oxon.

Kranenburg, M, en J, Wester. 'PvdA gaat vooral strijd met zichzelf aan; partijleider Bos wil niet natrappen maar laat eigen lijsttrekker Berman vallen'. *NRC Handelsblad* 15 juni 2009.

Kris van der, J. 'In tijden van crisis wint de behoudzucht werk Europees parlement nog lastiger; Europese verkiezingen 2009 winst rechts en groenen; radicalen komen op; verlies socialisten; opkomst weer lager.' *NRC Handelsblad* 21 augustus 2009.

Kris van der, Jeroen. Correspondent in Brussel voor het NRC Handelsblad. Telefonisch interview 01-07-2010. Gesprek van 5 kwartier.

Krouwel, A. (1999). *The catch-all party in Western Europe 1945-1990*. Proefschrift geschreven aan de Universiteit van Amsterdam.

Laffeber, Marije. Internationaal secretaris bij de Partij van de Arbeid. Verschillende gesprekken tijdens stage bij het internationaal secretariaat van de PvdA.

Lagas, T. 'Het kabinet regeert rustig door; Europese verkiezingen als pluisjes in de wind waaien kiezers volgende keer makkelijk weer een andere kant op.' *Trouw* 4 juni 2009.

Lanting, B. 'Voor elke Europeaan ziet Europa er anders uit. *De Volkskrant* 27 juni 2009.

Lanting, B. 'Zwaar verlies voor Europese socialisten; Opkomst lager dan ooit Europese volkspartij blijft grootste. Pro-Europese partijen houden meerderheid'. *de volkskrant* 8 juni 2009.

Leijendekker, M. 'uiterst recht en ook uiterst verdeeld; Europese verkiezingen 2009 steeds meer rechtse partijen in Europees Parlement.' *NRC Handelsblad* 9 juni 2009.

Leijendekker, M. 'In veel landen bestaat grondhouding jegens Europa; Europese verkiezingen.' *NRC Handelsblad* 4 juni 2009.

Lienden van, S. 'PvdA moet gewoon progressief worden'. *de Volkskrant* 13 juni 2009.

'meer democratie gewenst'. *De Volkskrant* 3 juni 2009.

Nearssen, T. College tijdens het vak globalisering van ontwikkelingslanden., 2005.

NOS. Nederlandse omroep stichting. Publieksvoorlichting. 15-06-2010. Gesprek van 30 minuten.

optiek. 'Geen binding, Europees parlement zegt de kiezer niets'. *Het Financieel dagblad* 9 juni 2009.

Oppenhuis, E. (1995). *Voting behavior in Europe*. Academisch proefschrift. Universiteit van Amsterdam, Amsterdam.

Oranje, J, en P, van Os. 'Den Haag wacht een broeierige herfst; politiek middenpartijen blijven kamen met dalende peilingen en groeiend wantrouwen. *NRC Handelsblad* 4 juli 2009.

Pater de, B, e.a. (2005). *Denken over regio's*. geografische perspectieven. Coutinho, Bussem

Peeperkorn, M. 'Oranjesoldaten kiezen 'zachte' slagvelden; column verdeling commissieposten EU'. *De Volkskrant* 22 juli 2009.

Prillewitz, J, en H, Braakenburg. 'Europese verkiezingen missen element dat verkiezingen interessant maakt.' *De Volkskrant* 23 mei 2009.

PvdA campagneteam, verschillende vergaderingen en informele gesprekken tijdens de stage van 7-10-2009 tot en met 31-01-2010

PVV, verkiezingspamfletten Europa. Europese verkiezingen 2009.

Redacteuren. 'geen smoel, geen stemmen, geen stemmen'. *Het financieel dagblad* 30 mei 2009.

Rijksoverheid. www.rijksoverheid.nl. Vinddatum 20-05-2010

Rijswijk van, J. 'Middenpartijen lieten de oren naar Wilders hangen.' *Trouw* 8 juni 2009.

Sanders, S. 'De grootste Europese fracties moeten een kloof met de kiezer dichten. Er blijft plaats voor liberale idealen.' *NRC Handelsblad* 30 mei 2009.

Sen, A. (2006). *What Clash of Civilizations? Why religious identity isn't destiny*. Essay adapted from the book *identity and violence*. Via internet. <http://www.slate.com/id/2138731/> plaatsingsdatum 29-03-2006

Steehouder, Jansen, Maat (1999) – Mondelinge en schriftelijke communicatie.

Stokmans, D. 'Je verstoppert achter rooie lijken helpt niet; Europese verkiezingen lijsttrekkers in debat: PvdA vindt SP onbuigzaam, SP vindt PvdA onduidelijk.' *NRC Handelsblad* 22 mei 2009.

Sommer, M. 'daar komen de jaren dertig weer.' *De Volkskrant* 23 juni 2009.

SP, een beter Europa begin in Nederland, verkiezingsprogramma SP. Europese verkiezingen 2009.

TNS-Opinions, EU. (2008). *The 2009 European elections*. Gepubliceerd door de Europese Unie.

Unwin, T. (1998). *A European Geography*. Longman. Edingburgh Gate.

Visser, M. 'Ik maak Europarlement zichtbaar'. *Het Financieel dagblad* 8 augustus 2009.

Visser, M. 'Verliezers Europese verkiezingen willen strijd om macht winnen.' *Het Financieel dagblad* 20 juni 2009.

Visser, M. 'rechts maakt dienst uit in Brussel'. *Het Financieel dagblad* 9 juni 2009.

Visser, M. 'Europese verkiezingscampagne gaat vooral over de unie zelf.' *Het Financieel dagblad* 30 mei 2009.

VVD, verkiezingsprogramma 2009-2014 VVD. Europese verkiezingen 2009.

Walle, van der J. College in de reeks multiculturele samenleving, 2009

Wintle M. (n.d). *valse tegenstellingen tussen nationale en Europese identiteit*. Via: www.uva.nl. 27-12-2010

Wortmann, Corien. Europarlementariër voor het CDA. Interview in Zeist. 28-06-2010. Gebrek van 1 uur.

Zandbergen, K. 'ons genuanceerde verhaal verbleekte tussen de kampen; verkiezingen Europarlement.' *Trouw* 8 juni 2009.

Zijderveld, A. 'Europa's etter'. *Het Financieel dagblad* 13 juni 2009.

van der Zee F. (2004). *Kennisverwerving in de Empirische Wetenschappen, de methodologie van wetenschappelijk onderzoek*. BMOOO. Groningen.

bijlage 1 - korte samenvatting van de partijprogramma's

Socialistische partij (SP)

Een beter Europa begint in Nederland.

De SP begint in de eerste alinea van het verkiezingsprogramma met de nadruk te leggen op de keuze voor of tegen Europa. Waarbij het partijstandpunt duidelijk tegen Europa is; “ met een stem op de SP stemt u resoluut tegen nog meer Brusselse bevelen en bevoegdheden” (SP). Daarnaast wordt de inleiding gebruikt om nog een keer het ongenoegen van de partij te uiten over het ontbreken van een tweede referendum over de Europese grondwet, althans de opvolger hiervan. De regeringspartijen en een groot deel van de oppositie zouden door middel van handje klap hebben ingestemd met de opvolger van de Europese grondwet terwijl de burger in 2005 een duidelijk nee had laten horen in het referendum. Wanneer de burger op 4 juni op de sp stemt zal de stem dan ook drie keer tellen, aldus de SP.

- Als een stevige boodschap dat u het niet pint dat er geen referendum is gekomen voor de ‘vernieuwde’ grondwet
- Als een helder **nee** tegen de eenzijdige Europese politiek van de Nederlandse regering en de meeste politieke partijen van ‘meer markt en minder overheid’ en ‘meer Brussel en minder Nederland’.
- Als een helder **ja** voor consequente oppositie tegen het tempo en de richting van de Europese integratie. (SP)

De SP is tegen de neoliberale ontwikkelingen in Europa. Steeds minder overheid en steeds meer macht voor de grote ondernemingen die verenigd zijn in machtige lobbyorganisaties. Mede hierdoor is volgens de SP de onvrede ontstaan onder de burgers van Nederland. Door deze onvrede en de angst dat alles om de burger heen bepaald wordt door ‘Europa’ en het Nederlandse kabinet en tweede kamer. Burgers zijn boos en bang omdat ze buitenspel gezet worden. Dit is met het onthouden van een tweede referendum bewezen (SP).

De Europese unie hoeft niet afgeschaft te worden, meer en beter centraal moet staan dat Brussel niet hoeft te regelen wat lidstaten beter zelf kunnen. De nationale democratieën mogen niet ondermijnt worden. Daarnaast is de militarisering van de Europese Unie een bedreiging voor de veiligheid binnen en buiten Europa. Mede hierom is het uitgesloten dat Nederland zijn soevereiniteit op het gebied van de buitenlandse politiek en het defensiebeleid op zal geven.

“Nederland mag niet ongewild betrokken worden in andermans politieke en militaire avonturen” (SP).

Een gelijkwaardige samenwerking met de landen binnen Europa moet de huidige structuur vervangen. Geen pogingen meer om de Europese Unie uit te laten groeien tot een super staat. Burgers moeten meer informatie krijgen, maar ook meer invloed kunnen uitoefenen op de gang van zaken in de EU. Hierbij is het voor de toekomst van belang dat de landen van de Unie hun eigen verantwoordelijkheid gaan nemen en op basis hiervan gaan samenwerken op punten waar dat van toegevoegde waarde kan zijn voor het nationale belang.

Alle grote beslissingen zullen voortaan voorgelegd moeten worden aan de bevolking via een referendum. Dit geldt ook voor een eventuele toetreding van Turkije. Er zijn geen fundamentele bezwaren tegen toetreding van Turkije. Turkije voldoet op dit moment echter niet aan de voorwaarden die gesteld zijn in de Kopenhagen-criteria. Zolang het land daar niet aan voldoet is het ondenkbaar dat het toe zal treden tot de Europese Unie. Met uitzondering Kroatië dat nog mag toetreden wanneer het aan de gemaakt afspraken voldoet dient het aantal lidstaten de komende vijf jaar niet te worden uitgebreid. De Europese unie hoeft niet steeds groter en machtiger te worden. Dit zou immers de nationale soevereiniteit en de internationale solidariteit schaden. In de globaliserende wereld is het van groter belang dat de bilaterale en multilaterale betrekkingen goed onderhouden worden.

De Europese unie moet zichzelf niet zien als een staat maar als een samenwerkingsverband van landen die inzien dat ze samen de wereld een stukje beter kunnen maken. Op alle gebieden zal de Unie zich in moeten zetten om aan haar eigen criteria te voldoen die ten alle tijden gegrond moeten zijn in de gedachte dat een goede, gezonde wereld voorop staat. De Europese Unie mag zich onder geen beding schuldig maken aan zelfverrijking over de rug van de rest van de wereld en dan met name de ontwikkelingslanden. Samenwerking met andere Europese organisaties en vooral eerlijke handel zullen hiervoor garant moeten staan.

Ook op het gebied van verkeer en vervoer, milieu, energie en gezondheid en onderwijs is de SP van mening dat het doorslaan naar te veel marktwerking negatieve gevolgen heeft op de kwaliteit. Bij het doorslaan van de balans naar te veel marktwerking en te weinig overheid is Brussel een van de grootste oorzaken. Op al deze terreinen zou Brussel alleen gezag moeten hebben als het echt grensoverschrijdende problemen zijn. Zo moet het energieprobleem Europees breed aangepakt worden om zo te zorgen voor een schone energiemarkt waarbij individuele

landen niet afhankelijk zijn van monopolies. Europa zal moeten inzetten op schone energiebronnen zodat de toekomst van de planeet gewaarborgd blijft.

partij van de Arbeid (PvdA)

De PvdA legt in de inleiding haar verkiezingsprogramma de nadruk op de economische crisis waarin Nederland op het moment van schrijven verkeerd. Hierbij benadrukt de partij dat er ook binnen de Europese Unie fouten zijn gemaakt. Maar dat de voordelen van de Europese samenwerking en een gezamenlijke munt ons in staat stellen om duurzame banen en groei te realiseren. De uitdagingen waar we wereldwijd aan blootgesteld worden zijn zo groot dat de gevolgen hiervan gezamenlijk opgevangen dienen te worden. Hierbij is niet alleen de Europese Unie belangrijk maar alle internationale samenwerking (PvdA).

“ de landen in Europa, zowel de kleine als de grote, zijn ieder afzonderlijk niet meer in staat om de welvaart en veiligheid van hun burgers zeker te stellen” (PvdA). Dit is riskant maar vereist ook dat alle Europese landen om doeltreffend te kunnen op treden dezelfde opstelling moeten kiezen. Bijvoorbeeld bij conflicten en ten opzichte van dictatoriale regimes. Dit betekent echter absoluut niet dat de Europese Unie een macht op zichzelf moet worden. Er bestaat namelijk ook twijfel over de kracht van de Europese Unie. Zo is de afstand tussen de burgers en de Europese instellingen te groot, dit besef is al wel doorgedrongen in Brussel maar heeft nog steeds niet tot doeltreffende acties geleid om deze kloof te overbruggen. De toetreding van landen die tijdens de koude oorlog achter het ijzeren gordijn lagen heeft bij vele burgers een gevoel van bedreiging opgeroepen. Dit in plaats van een verdere integratie zoals de bedoeling van het project was. Voor veel burgers binnen Europa staat de Europese Unie te ver van hen af.

Dit gevoel van de burgers staat in schril contrast met het beeld van vele elders op de wereld. Die zien Europa als een redelijk alternatief voor de grote wereldmachten als de Verenigde Staten van Amerika. Europa wordt geassocieerd met minder machtsbelust, als een belangengemeenschap die op een niet-bedreigende manier waarden uitdraagt. Juist zo zouden de burgers van Europa de Europese Unie ook moeten leren gaan zien. Om deze erosie en twijfel weg te nemen en in de toekomst herhaling van deze negatieve spiraal te voorkomen moet de EU transparanter en democratischer worden. Burgers moeten meer invloed kunnen uitoefenen. Door een transparantere unie na te streven moeten de burgers weer vertrouwen krijgen in de Europese politiek en zal de EU uit moeten kunnen groeien tot een baken in de

internationale wereld. Maar ook als buffer tegen internationale bedreigingen. Politieke beloftes moeten steeds opnieuw waargemaakt worden, zeker in de richting van de burgers (PvdA).

Europa is er aan toe om opnieuw de uitdagingen aan te gaan wederom met duidelijke visie, ambitie, politiek leiderschap en een stevig civiel draagvlak. Zonder het draagvlak te ondermijnen door een van bovenaf opgelegd tempo. Ook voor Europa geldt dat beslissingen genomen moeten op een democratische manier en dicht bij de burgers.

Een van de uitdagingen is dat Europa als een geheel moet gaan opereren zonder zelf de illusie van een superstaat te wekken. Hieronder valt ook een vaste zetel in de VN Veiligheidsraad, hiermee komen de zetels van het verenigd koninkrijk en Frankrijk te vervallen. Om ook op financieel gebied Europa sterk te laten blijven zal er een hervorming moeten komen van het IMF. Dit hervormd IMF krijgt de bevoegdheid om toezicht uit te oefenen op de leden van de EU om op deze manier een gezonde Europese financiële sector te waarborgen.

Om op alle fronten de stabiliteit van de Europese Unie te kunnen waarborgen is het niet verstandig om de komende jaren nieuwe lidstaten toe te laten. Dit wil echter niet zeggen dat de PvdA op de langere termijn landen principieel uitsluit. Ook voor Turkije wordt de deur tot de EU niet definitief gesloten. Hier eist de PvdA echter wel dat Turkije zich aan alle eisen van de Kopenhagen criteria houdt. Met name dat het land garanties verstrekt aangaande democratie en mensenrechten, Cyprus erkent en de rechten van de koerden erkent en garandeert. Wanneer Turkije dit kan garanderen zijn er voor de PvdA geen verdere bezwaren voor toetreding tot de EU.

Vooraf op gebieden als milieu, rechtspraak, klimaat/voedsel/energie en sociaal/economisch beleid zal verder gekeken moeten worden naar een goede samenwerking in Europa. Nederland kan op deze gebieden niet meer alleen een koers varen. Juist op deze gebieden is het noodzakelijk om met de buurlanden samen te werken. Wanneer het gaat om het klimaat probleem heeft Nederland maar een kleine stem in het kapittel. Europa zal zichzelf hier als 'een geheel moeten zien. " in 2050 moet meer dan de helft van de energievoorziening gebaseerd zijn op duurzame energie, moet de CO2-uitstaat met 80 procent zijn afgenomen en halen we nog maar een kwart van onze energiebehoefte van buiten Europa. Een Europees energiebeleid moet hiervoor het antwoord bieden.

De energie en klimaat voorzieningen zijn voorbeelden van gebieden waar een goede Europese samenwerking zeer gewenst is.

Bij de economie moeten we echter oppassen dat de EU zich niet beperkt het redden van het financiële systeem en de spaargelden. Voor sociaal democraten is het belangrijk dat in heel Europa ook banen, inkomen en pensioenen de aandacht krijgen. In heel Europa moet de verzorgingsstaat robuuster gemaakt worden. De Europese Unie zal als buffer moeten fungeren tegen de negatieve gevolgen van financiële globalisering.

Over het algemeen is de PvdA voor een sterk Europa zonder dit uitgroeit tot een superstaat. Een Europa dat met een stem spreekt en als buffer fungeert voor verdere globalisering. Europa moet een veilige baken zijn voor al haar burgers zonder angst aan te jagen of van boven af te dicteren.

Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD)

Opvallend aan het verkiezingsprogramma van de VVD is de omvang. Met uitzondering van de PVV heeft de VVD verreweg het kortste programma van de verschillende partijen. Daarnaast legt de VVD in de inleiding direct de nadruk op wat voor de partij het belangrijkste punt van Europa is. De slogan is dan ook VVD voor een werkend Europa. De Economie staat in het hele verkiezingsprogramma centraal.

De EU zal zich bij haar prioriteiten moeten houden. Dit houdt in dat ze zich zal moeten beperken tot de kerntaken van de EU: de economie en het waarborgen van de veiligheid voor de EU burgers. Binnen deze kernpunten wil de VVD zich vooral bezig houden met een aantal strategisch punten; zo zal "het nutteloos rondpompen van geld moet worden tegengaan, de lastendruk verlaagd moet worden, komgroepen gevormd moeten worden voor een vrije dienstenmarkt, een vijfde vrijheid van kennis invoeren en de EU meer mogelijkheid geven om terroristen, criminelen en fraudeurs te bestrijden" (VVD). Er zal in globale lijn ingezet worden op een "Europa waar ondernemers, werknemers en studenten zich vrij kunnen bewegen en het beste uit zichzelf kunnen houden" (VVD).

Wel wordt benadrukt dat de Nederlandse burgers veel baat kunnen hebben bij de Europese Unie. Sterker nog er wordt geclaimd dat de Europese Unie een bij uitstek liberaal project is. De EU biedt een ruimte voor democratie en stabiliteit met een gemeenschappelijke markt vrij van belemmeringen voor burgers en bedrijven. Ook de Euro is een groot voordeel voor Nederland. Een stabiele economie is meer gewaarborgd door een gemeenschappelijke munt.

De Europese integratie is tot nu toe heel succesvol geweest. De doelen van de oprichting zijn gehaald. Gemakzucht mag echter niet de overhand krijgen bij de Europese bestuurders. Het

vertrouwen van de burgers is langzaam maar zeker afgenomen tot een dieptepunt. Het terugwinnen van het vertrouwen zal dus voor de aankomende bestuursperiode prioriteit moeten hebben. Dit zal gedaan moeten worden door de prioriteiten van de EU bij te stellen. De Europese Unie zal zich moeten beperken tot de dingen die het aankan en de rest aan nationale of zelfs regionale overheden moeten overlaten. De EU moet zich alleen bemoeien met zaken als:

- Er belemmeringen voor het onderlinge economische verkeer zijn;
- Grensoverschrijdende problemen in het geding zijn;
- Er schaalvoordelen kunnen worden benut (VVD).

Daarnaast moet Nederland niet het beste jongetje van de klas willen zijn. Te vaak maakt Nederland zich het onnodig moeilijk door Europese wetten strenger in te voeren dan nodig is.

Hierbij staat voorop dat de EU een samenwerkingsverband moet blijven, er komt geen federale staat met één federale regering in Brussel. Een superstaat is dus absoluut niet aan de orde. De Nederlandse identiteit zal ten alle tijden behouden blijven.

Om te waarborgen dat de Europese Unie een gemeenschap blijft waar vrij economisch verkeer mogelijk is moet terughoudendheid betracht worden met verdere uitbreiding van de EU. Tot 2014 worden geen nieuwe lidstaten opgenomen. Kroatië is hier eventueel een uitzondering op aangezien met dit land al afspraken gemaakt zijn. Door toetreding van te veel landen zou het draagvlak voor de Europese samenwerking in gevaar kunnen komen. Voor de komende tien jaar is het voor de VVD niet mogelijk dat Turkije zal toetreden. De EU kan een toestroom van Turken niet opnemen, hiermee kan er dus geen vrij verkeer van personen mogelijk zijn.

De tweede pijler voor de VVD is veiligheid. Op dit gebied, buitenlands en defensiebeleid moeten in nauwe samenwerking met de Verenigde Staten plaatshebben. Bij dit beleid moet bevordering van democratie, mensenrechten en vrijhandel voorop staan (VVD). Europa zal moeten samenwerken om de veiligheid in de EU te kunnen waarborgen. Hiervoor zal de EU meer middelen moeten vrijmaken. Vooral op het gebied van de Europese grens- en kustwacht. Dit om criminele activiteiten maar vooral ongewenste invoer en immigratie tegen te gaan. De immigratie moet beperkt worden. Voor grootschalige migratie is geen plaats meer. Wel moet de EU openstaan voor politieke vluchtelingen en mensen die extra kennis mee brengen.

Wanneer het gaat om het energiebeleid zullen de landen van de Europese Unie beter moeten gaan samenwerken. Juist de energie is een gebied waarop de grensoverschrijdende

samenwerking cruciaal is. Een betere aansluiting op elkaars elektriciteitsnetten en gas- en oliepijpen is noodzakelijk om bijvoorbeeld olieleveranciers tegenwind te kunnen bieden. Daarnaast zal de EU moeten inzetten op duurzame energie. Hierbij moeten burgers en bedrijven worden gestimuleerd om zuiniger te produceren en te consumeren.

In tegenstelling tot bij het energiebeleid wil de VVD het landbouwbeleid juist decentraliseren. Nationale overheden of zelfs regionale overheden kunnen beste zelf bepalen waar en hoeveel zij in plattelandsontwikkeling willen investeren. De EU zal er dan wel op moeten toezien dat er geen marktverstoringen tussen de lidstaten plaatshebben. De EU heeft hier dus een meer coördinerende rol, niet langer een bepalende rol. Europa moet weer een werkend Europa worden.

Democraten '66 (D66)

Wat als allereerste opvalt aan het programma, zelfs nog voordat er een letter in gelezen is, is de omvang. Het is verreweg het dikste verkiezingsprogramma van de deelnemende Nederlandse politieke partijen. Buiten de tekst wordt het programma, veel meer dan bij de andere partijen, verduidelijkt met foto's die over het algemeen een erg positief beeld geven over Europa.

D66 ziet de Europese samenwerking als een Europees antwoord in de wereld. "Europese samenwerking is de beste garantie voor vrede, duurzaamheid en welvaart in het komende decennium" (D66). Juist dit samenwerkingsverband moet er voor zorgen dat Europa een gelijkwaardige partner is voor andere wereldmachten. Wel vindt D66 dat Europa van de mensen moet zijn. Dat wil mede zeggen dat in zo'n Europa ervoor gezorgd moet worden dat oplossingen ook gevonden kunnen worden door mensen, doormiddel van grensoverschrijdende samenwerking. Initiatieven op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg en energie hoeven niet allemaal via Europese instellingen plaats te vinden. Europa moet van onderop uitgroeien in plaats van een via Brussel van boven af opgelegd stramien. Hiermee is het voor D66 ook helder dat het Europees parlement nog meer macht moet krijgen dan nu vastgesteld in het verdrag van Lissabon. Hierbij het gaat het D66 vooral om het herzien van de financiële structuur. Om mensen vertrouwen te geven in de politiek in het algemeen maar vooral in de Europese politiek in het bijzonder is transparantie een noodzakelijkheid. Politieke structuren en procedures moeten herzien worden. Een grote controlerende rol moet hierbij worden weggelegd voor het Europees parlement. Hierbij wordt een voorbeeld genomen aan landen als Nederland, Denemarken en Groot-Brittannië die nu al hun minister van financiën rekenschap laten afleggen over het bestede Europese geld.

Dat Europa hierbij ook moet uitgroeien tot een volwaardige partner voor andere wereldmachten is duidelijk maar niet ten koste van alles, wanneer het gaat om belangrijke idealen moet ook gekeken worden naar het Nederlandse schaalniveau. Hiermee ziet D66 globalisering absoluut niet als een angstvisioen maar als een kans. Belangrijk is ook in te zien dat globalisering niet iets is wat Nederland zomaar is overkomen. De Nederlandse economie is bijvoorbeeld groot geworden door internationale handel en uitbreidingen. Hiermee wordt het standpunt van D66 alleen maar sterker, we moeten niet kosteloos voor Europa gaan maar Europese inbreng willen waar het nodig is en waar het kan. Waar het niet kan is het belangrijk ons dat te realiseren en er bewust voor te kiezen deze zaken op het Nederlandse schaalniveau of zelfs regionaal te regelen.

Europa waar kan geldt niet alleen voor de huidige lidstaten. De kansen die Europa biedt, onder andere op het gebied van ontwikkeling, moeten zich niet beperken tot de huidige groep. D66 is dan ook zeker een voorstander van verdere uitbreiding van de Europese Unie. Hierbij moet wel aangetekend worden dat er grenzen bestaan aan het Europese continent en dat alleen landen die binnen die grenzen vallen lid kunnen worden van een gezamenlijk Europa. Turkije valt wat D66 betreft binnen die grens en mag dus ook toe treden tot de Unie, mits het land aan alle eisen die nu gesteld zijn voldoet. Er komen geen verdere aanvullende eisen!

Verdere uitbreiding van de Europese unie heeft volgens D66 niet alleen voordelen voor de toetreders maar ook voor de Unie als geheel. Door een grotere interne markt hebben ook de huidige lidstaten voordeel van het toetreden van nieuwe landen. “ Juist nu moet voor Europa vrij een open handel voorop staan” (D66).

Naast deze visie voor de Europese Unie. Zet D66 vooral in op de eigen creativiteit en ontwikkeling van de Europese burgers. Mensen moeten hun eigen ideeën kunnen gebruiken in hun verdere ontwikkeling. Juist “ mensen maken het verschil” (D66). Hiervoor wil de partij de mobiliteit van werknemers verbeteren en stimuleren. Ontwikkelen doe je niet alleen in je eigen land en omgeving. “ Deze mobiliteit moet niet worden belemmerd door obstakels in sociale zekerheid” (d66, P14). Hierbij zal de positie van de kwetsbaren op de arbeidsmarkt beschermd worden zonder de internationale arbeidsmarkt vorming te belemmeren. De ontwikkeling van burgers gebeurt voor een groot deel door de burgers zelf, noodzakelijk is echter goed onderwijs. Excelleren, investeren en innoveren moeten tot de kernwaarden van de Europese Unie gaan behoren.

Bij innovatie wordt dan ook bedoeld de inzet op het gebied van duurzame energiebronnen. Kansen op ontwikkeling zijn niet alleen voor de vorige en huidige generatie, toekomstige generaties hebben hier net zo veel recht op.

Christen Democratisch appel (CDA)

Het CDA ziet de Europese Unie voornamelijk als een waarde gemeenschap waarbij de Nederlandse waarden en normen niet verloren mogen gaan. Daarnaast is het van wezenlijk belang om de Nederlandse identiteit te behouden binnen de Europese samenwerking. Hierbij is het belangrijk dat de Nederlandse samenleving de laatste jaren veel voordelen heeft gehad aan de samenwerking. De joods-christelijke traditie die ten grondslag ligt aan de idealen van de “founding fathers” van de EU vrede, veiligheid, stabiliteit en welvaart en het streven naar gelijkwaardigheid en vrijheid, rechtvaardigheid en solidariteit zijn een baken geworden voor alle burgers van de EU. Ook voor die, die van elders zijn gekomen. Deze waarden moeten in elk tijdvak vertaald worden naar de gezamenlijke cultuur en normen. In alle tijden en gebieden zullen echter de democratische rechtsstaat en de mensenrechten gerespecteerd moeten worden. Landen die, die waarden niet bezitten of over willen nemen zullen dan ook nooit lid kunnen worden van de waardegemeenschap die de EU is.

Mede hierdoor is voor het CDA toetreding tot de EU van Turkije niet mogelijk. Op dit moment voldoet Turkije niet aan de voorwaarden die gesteld zijn aan een succesvolle toetreding. Daarnaast speelt voor het CDA de kwestie over het continent Europa een grote rol. De partij is van mening dat landen die aanspraak willen maken op toetreding tot de Europese Unie ook op het Europese continent moeten liggen. Turkije zit in dit geval in een lastig pakket het overgrote gedeelte van het land ligt op het Aziatische continent. Daarnaast is de samenleving in Turkije niet gebaseerd op christelijke waarden en normen, dit in tegenstelling tot de huidige leden van de Europese Unie en de kandidaat-leden. Zoals in voorgaande alinea is beschreven is de EU een waardegemeenschap, belangrijk is om deze waarden te behouden onwenselijk dat andere invloeden deze waardegemeenschap zouden doen afbrokkelen. Ook voor andere mogelijke toetreders geldt dat de Kopenhagen criteria strikt zullen moeten worden toegepast. Daarnaast is het CDA van mening dat op dit moment consolidatie de hoogste prioriteit moet hebben. Alleen door consolidatie kunnen de landen binnen de Europese Unie zich echt klaar maken voor nieuwe toetreders.

Om de toekomst van de Europese Unie veilig te stellen en ook in de toekomst te laten werken is er een goed toekomstbeleid nodig. In de visie van het CDA is dit een sterke en ambitieuze unie,

voor een groot deel naar voorbeeld van de Verenigde Staten van Amerika. Om een grotere speler op het wereldtoneel te worden lijkt een partnerschap met de Verenigde Staten op basis van gelijkwaardigheid en vanuit de eigen normen en waarden een goede mogelijkheid. Op vele terreinen is hierbij een gezamenlijk beleid en gebundelde middelen nodig. Ten allen tijde zal echter de christelijke waarden en normen centraal moeten blijven staan. Een sterke Europese unie geeft niet alleen politieke status in de wereld maar “is ook de beste waarborg voor de behartiging van de Nederlandse belangen in een globaliserende wereld” (CDA). Via de EU kan en moet Nederland optimaal de kansen benutten die een sterk en innovatief land als Nederland heeft in de wereld. Verdere liberalisering van de wereldhandel is hierbij een belangrijk punt. Protectie maatregelen vormen een bedreiging voor de economische situatie van zowel landen binnen als buiten de EU.

Een ander belangrijk punt binnen het CDA programma is immigratie en vluchtelingen. Veel vluchtelingen kiezen voor een land binnen de Europese Unie in verband met het vrij verkeer van personen en goederen. hiermee is het voor de landen binnen de EU noodzakelijk geworden om afspraken te maken over de toelating van vluchtelingen en immigranten. In Nederland en in de EU zijn echte vluchtelingen altijd welkom. Hulp wanneer mensen hebben moeten vluchten voor vervolging op basis van ras, godsdienst of overtuiging is de hoeksteen van ons beleid. Afspraken dienen er echt gemaakt te worden voor de gelukszoekers. Niet alleen omdat deze stromingen kunnen leiden tot ontwrichting van het ontvangende land, vaak vind er ook ontwrichting plaats in het land van herkomst. In sommige gevallen is immigratie noodzakelijk. Een voorbeeld is kennismigratie. Kennismigratie is nodig omdat de EU de meest competitieve economie ter wereld wil zijn. Daarnaast is immigratie uit demografisch oogpunt nodig, al is het alleen maar om het werk van de gepensioneerde over te nemen en de sociale zekerheid te kunnen blijven waarborgen.

Op alle terreinen is het CDA een groot voorstander van een liberalisering van de markt. Zo mogen Nederlanders die hun geld verdienen in de landbouw niet de dupe worden van protectiemaatregelen in andere landen van de Europese Unie. “De Nederlandse sector is uitermate competitief op de wereldmarkt, de ondernemers verdienen ons respect en ruimte voor hun ondernemerschap” (CDA). Ook op het gebied van schone energie geldt dit. Daarbij moet wel worden onderkend dat milieuproblemen bij uitstek geschikt zijn voor het subsidiariteitsprincipe. Een Europese en/of wereld aanpak waar nodig en waar het kan maar nationale fine-tuning op de gebieden waar de kwaliteit van het milieu te ver uit elkaar ligt.

Bijlage 2 - interviews.

Jeroen van der Kris - correspondent bij het NRC Handelsblad.

Denkt u dat het de lijsttrekkers moeilijk is gemaakt om ook campagne te voeren over Europese onderwerpen of een Europese visie. (bv in debatten).

Het waren mij eerste Europese verkiezingen maar wat ik hoorde waren de parlementariërs blij met de aandacht en was het veel meer dan de vorige keer 5 jaar geleden. Het is de lijsttrekkers naar mijn idee ook niet moeilijk gemaakt. De debatten gingen waren niet heel overzichtelijk en aantrekkelijk maar het ging wel over europa. Wel werd het snel gesimplificeerd en ging het minder over concrete beleidsterreinen. Dit kwam onder andere door aanwezigheid van de PVV maar ook doordat bijna alle grote partijen hadden besloten wat kritischer te zijn over de EU, zoals CDA/VVD/PvdA. Debatten gingen dus vooral over voor en tegen de Europese unie en niet echt over onderwerpen. Naar mijn inzicht hebben de partijen aardig wat ruimte gekregen in de media.

Bij Europese politici zit het gevoel wel heel diep dat ze te weinig aandacht krijgen. Vanmorgen was ik te gast bij het programma Europa praat voor de NOS. De rollen waren vandaag omgedraaid de Europarlementariër Wim Kamp mocht vandaag de vragen stellen en de journalisten beantwoorden die. Ook hier kwamen weer de vragen wat moeten we doen om meer aandacht of tijd te krijgen van de media. De NOS en het NRC hebben relatief veel mensen in Brussel, daarnaast geven deze twee in ieder geval ook steeds meer aandacht aan de Europese politiek. Als er al minder aandacht is dan komt dat door keuzes die gemaakt worden bij het uitzenden of plaatsing niet door het aantal mensen dat in Brussel aanwezig is. Daarnaast is het zo dat sommige parlementariërs ook niet echt geschikt zijn voor een interview, om te spreken over voor een camera. Een deel van het probleem ligt dus ook bij de parlementariërs zelf. Het hoort nu eenmaal bij de baan om ook met de media te kunnen praten.

Wat meer aandacht voor het Europees parlement en de Nederlandse Europarlementariërs vanuit Nederland zou naar mijn mening wel goed zijn.

Het zijn hard werkende politici, durf zelf wel te zeggen dat ze harder werken dan de politici in Den-Haag. Ze reizen veel en maken veel uren. Hard en veel werken wil echter niet zeggen dat het altijd maar interessant is. Een bouwvakker kan ook heel hard werken maar dat komt ook

niet in de krant.

Wat is volgens u de reden dat er duidelijk moeite gedaan moet worden om de kiezers te boeien met debatten over Europese onderwerpen.

Denkt u dat politieke partijen moeite hebben met een campagne die europees gericht is. En daarmee de kiezer ook te overtuigen dat het om Europese standpunten gaat en niet om de landelijke politiek. Vooral omdat de politieke leider, het gezicht van de partij, nationaal gericht is.

Ja, of op zijn minst dat partijen denken dat het moeilijker is. De Europese unie wordt door het grootste deel van de kiezers niet aantrekkelijk gevonden. Mede hierdoor hebben veel partijen er dit keer voor gekozen om met een negatieve boodschap de verkiezingen in te gaan. De campagne is dus gekleurd bij het beeld dat de kiezer heeft volgens de partijen.

een tweede Ja, omdat bijna niemand de Europarlementariërs kent. De naamsbekendheid is een groot issue bij de campagne voor het Europees parlement. daarnaast ontbreekt bij de kiezer ook vaak de kennis over de Europese Unie. Hierdoor worden landelijke onderwerpen die altijd al op de achtergrond meespelen belangrijker dreigen te worden. Doordat de EU bij veel minder mensen bekend is hebben de campaigners echt een achterstand.

als journalist hebben we trouwens ook last van dit gebrek aan kennis. Wanneer er een artikel in de krant moet komen over de Europese Unie of beslissingen in het parlement dan moet daar veel meer uitleg bij dan wanneer het gaat over de politiek in den haag. Hierdoor worden de artikelen vaak minder overzichtelijk. En misschien zelfs wel wat minder aantrekkelijk.

Is het mogelijk voor politieke partijen om de prioriteit volledig bij verkiezingen voor het Europees Parlement te leggen.

Hoe denkt u over het argument dat sommige voorstanders van Europese partijen noemen, dat het duidelijker wordt voor de kiezer dat het om stemmen voor het Europees parlement gaat? Tegelijkertijd zou het "identiteitsgevoel" van partijen ondermijnd kunnen worden.

het klopt dat het nu heel erg nationaal georiënteerd is. Dit wordt ook door de media in stand

gehouden door vooral te koop te lopen met nationale politici.

De Europese Unie is ook nooit helemaal volwassen geworden. Het Europarlement heeft nu wel meer bevoegdheden gekregen maar het is voor veel Nederlanders en eigenlijk voor bijna alle inwoners van EU lidstaten wie ze nou eigenlijk controleren. De Europese commissie en de Europese raad zijn termen waar veel mensen wel van gehoord hebben maar wie er nu precies inzitten en wie welke beslissingen mag nemen is vaak onduidelijk. De besluitvorming in de EU is ook erg ingewikkeld. Dit systeem van besturen is voor journalisten ook lastig. Wanneer het systeem aangepast zou worden kunnen de media ook op een hele andere manier gaan berichten. Bijvoorbeeld op het moment van stemming. Aangezien er nu nog niet definitief een beslissing is genomen na de stemming.

wat naar mijn mening echt zou helpen is betere hoofdrolspelers. Daniël Corver en Gey Verhofstad zijn erg dankbare spelers op het Europees toneel voor de media. Je hebt bekende mensen nodig om het Europese toneel bekend te maken bij de kiezers en in dit geval de lezers of kijkers. Mensen die aanspreken en die al een respectabel imago hebben opgebouwd.

Daarnaast moet wel in acht genomen worden, en dat slaat weer terug op het eerste punt, dat debatten ook niet op tv uit te zenden zijn. Er wordt feitelijk niet gedebatteerd maar iedere spreker krijgt een X aantal minuten spreektijd waar hij/zij zich eigenlijk altijd aan houdt. Daarnaast zit er nog vertraging in de reactie van de zaal, bij een grap bijvoorbeeld, door de taalbarrière. Dat is slaapverwekkend om te volgen, zeker voor tv-kijkers.

er zijn dus meerdere manieren om de Europese politiek aantrekkelijker te maken, niet alleen met het partijstelsel.

In hoeverre is de kloof tussen Brussel en de Nederlandse kiezers te groot of te vaag voor kiezers? En hoe zou deze eventuele kloof gedicht kunnen worden?

aandacht voor de EU is erg lastig door meerdere oorzaken:

de onderwerpen zijn erg technisch en ingewikkeld. Dit is ook lastig uit te leggen en daardoor ook een stuk minder interessant om over te berichten, maar ook om te "ontvangen" wanneer men de krant leest of het journaal hoort.

daarnaast is de besluitvorming heel erg ingewikkeld. Voor er een besluit genomen is gaat daar

minstens twee jaar overheen. Berichtgeving hierover wordt dan ook bemoeilijkt. er wordt wel op 10 tot 12 verschillende momenten gesproken en gestemd over een bepaald besluit. Er zijn dan voor de media ook 10 tot 12 verschillende momenten waarop er hierover kan berichten. Dat betekend dat er dus ook heel veel momenten zijn om ervoor te kiezen er niet over te berichten. Vergelijk het een beetje met de hongersnood, die is er altijd. Er wordt echter niet altijd over geschreven. Er moeten keuzes gemaakt worden wanneer er een artikel over komt. Het klinkt niet leuk maar voor de media is een grote ramp die op 1 specifiek moment plaatsvindt makkelijker en vaak zelfs interessanter.

ten derde wordt er heel veel binnenskamers kamers. Dat maakt het extra lastig voor de krant maar zeker voor TV. Wanneer politici naar buitenkomen wordt er vaak alleen gezegd het was een goed gesprek en we zijn er uitgekomen. Je hoort eigenlijk nooit dat ze ruzie hebben gehad, of een stevig debat. Hoe vervelend het misschien ook klinkt slecht nieuws heeft toch nog altijd meer nieuws waarde. Laat de tegenstellingen zien. Tegenstellingen laten zien is belangrijk en zeker niet negatief, door die tegenstellingen krijgen mensen (de kiezers) ook meer het idee dat het belangrijk is. "Eigenlijk moeten ze dus gewoon meer ruzie maken". TEGENSTELLINGEN.

na het nee van Frankrijk en Nederland tegen de Europese grondwet is er een groot charme offensief gestart vanuit de EU. Hierin leggen ze altijd maar uit wat er allemaal goed is gegaan en wat de gezamenlijke waarden van de EU zijn. De nadruk ligt (te) veel op het positieve. Er bestaat een grote angst voor een negatief imago. Door die angst wordt angstvallig vastgehouden aan het "geen ruzie" standpunt. gevolg is wel dat ik in de tien jaar dat ik bij de krant zat maar niet in brussel alleen aandacht voor het Europarlement had toen er door het Europarlement gedreigd werd de Europese commissie weg te stemmen. Eindelijk "gebeurde" er wat in Brussel.

een ander sterk voorbeeld vindt ik de huidige bankencrisis. In het Europarlement waren er al voor de crisis een aantal partijen die dit gevaar aanzagen komen. Er waren hier toen zeer strenge voorstellen geformuleerd om in de toekomst. Nu is het hoogte punt van de crisis aan het weg ebben en worden de voorstellen door de nationale regeringsleiders of ministers afgezwakt, de Europese commissie wil in de afgezwakte variant meegaan. Formeel heeft het parlement dan de macht om deze nieuwe plannen weg te stemmen. Het gevoel van compromissen sluiten zit er echter zo in dat het gevoel zegt we gaan onderhandelen.

Promissen zijn mooi maar idealen ook, en die moeten soms misschien wat meer naar voren komen.

In hoeverre heeft de media een lijdende rol in de campagne voering. Bijvoorbeeld bij het bepalen van de onderwerpen + Zou de media een grotere rol moeten spelen om de kiezer op de hoogte te brengen van wat er in Brussel gebeurt, en dan niet alleen tijdens de verkiezingen +De opkomst van de kiezer is bij verkiezingen voor het Europees parlement altijd lager dan bij die voor de Tweede Kamer. Bij wie ligt als eerste de taak om de kiezer te overtuigen van het nut om te komen stemmen voor het Europees parlement en hoe groot is de rol van de media hierin?

De media is geen propaganda machine, de media moet aandacht geven aan gebeurtenissen op het moment dat het relevant is.

buiten dat de Europese politiek hier een grote rol moet spelen ligt er ook een grote taak voor de politici in Den Haag. De tweede kamer heeft over heel veel dingen wat te zeggen die zich in Brussel afspelen, het zou goed zijn als de tweede kamer het ook wat vaker over Brussel heeft. Of op zijn minst dat de politici wat vaker hun mening laten horen over Brussel.

ik moet zeggen dat de publieke omroep wel hun best doen. De NOS zit hier met 5 tot 6 mensen fulltime. Ze doen het goed om ook de Europese politiek aandacht te geven.

De actualiteiten rubrieken zouden wel veel meer aandacht aan het Europarlement kunnen schenken. In Den Haag staat bijvoorbeeld bijna op elk uur van de dag Ferdi mingelen, op een hele dag 'saaie' debatten is er altijd wel een stukje te vinden dat leuk is om uit te zenden in NOVA. Het is een automatisme, dat moet het voor Brussel ook meer worden.

Corien Wortmann – CDA Europarlementariër

Het CDA heeft een verkiezingsprogramma geschreven met een duidelijke boodschap over hoe de EU gezien moet worden in de CDA-visie. Vindt u dat het u moeilijk gemaakt wordt om ook campagne te voeren over Europese onderwerpen of een Europese visie. (bv in debatten).

Nee niet echt moeilijk. Soms wel lastig om de publieke aandacht te trekken. De media doet wel steeds meer verslag van wat er zich in Brussel af speelt maar het blijft een te ver van mijn bed show. In debatten was het juist niet moeilijk, het is "onze" opdracht om te laten zien waar we voor staan en wat ons werkveld is. Maar ook om te laten zien wat het voor Nederland betekend. Europarlementariërs moeten het zelf aantrekkelijk maken met duidelijke voorbeelden, vooral niet blijven hangen in abstracte termen.

Wat is volgens u de reden dat er duidelijk moeite gedaan moet worden om de kiezers te boeien met debatten over Europese onderwerpen.

vooral dat het een te ver van mijn bed show is. Daarnaast is er heel (te) snel een negatieve associatie met het Europees parlement, of Europa. Bijvoorbeeld door de twee vergaderlocaties, Brussel en Straatsburg en door de associatie van geld verspilling. Voor een deel ligt de schuld ook bij "ons" vaak krijgt europa de schuld voor regelgeving in Nederland terwijl Nederland de regels van Europa soms strenger invoert dan dat ze opgelegd zijn. Ook hierdoor volgt een negatieve associatie.

Denkt u dat politieke partijen moeite hebben met een campagne die europees gericht is. En daarmee de kiezer ook te overtuigen dat het om Europese standpunten gaat en niet om de landelijke politiek. Vooral omdat de politiekeleider, het gezicht van de partij, nationaal gericht is.

ik denk dat dit een realiteit is in Nederland waar we mee om moeten gaan. Ook bij de provinciale verkiezingen krijgt de politiekeleider veel aandacht. Het is logisch dat wat in Nederland of misschien zelfs in de regio speelt meer raakt dan wat er in de Eu speelt. Dat heeft niet percé te maken met dat de politiekeleider, het bekendste gezicht van een partij, nationaal gericht is.

Daarnaast is ook belangrijk om te realiseren dat het een algemene trend is binnen Nederland dat de eigen grond en de eigen regio belangrijk is.

Is het mogelijk voor politieke partijen om de prioriteit volledig bij verkiezingen voor het Europees Parlement te leggen.

Ja, de campagne wordt niet heel anders aangepakt als bij de gemeenteraad en de provinciale staten. De centrale onderwerpen in de campagne worden aangepast aan de schaal waarop de verkiezingen zijn.

Uit het verkiezingsprogramma van het CDA blijkt dat het CDA geen voorstander is van Europese partijen in plaats van de huidige situatie met in iedere lidstaat nationale partijen. Hoe denkt u over het argument dat sommige voorstanders van Europese partijen noemen, dat het duidelijker wordt voor de kiezer dat het om stemmen voor het Europees parlement gaat? Tegelijkertijd zou het "identiteitsgevoel" van partijen ondermijnd kunnen worden.

absoluut een tegenstander van Europa brede partijen. Door die constructie wordt het nog lastiger om de binding met de burger te onderhouden. Nu is het werkgebied van een Europarlementariër Nederland, anders wordt het heel europa. Daarnaast speelt een parlementariër die Nederland vertegenwoordigt meer tot de verbeelding. Ook hier is het weer meer dan alleen een trend van Europa. Kijk maar naar de nationale verkiezingen Limburgers stemmen meer op iemand uit Limburg, het gaat erom dat mensen zich vertegenwoordigd voelen. Kijk ook maar naar het kiessysteem van Duitsland die werken met länder. Het gaat er ook hier weer om niet te abstract te blijven.

In hoeverre is de kloof tussen Brussel en de Nederlandse kiezers te groot of te vaag voor kiezers? En hoe zou deze eventuele kloof gedicht kunnen worden?

Ontstaat er onder de Nederlandse bevolking ook een soort angst voor de globalisering in het algemeen en de Europese Unie in het bijzonder.

ik denk dat er in het algemeen een kloof is tussen de politiek en de kiezers ook bij nationale verkiezingen. Daarnaast is er ook een algemene trend dat er meer afkeer en misschien zelfs angst ontstaat voor globalisering en dat mensen zich terug trekken op hun eigen vierkante kilometer. Dit wordt echter nog sterker en uitvergroot bij de Europese Verkiezingen. De kloof overbruggen zal moeten door in concrete woorden uit te leggen wat het betekent voor de burgers. De kranten doen steeds meer verslag van wat er gebeurt in Brussel dat is alleen maar goed.

Voorals het gaat om de feitelijke berichtgeving. Burgers keren zich af van de politiek. Om het vertrouwen weer terug te vinden zijn herkenbare gezichten nodig zowel in het land als in de media.

Meer aandacht in het onderwijs is een pre. Door meer kennis kan er een deel van de angst weg genomen worden.

Ik wil het ook graag relativeren. Veel mensen hebben wel een mening en duidelijke standpunten over de Europese Unie. Tachtig procent van de samenleving steunt de Europese samenwerking. We kunnen mensen niet dwingen zich druk te maken over de Europese Unie of de politiek in het algemeen. Meer vanzelfsprekendheid en nuchterheid over het Europees parlement zou goed zijn.

Heeft dit gevoel van angst en of onbekendheid bijgedragen aan de lage opkomst of gaan mensen dan juist eerder proteststemmen?

ook dit is specifiek voor de Europese Unie. Wel wordt ook dit fenomeen weer versterkt in Europa. Dit samen met het slechtere imago is het een optel som van negatieve berichten en gevoelens. Het over grote deel van de Nederlandse bevolking is positief. De grootste aandacht gaat uit naar de minderheid, dat is wel eens jammer.

Wanneer de uitslag van de verkiezingen bekeken wordt is er duidelijk voor of tegen gestemd, heeft u hier een verklaring voor?

waarschijnlijk heeft dat te maken met dat mensen in tijden dat het voor hen wat onbekender is duidelijkheid willen.

In hoeverre heeft de media een lijdende rol in de campagne voering. Bijvoorbeeld bij het bepalen van de onderwerpen?

wel een belangrijke en bepalende rol maar geen lijdende rol. Het is jammer dat de berichtgeving die gebaseerd is op feiten ondergesneeuwd wordt door berichtgeving in een hype.

Zou de media een grotere rol moeten spelen om de kiezer op de hoogte te brengen van wat er in Brussel gebeurt, en dan niet alleen tijdens de verkiezingen?

kranten doen het gelukkig al veel meer. Het is ook een heel groot pluspunt dat Nova vervangen wordt door een activiteitenrubriek die zowel over Den-Haag als over Brussel gaat.

we hebben het ook aan onszelf te danken. De Haagse politiek moet het Europees parlement en de Europese politiek ook als vanzelfsprekender onderdeel van de debatten in de Tweede Kamer gaan zien.

zou er tijdens de verkiezingen voor de Tweede Kamer ook meer aandacht besteed moeten worden aan “Europa”

tijdens de verkiezingen voor de Tweede Kamer is er wel een aantal keer over gesproken maar dat haalt de kranten niet. Dan is het voor de lijsttrekker ook niet aantrekkelijk om daar nog vaker over te praten.

De opkomst van de kiezer is bij verkiezingen voor het Europees parlement altijd lager dan bij die voor de Tweede Kamer. Bij wie ligt als eerste de taak om de kiezer te overtuigen van het nut om te komen stemmen voor het Europees parlement en hoe groot is de rol van de media hierin?

die taak ligt bij ons allemaal. Vooral ook bij het maatschappelijk middenveld. Milieuorganisaties, werkgevers- en werknemersorganisaties zouden ook hun stem moeten laten horen. Zij hebben ook voordelen bij de Europese samenwerking, het is belangrijk dat zij dit overbrengen aan hún achterban.

Ik ben niet erg optimistisch om het tij te keren, vooral door het maatschappelijke klimaat van dit moment. De afkeer van de politiek is groot en de angst en/of afkeer voor globalisering ook. Deze processen worden vergroot bij verkiezingen voor het Europees parlement. Dit is moeilijk te overwinnen.

Sophie in 't Veld – D66 Europarlementariër.

D66 heeft een verkiezingsprogramma geschreven dat heel erg europa gericht was, met een duidelijke boodschap. Vindt u dat het u moeilijk gemaakt wordt om ook campagne te voeren over Europese onderwerpen (bv in debatten).

Nee eigenlijk niet. De campagne ging veelal toch over Europese onderwerpen, vooral ook omdat wij dat zelf met een goed programma en standpunten ook aangaven. Af en toe was er wel wat afleiding met nationale onderwerpen maar vooral Europese zaken.

Wat is volgens u de reden dat er duidelijk moeite gedaan moet worden om de kiezers te boeien met debatten over Europese onderwerpen.

Het is ook een beetje een selffulfilling prophecy. In de praktijk merk ik dat wanneer het gaat om de economische crisis, privacy beleid, publieke diensten, economische crisis etc. dat mensen dat wel degelijk interessant vinden. In andere landen hebben kiezers ook wel interesse. Het is dus maar de vraag of het niet aangepraat wordt.

Denkt u dat politieke partijen moeite hebben met een campagne die Europees gericht is. Vooral omdat de politieke leider en daarmee prominent figuur, nationaal gericht is. + In hoeverre ligt de prioriteit van politieke partijen bij Europa?

voor D66 is het absoluut geen probleem om een Europees gerichte campagne te voeren. Hierbij was er voor D66 een groot voordeel dat Verhofstadt de leider van de Europese coalitie een bekende was in Nederland. Hierdoor konden we laten zien dat we wel degelijk ook goed zijn voor Nederland en dat het niet alleen iets is dat ver weg staat van de Nederlandse samenleving. De Europarlementariërs hebben zich goed kunnen laten zien in Nederland. Voor D66 ligt de prioriteit ook tijdens nationale politiek bij Europa.

In hoeverre is de "kloof" te groot of te vaag voor kiezers? + Heeft dit gevoel van angst en of onbekendheid bijgedragen aan de lage opkomst of gaan mensen dan juist proteststemmen?

de angst voor het onbekende heeft zeker bijgedragen aan de lage opkomst. De kloof is te groot er is te veel onbekend (onbekend maakt onbemind). De Nederlandse overheid heeft in de afgelopen jaren ook geen enkele moeite gedaan om het Europees parlement bekender te maken. Sterker nog de onbekendheid paste juist precies in het straatje van sommige politieke partijen. Om dan vervolgens in de campagne te zeggen, wij gaan jullie beschermen tegen het grote onbekende. Het gaat hier niet alleen over Europa maar ook om globalisering, immigratie, integratie etc. de afgelopen tijd is de sfeer in Nederland ook meer je hoort bij de winnaars of bij

de verliezers. Wie bij de verliezers hoort is vaak ook tegen Europa en meer immigranten, juist om zichzelf te beschermen. De groepen denken dat ze buiten de samenleving vallen, zeker als de wereld om hen heen nog verder gaat globalisering. D66 maakt zich hard om bij het vak maatschappijleer niet alleen nationaal bestuur te behandelen (hoe werkt de tweede kamer eerste kamer kabinet etc.) maar ook het europees bestuur. Kennis van de manier van besturen is nodig om angst weg te nemen.

Heeft u het gevoel dat mensen überhaupt met angst voor europa zitten. + Wanneer je de uitslag bekijkt lijkt het of mensen duidelijk voor of tegen europa hebben gestemd. Heeft u hier een verklaring voor?

Dit waren ook de enige twee partijen (d66/PVV, mindere maten VVD) die duidelijk een standpunt konden ventileren tijdens de campagne. Mensen kiezen graag voor duidelijke principes en herkenbare eenduidige standpunten. Hierdoor werden de debatten ook levendiger wat weer (heftige) emoties opriep. Er was een wens in Nederland om sterk voor of tegen te kiezen terwijl dit natuurlijk niet de kern van een verkiezing voor wat voor een parlement dan ook zou moeten zijn. De grote middenpartijen leken hier een veel groter probleem te hebben omdat ze nogal dubbelhartig waren. Niet alleen hadden ze geen duidelijk standpunt maar ook binnen de partijen was er een strijd over voor of tegen europa. Binnen de PVDA is er bijvoorbeeld een groot aantal stemmers met een D66 profiel en een groot aantal stemmer met een SP profiel, hierdoor ontstaat er ook binnen de partij een strijd over wel of niet europa. Dit komt de duidelijkheid en de strategie niet ten goede.

In hoeverre heeft de media een lijdende rol in de campagne voering. Onderwerpen etc. en kan de media de kloof tussen brussel en de kiezer slechten.

Media spelen vaak wel een belangrijke rol, toch wil ik niet zeggen een lijdende rol omdat partijen vaak zelf ook bepalen wat zij belangrijk vinden. Ik denk dat er ook al een aantal goede stappen zijn gezet. Er is aan deze verkiezingen veel meer aandacht besteed door de media. Soms was dit nog wel onwennig en wat stuntelig door de onbekendheid. Sommige media hadden geen idee dat ze met volwaardige politiek te maken hadden. Voorbeeld paul en witteman die heel veel vragen hadden voor maar 50 min en toen vlak voor het begin van een debat aangaven nog wat vragen te hebben voor als er stiltes zouden vallen. De contacten worden op dit moment ook wel voortgezet met de media, zij het op een laag pitje.

Wat ik wel opvallend vindt is dat er in de afgelopen tweedekamer verkiezingen bijna geen enkele partij zich over europa heeft uitgesproken. Dit terwijl er door de nieuwe tweedekamer veel besluiten genomen moeten worden over europa. Bijvoorbeeld de nieuwe meerjaren begroting. De vvd heeft een keer laten vallen dat ze de afdracht naar europa willen halveren, en de pvda is er vooral erg vaag in geweest. Zo heeft de kiezer geen idee waar ze op stemmen als het op europa aankomt. Hierdoor komt dan bij de kiezer ook het gevoel van ja maar mij is hier niets over gevraagd!

In 2005 was er de afwijzing van de nieuwe grondwet in het nationaal referendum. In 2007 moest daar opnieuw over worden onderhandeld dat was al jaren bekend. Toch is er ook bij de verkiezingen van 2006 (2ekamer) geen woord over gesproken in de campagne. Alleen D66 en de SP hebben het genoemd. De grote midden partijen laten europa liggen.

Dit kan ook strategie zijn omdat ze te maken hebben met een verscheurde partij. Voorbeeld PvdA, zeker in de tijd van bos (euroscepticus) was er grote spraken van een verdeling. Ook te zien bij de verkiezing van Berman en monasch waar berman maar met 3% won en Amsterdam tussen marcoush en Ascher. Internationaal vs nationaal. Door niet heel specifiek te kiezen voor beide groepen binnen de partij gehouden, althans geprobeerd.

Kan de media het verschil maken als het gaat om de opkomst van kiezers

Zonder de lage opkomst te willen bagatelliseren. De opkomst voor het VS congres is vaak net zo laag in jaren dat er niet ook voor een president gekozen wordt. Niemand denkt er ook maar aan om aan de legitimiteit van the vs congres te twijfelen. We moeten het dus wel in perspectief blijven zien. Keuzen voor kiezers zouden kunnen zijn, door niet te stemmen gaat het eu parlement wel weg, of het gaat toch wel goed zo dus ik hoef niet te stemmen of ik heb toch helemaal geen invloed dus ik ga niet stemmen. Op deze gevoelens zou dan ingespeeld kunnen worden.

De EU is nu echt op een kruispunt. Tijdens de verkiezingen van 2014 kunnen er heel veel dingen radicaal veranderd zijn waardoor ook het stemgedrag misschien weer heel anders is. Hierop inspelen is ook erg moeilijk.